UNIVERSAL LIBRARY
OU_206215
UNIVERSAL LIBRARY

శ్రీ నాగమహాశయుని

జీవిత చరిత్ర

శ్రీ రామకృష్ణ మఠము

మైలాపూరు :: మద్రాసు

శ్రీ నాగమహాశయుని జీవిత చరిత్ర

(ఆదర్శప్రాయుఁడగు నొక గృహస్థుని జీవితము)

ఆంధ్ర బుక్ హౌస్
బుక్‌సెల్లర్సు అండు పబ్లిషర్సు
సుల్తాన్ బజారు, హైదరాబాద్.

శ్రీ రామకృష్ణ మఠము
మైలాపూరు :: మద్రాసు.

చెన్నపురి శ్రీ రామకృష్ణ మఠాధ్యక్షునిచే ప్రచురింపఁబడినది.

సర్వస్వామ్య సంకలితము

ద్వితీయ ముద్రణము

వెల: రూ. 1-4-0

11-X-'49

చెన్నపురి
సూర్యప్రభ ప్రింటింగ్ ప్రెస్సున
ముద్రితము.

విజ్ఞప్తి

శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంసయొక్క గృహస్థ శిష్యులలో శ్రీ దుర్గాచరణ నాగమహాశయుఁ డుత్తమగణ్యుఁడు. గృహస్థ ధర్మమును నిర్వర్తించుచు పారమార్థిక జీవితము నందు అత్యుత్తమస్థితిని పొందిన ఈతఁ డెల్లరకును ఆదర్శప్రాయుఁ డాయెను. అట్టి ఈతని జీవితము ఈ కాలమున నందఱకును మార్గదర్శకమై అవశ్య పఠనీయముగ నున్నది.

ఈతని జీవితమును మొదట వంగభాషయందు వ్రాసిరి. తరువాత ఆంగ్లమునందు అనువదించిరి. ఇంకను ఇతర భాషలయందును వెలువడియున్నది శ్రీయుత నాయని సత్యనారాయణమూర్తిగారు దీనిని ఆంధ్రులకు అందఁ జేయుటకై తెలుఁగున వ్రాసి మాకిచ్చిరి. వీరికి వంగ, ఆంగ్ల భాషలయందు రెంటను పాండిత్యమున్నందున వీరీ జీవితమును వ్రాయఁబూనుట యెంతయు ఉచితము. వీరికి మే మెంతయు కృతజ్ఞులము. ఈ జీవితమును జదివి ధన్యత నొందఁబోవు ఆంధ్రులందఱును గూడ కృతజ్ఞులై యుండఁ గలరు.

ఈ గ్రంథము (ప్రథమ ముద్రణము)ను విశ్వదాత లును, దేశోద్ధారకులును అగు శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వర రావు పంతులుగారు స్వకీయ ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాక్షరశాల యందు ఉచితముగ ముద్రింపించిరి. వీరి దాతృత్వము లోక విదితము. వీరికి మా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములు.

ఇట్టి మహాయోగుల జీవితములయందు అమానుష చర్యలు సాధారణముగా కానవచ్చును. అట్టి విషయము లను మేము ప్రమాణపూర్వకముగనే గ్రహించితి మని పాఠకులకు విన్నవించుచున్నాము.

ప్రకాశకులు

శ్రీ రామకృష్ణాయ నమః

శ్రీనాగమహాశయుని జీవిత చరిత్రము

బాల్యము

ఏమహాత్ముని జీవనవృత్తాంత మిందులిఖింపఁ బడియున్నదో యాయ నను గూర్చి పూజ్యపాదులగు వివేకానందస్వామి యిట్లు నుడువుచున్నారు. "ప్రపంచమునందనేక స్థలములను దర్శించితిని గాని నాగమహాశయుల వంటి మహాపురుషుని ఎచ్చటను గాంచనైతిని".

వంగరాష్ట్రమునకుఁ దూర్పున నారాయణగంజియను రేవుండెను. దానికొకింత పశ్చిమముగా సుమారు రెండుమైళ్ల దూరమున దియోబాగను చిన్న గ్రామము కలదు. అందు దీనదయాళను శూద్రకులజుఁ డొకఁడు తన సహధర్మిణియు సుగుణాల గనియు నగు త్రిపురసుందరితో నివసించు చుండెను. పూర్వము వీరి వంశజులు తిలారది యను గ్రామమున నుండువారు; కాని రెండు మూఁడు తరములనుండి దియోబాగునందే స్థిర నివాస మేర్పరచుకొనిరి.

దీనదయాళుని తండ్రి ప్రాణకృష్ణుఁడు. తల్లి రుక్మిణి. దీనదయాళున కిర్వురు అక్కసెల్లెండ్రు. అందు పెద్దయామె యగు భగవతికి బాల్యావస్థ యందే వైధవ్యము సంప్రాప్తింప నామె తన జీవితావశేషమంతయు సోద రుని యింటియందే గడపెను. ద్వితీయయగు భారతిని గూర్చి, యంత

ముఖ్యాంశ మేమియుఁ దెలియదు. ఆమె పుట్టినింటి కెన్నఁడును బోయి యెఱుఁగదు. సోదరికంటె నీమెయే ముందు గతించినది.

దీనదయాళు పూర్వాచార పరాయణుఁడు. కర్మిష్ఠి. దేవ బ్రాహ్మణులన్న నమిత గౌరవముఁ జూపుచు నూరియందంపరికిని మిత్రుఁడై యుండెను. ఈతనికి కుమార్తులీలో నొక పెంకుటిల్లు దప్ప నెందాస్తి యేదియులేదు. అందువలనఁ గుటుంబ పోషణార్థమై, కుమార్తులీవాసులగు "మెస్సర్సు రాజకుమార్ హరిచరణపాల్ చౌదరీ" వారి కంపెనీలో కొలఁది వేతనమునకుఁ బ్రవేశించెను.

"పాలులు" దీనదయాళు నొక మామూలు సేవకునివలెఁ గాక తమ కుటుంబములోని వానిగ నాదరించుచుండిరి. ధర్మభీరువు, సత్యనిష్ఠుడు, నిర్లోభి, యగు నాతనియెడ వారెంతయు విశ్వాసముఁ గలవారై యుండిరి. అప్పుడప్పుడు తామిచ్చెడు పైకములకు అతని నెన్నఁడును జమాఖర్చు లెక్కలను జెప్పుమని వారడుగలేదు. ఒకసారి వేయిరూపాయిలు జమ తేలలేదు. వారామొత్తముసంతయు ఖర్చుక్రింద చూపుమనిరి. తరువాత నొకసంవత్సరమునకు దానినిజస్థితితెలిసి దీనదయాళునకందు సంబంధము లేనట్లు తెల్లమయ్యెను. అప్పటినుండి యాతనియెడనింకను నమ్మిక వృద్ధి పొంద వారాతని యార్థికస్థితికిఁ దోడ్పడుచుండిరి, ఇట్టిదింకొక సంగతి మఱఁటఁబొందుపరచుచో ఈతని నిర్లోభత్వము తేటపడఁగలదు.

మెస్సర్సు పాలులుప్పు వ్యాపారము గూడఁజేయుచుండిరి. అందువలన నప్పు డప్పు డుప్పును నారాయణగంజి కెగుమతి చేయుదురు. కలకత్తానుండి నారాయణగంజికిఁ బోవు మార్గము సుందరవనమును దుర్గమారణ్యము ద్వారా పోవును, మార్గమధ్యమున దోపిడిగాండ్ర బాధ మిక్కుటముగ నుండెను. దానఁజేసి యొరుఁడును విశ్వాసపాత్రుఁడునగు నొకనిని సరకుతోఁ బంపుచుండిరి.

బాల్యము

ఒకసారి దీనదయాళ్ ఈపనియందు నియోగింపఁబడెను. ఈతఁడు సుందరవనములోఁ బ్రవేశించెను. కాని నిరపాయమగు స్థలమింకను జేర లేదు. చిమ్మచీఁకట్లు నల్గడలఁ గ్రమ్మెను. అందువలన దీనదయాళిఁక ముందుకు సాగుట యపాయకరమని యెంచి, సామీప్యమున నొకపెద్దపాడు పడిన గృహమును, కృషీవలుల గుడిసెలను రెంటినిజూచి యచ్చట పడవ లను లంగరు వేయ నాజ్ఞాపించెను.

పడవకళాసు లందరును భోజనముఁ గావించి, నిద్రఁజెందిరి. కాని దీనదయాళు మాత్రము చేతనొక కత్తిఁబట్టుకొని పొగత్రాగుచు రాత్రి యంత యుఁ గడపెను. తెల్లవారుట వేగుఁజుక్క సూచించెను. ఐదు గంటలాయె ను. ప్రభాత మల్లనల్లన సమీపించు చుండెను. అంత దీనదయాళు పడవఁ దిగి యాపాడుగృహమున కలసటఁ దీర్చుకొనుటకేగెను. రాత్రి యంతయు మేల్కొని యుంటచే నేమియుఁ దోఁచక నొకచో వ్రేళ్లతో భూమిని గీయు చుండెను. లోపలనేదియో యొకనాణెమున్నట్లు అతనికనుమానమాయెను. అంత సంభ్రమముతోఁ గొంతమట్టిని దీసిచూడ దనయనుమానమునవ్యర్థము కాలేదనుకొనెను. వానిఁ బరీక్షింప నవి పూర్వపునాణెములవలెఁ గన్పట్టెను. కాని యింతలో "ఓయీ! యాశాబద్ధుఁడవు గాకుము, బ్రాహ్మణవిత్తమును విషతుల్యముగఁ జూడవలయును. ఈ ధనమొక బ్రాహ్మణునిదే యైనచో నరక మనుభవింప వలయు"నని తన యంతరాత్మ యుద్బోధించు చున్నట్లాతనికిఁదట్టెను. మరుక్షణమందే యానాణెములయథాప్రకారముగ భూమిలోఁబూడ్చి పడవనెక్కి కళాసులకు నిమిషమాత్ర కాలమైనను గడు వీయక లంగరు వదలించెను.

ఇట్లు తనజీవితమును నైతికముగను, పరులకాదర్శముగను గడపుచు సోదరితోడను, భార్యతోడను సుఖముగాఁ గాలమ్ముగడుపుచుండఁ గొన్ని నాళ్లకు, త్రిపురసుందరి గర్భవతి యయ్యెను. అంతనామె నవమాసములు మోసి B. S. 1253 భాద్రపద శుక్లపాడ్యమి శుక్రవారము నాఁడనఁగా

శ్రీ నాగమహాశయుని జీవిత చరిత్రము

క్రీ॥ శ॥ 1846 వ సంవత్సరమున ఆగష్టు 21 వ తేదీని శుభకరమగు సింహలగ్నమున పూర్ణచంద్ర నిభుండగు నొక పురుష శిశువుఁ గనెను. పుత్రుని జననమునఁ దలిదండ్రులు సంతోషమునఁ గన్కొలర్పించి యిరువదియొకటవ దినమున నాబాలునికి "దుర్గాచరణ నాగ" అని నామకరణముఁ జేసిరి.

బాలుని సంపూర్ణనామము దుర్గాచరణుఁడైనను, పెక్కురకీతఁడు నాగమహాశయనామముననే సుపరిచితుఁడగుటంబట్టి ఈగ్రంథమునఁగూడ "నాగమహాశయుఁ" డనియే వ్రాయఁబడియున్నది.

నాగమహాశయుని యనంతరమున దీనదయాళునకిర్వురు కొమరితలు నొక కొమరుఁడును గలిగిరి. కాని దుర్గాచరణుని యనంతర జన్మినియగు శరదామిని దక్కఁ దక్కినయిర్వురును చిన్నతనముననే చనిపోయిరి. త్రిపురసుందరియుఁ గొమరుని గుణకీర్తుల విని యానందించెడు నోము నోఁచుకొనక చిన్ని కొమరుని పురిటియందే కాలగతినందెను.

జనని మరణించు నరికి దుర్గాచరణుఁడెనిమిది వర్షములును, శరదామిని నాల్గువర్షములును ప్రాయముగలిగియుండిరి. దీనదయాళు పునర్వివాహముఁ జేసికొనుట కేమాత్రమును సంకల్పితుఁడు కాలేదు. అందువలన గుఱ్ఱల సంరక్షణభారము సోదరియగు భగవవతిపైఁబడెను. ఆమెయు మాతృవిహీనులగు నీ సోదరీ సోదరురల నత్యంతముఁ బ్రేమించుచుఁ దల్లిలేని లోటుఁ దీసివైచెను. ఇర్వురిలో దుర్గాచరణుఁడన్న నామె కమితమగు ప్రేమ. ఆ కారణముననే నాగమహాశయు 'లీ నామేనత్త పూర్వజన్మమున నా జననియై యుండనోపు' నను వాఁడు,

నాగమహాశయుని బాల్యముఁ గూర్చి కొలఁది మాత్రమే తెలియును. అతఁడు మధుర వాచ్యుఁడనియు, సుశీలుఁడని వినీతుఁడనియు మాత్ర

మైతిహ్యామై యుండెను. ఆరోగ్యవంతమై పుష్టికరమగు నాతని కాయము చూపరుల కానందముఁ గొల్పుచుండెను. ఆతని వినీలకుంతలములెంతటి వానినైనను ముగ్ధునిఁజేయును. చేతులకు రెండు వెండి మెరుగులు దక్కఁదక్కొండు వస్తువేదియు లేకపోయినను ప్రకృతిసిద్ధమగు నాతని సౌందర్యము వస్తువులు లేని లోటుఁ గప్పి వుచ్చెడిది. చుట్టు ప్రక్కల నెవ్వరుచూచిన నొకసారి యెత్తికొని ముద్దిడక నుండరు.

సాయంసమయములందుఁ దన దృష్టులాకాశవీథికిఁ బరపి నక్షత్ర మండలముఁ జూచుచుఁ బ్రక్కనున్న మేనత్తను సంబోధించి "అమ్మా! మనమెందులకా మండలమునకుఁ బోరాదదు? నాకిక్కడ నుండుట కెంతమాత్ర మిష్టములే" దనును. చంద్రుఁడాకాశ మధ్యంగతుఁ డగు కొలఁదియు నుల్లాసముతోఁ జప్పటలు జరచును. చెట్లు గాలి కల్లలాడు నప్పుడవి దన్నుఁ బిలచుచున్నవని భావించి "అమ్మా! నేను వానితో నాడుకొందు" నని యవి నిజమైన యాటకాండ్రని వాని కదలికలఁ దా ననుపదింపుచుండును.

మేనత్తయగు భగవతి పురాణగాథలఁ జెప్పుటలో మిగుల నేర్పరి. అనుదినమును బురాణములనుండి కథలనెత్తి చెప్పుచుండెడిది. ఒకవేళ భగవతి దేహమందలి రుగ్మత వలనఁగాని పనితొందర వలనఁగాని మరియే కారణము చేతనైనను కథఁ జెప్పుట మానినచో మహాశయులామెను విసిగించి యొక చిన్న కథనైన వినకుండఁ బరుండువాఁడు కాఁడు. పరుండు నప్పుడీ కదలే స్ఫురణకు వచ్చుటచే వానినే కల గాంచును. ఒక్కొక్కప్పుడు దేవతావిగ్రహములను గాంచి యులికిపడి లేచును గాని ప్రక్క, దినమెల్లను కష్టపడి అలసి మైమరచియున్న మేనత్తను లేప సాహసింపలేక తెల్లవారువరకామె ప్రక్కనే గూర్చొని ప్రొద్దుటఁ దాఁగన్న కల

తెరగెరింగించెడివాడు. భగవతి యదిపిని యాశ్చర్యమది.

పురాణప్రసిద్ధుడగు ప్రహ్లాదుని వలె నాగమహాశయులుఁ గూడ బాల్యము నుండియు నాటలవిరక్తిగల్గి యుండెను. కానితన చెలికాండ్రను సంతోషపరచుటకై యప్పుడప్పు డాడును. అయిన నెక్కుమారైననాట విషయమైగాని హాస్యమునకుఁగాని యసత్యమాడి యెఱుఁగఁడు. మఱియుఁ దన స్నేహితు లెవరైననసత్యముఁ బల్కినచో తత్క్షణమే వారిని దన స్నేహిత బృందమునుండి తొలంగించును. అతఁడు పశ్చాత్తప్తుఁడై ఇక నెన్నఁడును అసత్యమాడనని ప్రతిజ్ఞచేయువరకును అతనితో స్నేహము చేయువాఁడుకాఁడు. బాల్యమున ఎవ్వరితోడను కలహమాడి యెఱుఁగఁడు. ఒక్కొకప్పు డాటలలో రెండు పక్షములకుఁ దాను మధ్యవర్తియై న్యాయాన్యాయవిచక్షణఁ జేయును. బాలు రీతని ప్రజ్ఞకు హర్షమంది తమ నాయకునిగఁ జూచువారు.

ఇట్లు నాగమహాశయులు పిన్నలకును బెద్దలకును తలలోని నాలుకయై బాల్యావస్థయొక్క యంత్యసోపాన మధిష్ఠింపఁ జొచ్చెను. వయోవృద్ధుఁడగు కొలఁదియు జ్ఞాన సంపాదనాభిలాష వృద్ధి కాఁజొచ్చెను.

ఆకాలమున వంగరాష్ట్రమున నిప్పుడున్నన్ని పాఠశాలలు లేవు. నారాయణగంజిలో నొకబడియుండెను. దీనిలో నాగమహాశయులు ప్రవేశపెట్టబడెను. కాని యా బడిలో మూఁడవ తరగతి వరకు మాత్రమే యుండుటచే పైకిఁ జదువుట కవకాశములేదు. ఇది యాతనికెంతయు విచారకరముగ నుండెను. దుర్గాపూజాకాలమునఁ దండ్రి, యింటికి వచ్చినప్పుడు దాను కలకత్తాకుఁబోయి చదువుకొందుననెను. కాని కుటుంబము యొక్క యార్థికస్థితి మిక్కిలి తక్కువగుటచే నాయుద్యమమున కాతఁడు స్వస్తి చెప్పవలసివచ్చెను.

బాల్యము

అశాభంగమైనను పట్టుదలగలవాఁడగుటచే నాగమహాశయులు సమీపమున నేదేని పాఠశాలను వెదకి యచ్చటఁ బ్రవేశింపవలయుననితలంచెను. దియోబాగునకు పదిమైళ్ల దూరమున నొక పాఠశాల యున్నదని తెలిసి యచ్చటఁ జేరుటకు నిశ్చయించుకొనెను. మేనత్తకిది యిష్టము లేదు. మిగిలిన స్నేహితులును వలదని వారించిరి. అయినను వారిమాటల నరకుగొనక మరునాటి యుదయముననే దారి బత్తెములకొక పిడికెడటుకులను దీసికొని ఢక్కాకుఁ బయనమయ్యెను. ఢక్కాలో నొక జాతీయపాఠశాలను (Normal School) గాంచి మగిడి గృహాభిముఖుఁడయ్యెను. ఇంటికిఁ జేరునరికి చాల రాత్రియయ్యెను. అప్పటికీతని కొరకెన్నిచోటులనో వెదకి భయభ్రాంతయై నిరీక్షించుచున్న భగవతి యాతనిఁగాంచి సంతోషమునఁ భోజనమిడి యాతని యదృశ్యమునకు హేతువడిగెను. అంత నాతఁడు ప్రొద్దున లేచినది మొదలు జాతీయపాఠశాలఁ గాంచుట వరకు జరిగిన వృత్తాంతమును సాంగముగఁ జెప్పి "అమ్మా! రేపటినుండి ప్రతిదినమును చదువుకొనుటకు ఢక్కాకుఁ బోవలయును. కనుక నీవు ఉదయమున నెనిమిది గంటలకే వంట సిద్ధము చేయువలయు"ననెను. ఇట్టి నిశ్చయము శ్రద్ధనుఁ జూచి యాశ్చర్యపడి "నాయనా! అటులనే చదువుకొని రమ్ము. మార్గమధ్యమున కష్టములు ప్రాప్తింపకుండ భగవంతుడు నిన్ను రక్షించుగాత!" మని దీవించెను.

మరునటి ప్రాతఃకాలముననే నాగమహాశయులు ఢక్కాకుఁ బోయి పాఠశాలయందుఁ బ్రవేశించెను. ఈ పాఠశాలలో పదునేను మాసములభ్యసించెను. ఈ సంవత్సరము మూఁడుమాసములలో రెండుదినములు మాత్రమే బడికి హాజరుకాలేదు. ఎండకును వానకుఁ జలికిని సహించి యోర్పుతో, పట్టుదలతో విద్య నభ్యసించెను. కాని యలసట యనునది గాని, విసుగనునది గాని యతని ముఖమున నెన్నఁడుఁ దోఁపలేదు.

ఏ దినముననైన మార్గమధ్యమున నాఁకలిఁగొన్నచో నొకపైస యటుకులఁ గొని దారి పొడుగునఁ దినువాఁడు.

ఇట్లు ఢక్కానుండి గృహమునకు వచ్చునప్పు డొక్కొకప్పు డాతనికి భూతములు మొదలగునవి కాన్పించెడివి. దయ్యములు మొదలగువానిని గూర్చి యాతఁడిట్లు చెప్పువాఁడు:- "భూతప్రేతపిశాచాదులు మిథ్యలుకావు. ఎందువలనన ఠాకూరు (శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస) అవన్నియు సత్యము లనువారు. నేను ఢక్కాకు నడచి పోవుదినములలో నొకనాఁడు గృహము నకు మరలి వచ్చుచుండ త్రోవలో, బాలునివలె నొకభూతము కాన్పించెను. ఆ భూతము సమీపముననున్న యొకపెద్ద రావిచెట్టును కానుకొని పశ్చిమ ముఖముగా నిలువఁబడి యుండెను. అసలు నేను అనుమానముతోను బెదరుతోను వచ్చుచుంటిని. దానిపై హఠాత్తుగా నిది కాన్పించెను. అందువల్ల కాళ్లు వడకఁ గూర్చొనిపోయితిని. కాని ఎంతసేపు చూచినను ఆ భూతము కదలలేదు. చివరకు 'నేను ఎవ్వరికిని అపకారముచేయలేదు; మరి నాకెవ్వరపకృతి నొనర్తురు? అని ధైర్యము తెచ్చుకొని నిలువఁబడితిని. నెమ్మదిగ ముందునకు సాగితిని. అశ్వత్థ వృక్షము క్రిందికే వచ్చితిని గాని నాకేమియు అగు పడలేదు .ఇంకను దగ్గరకుఁ బోయితిని. ఇంతలో నాకు వెనుక నొక భయానకాట్టహాసముతో నొక శబ్దము విననయ్యెను. కాని వెనుకకు తిరిగి చూడలేదు. ఢక్కాకు పోయివచ్చునప్పుడు రెండు మూఁడు సారు లాభూతము కన్పించెను, కాని ఈ వృత్తాంతమెవరికిని చెప్పలేదు. చిట్టచివరకు చూడంజూడ నది కూడ మనుష్య దర్శనము వలెనే యైపోయెను".

ఈతని తదేక దీక్షకును, లేమికిని కడు జాలినంది యాపాఠశాలలోని యుపాధ్యాయుఁ డొకఁడు, దగ్గరకుఁ బిలిచి "నాయనా! నీవనుదినమును బదిమైళ్లు నడచి వచ్చుచు మరల నింటికి నడచిపోవుచు నీ దేహారోగ్యము

నకు భంగము కలిగించు కొనకుము. మా యింట నుండుము. నీకగు ఖర్చులనేనే భరింతు''ననెను. కాని వీరుఁడగు నాఁత "అయ్యా! యిచ్చటికి వచ్చి చదువుకొని పోవుట యందెంత మాత్రమును కష్టములే" దనెను. ఈ పలుకులకాశ్చర్యమంది యాతఁడొక యపూర్వపురుషుఁడై లోకమున కాదర్శప్రాయుఁడై యుండు ననుకొనెను, పాపమా యుపాధ్యాయుఁడింకను జీవించియుండినఁ దన సూచన వ్యర్థముకాలేదని తెలిసికొనియుండెడివాఁడు

నాగమహాశయులు జాతీయ విద్యాలయములో కొలది కాలమే చదివెను. కాని యీ స్వల్పకాలములోనే బంగాళీ భాషను పూర్తిగ నభ్యసించెను. దస్తూరి ముద్దులమూటగట్టుచుండెను. వ్యాసములన్నియు సరళముగను భావయుక్తముగను నుండెడివి. ఆకాలమున వ్రాసిన వ్యాసములన్నియు మతవిషయికములై యుండెను. తరువాతనాతఁడు వైద్యవిద్యాభ్యాసమునకుఁ కగలకత్తాకు వచ్చినపు డావ్యాసములను "బాలురకుపదేశమను" శీర్షికక్రింద కరపత్రములవలె పంచిపెట్టె.

కరపత్రములుగ పంచిపెట్టఁబడు వరకు నవి వ్రాయఁబడి నట్లెవరికినిఁ దెలియదు. చివరకు ప్రాణమిత్రుఁడైన రమేశచంద్ర దత్తు గూడ నవి ముద్రింపఁబడి యాతనికిఁ బంపఁబడు వరకు నెఱుఁగఁడు.

విద్యాభ్యాసానంతరమునఁ బుస్తకము లన్నియు నూరిపిల్లలకుఁ బంచిపెట్టెను. ఇప్పటికిని దియోభాగునందు కొలఁది ప్రతులు లభింపఁ గలవు.

నాగామహాశయుని యొక్క పరమభక్తుఁడగు హరప్రసన్న ముజుం-దారును, మహాశయుని భార్యయు, నాతని బాల్య జీవితమునందలి కొన్ని యంశములను గూర్చి యాతఁడు చెప్పగా వినిరి, వానిని వ్రాసి పత్రికా

సంపాదకులకుఁ బంపుచు హరప్రసన్నుఁడు వ్రాసినలేఖ నిటఁ బొందు పరచుచున్నాము.

"నాగమహాశయుని బాల్యజీవనముఁ గూర్చి గాని యాతని జీవిత మందలి మరియే ఘటనను గూర్చిగాని నాకుతెలియదు. వాని నెవ్వరును వ్రాసియుండలేదు. ఆయనతోడి పరిచయము లభించినప్పటి నుండియు, నాకాయన యుపదేశ రూపకముగాఁ జెప్పియుండిన కొన్ని యంశములను జ్ఞాపకార్థమై నేనొక పుస్తకమున వ్రాసియుంటిని. అందుఁ గొన్నిటిని మీ కోరికపై నిట వ్రాయుచున్నాను. అవి మీకుఁ గూడఁ దెలిసియే యుండును. కాని మీ అనురోధమును త్రోసి పుచ్చుటకు సాధ్యముకాలేదు. ఎందువలన ననఁ మీరు ఆయనయొక్క ప్రియసంతానమని యెఱుఁగుదును. ధర్మసంబంధమున నా సహాయమువలన, ఎవరికైనను ఉపకారము జరుగుచో, నేను ఏకాగ్రహృదయముతో, అకుంఠితచిత్తముతో అద్దాని నొసఁగుట కంగీకరింతును. దీనివలన నా స్వార్థమునకు భంగము వాటిల్లినను విషయసంపర్కమును విడువవలసి వచ్చినను, మీకులేశమాత్రమైన నుపకారము కలుగుచో, అప్పుడు నేను ధన్యుఁడనైతినని కొందును.

సత్యకథనము విషయమై మహాశయు లాయన జీవితమందలి యొక ఘటన నిట్లు చెప్పెను:—ఒకపరి నాగమహాశయులు మిత్రులతో నాడుకొనునప్పుడు, తమ ఎదిరిపక్షమును గెల్చుటకువారాతని యసత్య విషయమును చెప్పుమని ప్రతిమాలిరి. కాని యతడంగీకరింపలేదు. దానిచేవీరిపక్షమోడి పోయెను. అంత నాతని బాల్యస్నేహితులు క్రోధపరవశులై యాతని పంటభూములలోనికిఁ గొంపోయి యాతని కోమలాంగమును చితుకఁ గొట్టిరి. మహాశయుఁ డప్పుడు పడినబాధ జ్ఞప్తికి వచ్చుచో ఇప్పటికిని నా శ్రువులు రాలును. ఇట్టికారణముగ నాతని మిత్రులు శిక్షించి "ఈమారు

సి సత్యకథనమువలన మా కోటమిగలుగుచో దీనికంటె నెక్కుడు శాస్తి చేయుదు" మనిరి. మహాశయులు రక్తాప్లుతకాయముతో గృహమును చేరుకొనెను. ఆతని తండ్రియు మేనత్తయు వానిగూర్చి యడిగిరి. కాని యిది చెప్పుచు పొరుగువారితో గలహములు సంప్రాప్తించునని యావంతయు ఎరుకపరుపలేదు.

"13, 14 సంవత్సరముల వయస్సున అయన ఢక్కాలోని వైద్యకళాశాలలో ప్రవేశించెను. కాని శ్రద్ధేయ సురేశచంద్రదత్తు ఇట్లు చెప్పుచున్నాడు:—"ఈమాట సత్యముకాదు. నాగమహాశయులు కలకత్తాలో ఒకటిన్నర సంవత్సరములు క్యాంబెల్ వైద్యవిద్యాలయమున జదివెను. తరువాత హోమియోపతిని అభ్యసించెను. ఢక్కా నార్మల్‌స్కూలునకు పోవుచుండెను. కలకత్తాలో నాతో నాతనికి బరిచయము కలిగినప్పటికి అతడు హెయిలీ వ్యాకరణమును జదువుచుండెను. అందు నెక్కు భాగముల నాతడు కంఠస్థ మొనర్చెను. కాని యన్ని పదములను సరిగ నుచ్చరింపలేకపోవువాడు, అందువలన నాతనితో 'మీ బంగాళా దేశమున బండితులు జన్మించియున్నారు, కాని ఈ దేశవాసులవలె నాంగ్లమును మాట్లాడలే'రంటిని. అతడు నాయొద్ద నెంచెమాంగ్లము నభ్యసించెను."

ప్రాతఃకాలముననే భగవతి వంట సిద్ధముచేసెడిది. మహాశయులు భుజించి ఢక్కాకు నడిచిపోవును. మరలనడచియే గృహమునకు వచ్చును, ఒకనాడట్లు ఢక్కానుండి వచ్చుచు ఫతుల్లాయను గ్రామమును సమీపించుసరికి భయంకరమగు గాలియు వానయు వచ్చెను. గాఢాంధకారమలముకొనెను. ప్రళయమునకిది సూచనయా యనునట్లుండెను. ఫతుల్లాలోని దుకాణములన్నియు మూయబడెను. ఎవరిని బిలిచినను

తలుపు తెరచునట్లులేదు. అతని కోమలహృదయము తనకొరకు ఇతరులను విసివించుట యెంత మాత్రమును ఓర్వకుండెను. అందువలన నాగాలికిని వానకును దలయొగ్గి ముందునకుఁ బోసాగెను. అప్పుడు వైశాఖమాసము. భయంకర మేఘగర్జనములును, ప్రచండమారుతము, వృష్టియు నాతని భయభ్రాంతుని జేసెను. కాని యట్లే మెఱుపుల వెలుంగున త్రోవఁజూచుకొనుచుఁ బోవుచుండెను.

అతని మార్గము నారాయణగంజి కనతిదూరమునందున్న శ్రీలక్ష్మీ నారాయణస్వామి యాలయసామీప్యమునసుండిపోవును. ఆ మార్గమధ్యమున నొకతటాకము కలదు. నాగమహాశయులట్లారాత్రి పోవుచుఁ బోవుచు, కాలుజారి యందుఁబడెను. ఎంత ప్రయత్నించినను లేవలేక పోయెను, తుద కటనున్న రెల్లుగడ్డిని పట్టుకొనఁ జూచెను. కాని యదియుఁ జేచిక్కలేదు. అప్పుడాతని మనమున కొక్కమేనత్తయే జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండెను. ఈవరకామె తన కొరకు వెదకి వెదకి ఎంత వ్యాకుల పడుచుండెనో యని యనుకొనుచు రామనామము జపించుచుఁ దుదిసారి ప్రయత్నించి ఎట్టకేలకెంతోకష్టముమీద నా తటాకమునుండి పైకివచ్చెను. ఈతఁడటనుండి గృహమునకుఁ బోవునప్పటికి భగవతి చింతాక్రాంతయై దీపమును బట్టుకొని యింటి వెలుపలికివచ్చి మేనల్లుని పేరుతోఁ బిలచుచుండెను. మహాశయులు లోనికేగిరి. ఈ విషయమందలి లేశమాత్రమైనను మేనత్తతోఁ జెప్పక "నేఁడు మార్గమున మిగులఁ దడిసి పోయితిని. అంతకంటె వేరేమియులే" దనెను.

వైద్యవిద్యాభ్యాసము.

నాగమహాశయు లిప్పుడు యుక్తవయస్కుఁ డయ్యెను. ఈతని

పైద్యవిద్యాభ్యాసము.

సంసారబంధము వృద్ధిచేయఁదలచి మేనత్తయగు భగవతి తొందర పెట్టసాగెను. అందువలన దీనదయాళు విక్రమపురమందలి రాయిజదియా నివాసియగు శ్రీ జగన్నాథ దాసుయొక్క పదునొకండేడ్లబాలిక యగు శ్రీమతి ప్రసన్నకుమారితో సంబంధము నిశ్చయించెను.

నాగమహాశయునకును అతనిసోదరియగు శరదామికిని ఒకేదినమున వివాహములాయెను. మహాశయునకు సంధ్యాసమయమునను శరదామినికి రాత్రియందును ముహూర్తములు కుదిరెను.

వివాహమైన యైదుమాసములకు దుర్గాచరణుఁడు తండ్రియొద్ద కలకత్తాలో నుండుటకుఁబోయి యచ్చటనున్న క్యాంబెల్ (Campbell) వైద్యవిద్యాలయమునఁజేరెను. ఈవిద్యాలయమున నొకటిన్నర సంవత్సరములు చదివెను. తరువాత కారణాంతరములవలన నావిద్యనుండి విరమింప వలసి వచ్చెను. అట్లేందులకు విరమింప వలసివచ్చెనో అది, ఈతని జీవితమందలి కొన్ని విషయములవలె దురూహ్యము. పాపమీతనికి విద్యాతృష్ణ తీరదాయెను.

తన ప్రయత్నముల కెన్ని యంతరాయములు కల్గినను కృషిమాత్రము మానకుండెను. కలకత్తాలో డాక్టరు విహారీలాల్ బహాదురీ అనునాతఁడు హొమియోపతి వైద్యమందు ప్రసిద్ధికెక్కెసనివినియాతని యొద్దఁ జేరెను. డాక్టరీతని వినయ విధేయతలకును, విద్యయందలి శ్రద్ధకును గడుంగడు హర్షమంది జాగ్రతతో విద్యగరపుచుండెను. వైద్యానుభవము కలుగుటకై తనతో రోగులను పరీక్షించుటకుఁ దీసికొని పోవుచుండెను. మహాశయు లాతడు చెప్పినదంతయు నతి శ్రద్ధతో గ్రహించుచుండెను. ఇట్లు రెండు సంవత్సరములు గడచెను.

విద్యాసంతరమునఁ గూడ వైద్యశిక్షణమునకై కలకత్తాలో నుండ

పలసి వచ్చెను. దానిచే నాతని భార్య పుట్టినింటియందే యుండెను. అందు వలన వీరిమైత్రి కేమాత్ర మవకాశము కలుగలేదు. తరువాత నెప్పుడైనను పరస్పర దర్శన మైనను యామె దరికేగుటకు (సిగ్గు) భయపడుచుండెడు వాఁడు. అతఁడు తన యూరి కేగినప్పుడు భార్య యచ్చటనున్నచో నామె సాన్నిధ్యమునఁ దన కేమైన మనోవికారము గల్గునేమో యని యొక వృక్ష మునెక్కి రాత్రియంతయు నందే గడపును.

దీనదయాళునొద్ద యోగమాయ యను పరిచారిక యుండెను. అతఁ డామెను పుత్రికకంటె నెక్కుడుగఁ జూచువాఁడు. నాగమహాశయులామెను "అక్క" యని పిలుచును. యోగమాయ అప్పుడప్పుడు దీనదయాళుతో దియోబాగువచ్చెడిది. అప్పుడు మహాశయులు భార్యనెడఁ జూపునట్టి ప్రవర్త నమును ఆమెచూచి సురేశునితోఁ జెప్పెడిది.

ఇట్టి యాతని విచిత్ర చర్యలఁ జూడ భగవతి కేమియుఁ దోఁచకుం డెను. అయినను మనసును సమాధానపరచుకొని, తన మేనల్లుఁడును కొంతకాలమునకు నడవడిమారి మార్గమునకు వచ్చు ననుకొనెను. కాని "తానొకటి తలఁచిన దైవమొకటి దలఁచు" ననునట్లాబాలిక గ్రహణి రోగ పీడితయై కాలధర్మమొందెను.

ఇది నాగమహాశయులకు కొంత మనోవికలత్వముఁ గలిగించెను గాని సర్వేశ్వరుఁ డిట్లు తన్ను బంధవిముక్తునిఁ జేసెననుకొని సంతసించెను అయినను తండ్రిమాత్రము కుమారునకు పునర్వివాహము చేయ సంక ల్పించి తన యల్లునిఁ దగు సంబంధముఁ గుదుర్చుమని నియమించెను.

భార్యవియోగముఁ జెందిన కొన్నినాళ్లకు నాగమహాశయులు మరల

వైద్యవిద్యాభ్యాసము.

హోమియోపతి వైద్యవిద్య నభ్యసింప నారంభించెను. అంతకంత కాతనికి వైద్యమందనుభవము హెచ్చి యొక మందుల పెట్టెనుకొని బీదల కుచితముగా వైద్యము చేయ నారంభించెను. ఈతని నిపుణతఁ జూచి యప్పుడప్పుడు బహాదురి కూడ ఈతని సలహా గోరుచుండెను. మహాశయులు రోగిలక్షణములఁ దిలకించి రోగవిశేషము నిశ్చయించి మందుల నిర్ణయించుటయం దసమానుఁ డయ్యెను.

క్రమక్రమముగ నీతని పేరు నల్దిక్కుల వ్యాపింపసాగెను. తా నొక విద్యార్థిమాత్రుఁడై యున్నప్పుడే బీదల కంగరక్షకుఁడై యుండెను. ఇప్పుడు లక్షలకొలఁది జను లాతని గృహమునుఁ జుట్టుముట్టు చుండిరి. ధనసంపాదనాభిలాషయే యుండినచో నట్టియదనున విరివిగ నార్జించి యుండవచ్చును గాని బీదల కుపచరించుటయే యాతని ముఖ్యోద్దేశం బగుట నందుల కియ్యకొనలేదు.

దరిద్రులకును ఆర్తులకునుఁ బరిచర్య సేయుటయం దతనికత్యంతోత్సాహము. పరోపకారార్థమై యెంతటి నీచకార్య మొనర్పవలసి వచ్చినను వెనుదీయఁడు. ఇది గ్రహించి యాతనితండ్రి స్నేహితులొక కొందరు అతనిచే అప్పుడప్పుడు బజారుసరుకులను దెప్పించుకొనువారు. విపన్నులకు పరిచర్య చేయుటకు మహాశయు లెప్పుడును నంసిద్ధుఁడై యుండును. హాట్కోలాలో ప్రేమచంద్ మున్షియను ధనికుఁ డొకఁడుండెను. అతనికొక దూరపు బాంధవ్యముగల దాయాది యొకడుండెను. అతఁడతనియింట అన్నము వండుట మొదలగు సన్నిపనులును చేయుచుండెను. ఆదాయాది యనుదినమును స్నానముననుఁ బూర్వము మహాశయుల గృహమునకేగి యట నాతఁడొసఁగు పొగచుట్టలను గాల్చి యాతని నడిగి శిరస్సునకు నూనెరాచి కొని యటుపిమ్మట గంగానదికిఁ బోయి స్నానమాచరించి గృహమునకు

మరలును. ఇది యాతనిదినచర్య యైపోయెను. ఇట్లు దినములు గతిం చుచుండ దైవవశమున నొకనాఁడాబంధువు మరణించెను. ప్రేమచందు పరమలోభి. పొరుగువారితో కలిసియున్నచో ధనవ్యయమగునన్న భయముచే ఎవ్వరిని దగ్గరకు చేరనిచ్చేవాఁడుఁ కాడు. ఇప్పుడాపద వచ్చినది. ఎవ్వరును అతని గుమ్మముత్రొక్కి చూచుటలేదు. ధనికుఁడు ప్రతియింటికిని బోయి సహాయము చేయుఁడని వేఁడుకొనెను. కాని ఎవ్వరును రాలేదు అన్యోపాయములేక తుదకాతఁడునాగమహాశయుల నాశ్రయించెను. అప్పుడు పితాపుత్రు లిర్వురును శవదహన మొనర్చి యాతని నా విపత్తునుండ రక్షించిరి.

డాక్టరు విహారీలాలునొద్ద విద్య పూర్తి గావించి స్వతంత్రముగ వైద్యముఁ జేయ నారంభించు దినములలో నాగమహాశయులకు హాట్ఖోలా నివాసియు సుప్రసిద్ధ దత్త కులజుఁడు నగు సురేశునితో స్నేహము గలసెను. సురేశుఁడు మహాశయులను "మామా" యని పిలుచువాఁడు. సురేశుఁడు శ్రీరామకృష్ణకృపాలాభమును పొందుటకు పూర్వము బ్రాహ్మ మతావలంబియై విగ్రహారాధన యందును బహు దేవతలఁ నారాధించుటయందును విశ్వాసములేక "ఏకమేవాద్వితీయ" మను నుపనిషత్ప్రమాణమున నిరాకార పరబ్రహ్మమును మాత్రమే యుపాసించుచుండెను. నాగమహాశయులు పూర్వాచారపరాయణుఁడై దేవతలయందు భక్తి గలిగి యుండెను. ఇర్వురియం దింత భావభేద మున్నను నాగమహాశయుల సుగుణసంపదకు మెచ్చికొని సురేశుఁ డతనియందు గాఢస్నేహము గలిగి యుండెను. కాని యప్పుడప్పుడు మతవిషయికములగు వాగ్వివాదములు జరుగుచుండెడివి. ఆ చర్చలలో మహాశయులు "విగ్రహారాధకులచే నర్చింపఁబడు దేవతలును, నీవను నిర్గుణ బ్రహ్మమునొక్కటే. వీరిలో నెవరిఁ గొల్చినను ముక్తి గల్గుట

తథ్యము. కాని బ్రహ్మసాక్షాత్కార మనునది మిగులఁ గష్టతరమైనది. ఎంతయో సాధనపై ఎన్నియో జన్మములకుఁగాని బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగదు. మరియుఁ గోటిలో నొక్కనికైన బ్రహ్మసాక్షాత్కారమగునో కాదో యని సందియము. అందువలననే దేవతలయందు నమ్మిక యుంచుట ముఖ్యము. సురేశా! నీవు వేదములు పురాణములు మతగ్రంథములు ఇవి యన్నియుఁ బూటకము లనియెదవా? బ్రహ్మమును తెలిసికొనుట సర్వధర్మసాధనల యంత్యావస్థ. అయినను బ్రహ్మసాక్షాత్కారమనునది విని మూలముననే కలుగుచుండు" నని యారీతిగ వాదించును. సురేశుఁడీ మంత్రముల యందును తంత్రముల యందును దనకు నమ్మకము లేదనియు వానిని నమ్మఁజాలననియు మహాశయుని వాదమును ఖండించును.

సురేశుఁడు నాగమహాశయుని సిద్ధాంతమునంతయుఁ బూర్వపక్ష మొనర్చినను, అతని బ్రాహ్మణభక్తియు విగ్రహ సాన్నిధ్యమునఁజేయు సాష్టాంగ దండప్రణామములును తప్పక యాతని కచితరకాలములో బ్రహ్మసాక్షాత్కార మొనరింపఁ గలవని యనుకొనువాఁడు.

సురేశుఁడు ప్రతిదినమును సాయంకాలమున మహాశయుల గృహమునకుఁ బోవువాఁడు. ప్రతిదినమునను వాద ప్రతివాదములు జరుగుచుండెడివి. కాని యొకరి విశ్వాసము నొకరణచివేయఁ జాలకుండిరి. ఇట్టి భేద స్వభావులకును ద్వంద్వాభిప్రాయులకును మైత్రి యెట్లు సంఘటిల్లెనో కాని మొదటిదినమునఁ గలసికొనినది మొదలు యావజ్జీవమును ప్రాణమిత్రులై యుండిరి.

సురేశుఁడు నాగమహాశయుల నప్పుడప్పుడు కేశవచంద్రసేనులు స్థాపించిన నవవిధాన బ్రహ్మసమాజమునకుఁ దోడ్కొని పోవువాఁడు. కేశవుల వక్తృత్వమునకు మహాశయులు ముగ్ధుఁడయ్యెడివాఁడు. కాని సమాజముయొక్క నడవడి యాతనికి నచ్చకుండెడిది. బ్రహ్మసామాజిక

ప్రణీతములగు "చైతన్య చరిత్రము" "రూపసనాతన్" "మహమ్మదీయ సాధుశ్రేష్ఠుల జీవితములు" మొదలగు గ్రంథముల ననేకములను మిగుల శ్రద్ధతోఁ బఠించెను. నవవిధానసమాజ కీర్తనమగు "అపూయ్ దేమా పాగల్ కోరే" (నన్ను నీ ప్రేమచే ఉన్మత్తుని జేయుము) అనుదాని నున్మత్తభావముతోఁ బాడును.

ఇట్లు మిత్రులిర్వురు తమతమ మతములయందు ఆసక్తితో ప్రవర్తించుచు నొకరికొకరు ప్రాణాధికులై యుండిరి. స్నేహమభివృద్ధియైన కొలఁదియు మహాశయుల నిష్కళంకమగు జీవితము సురేశుని హృదయమున నాటుకొనుచుండెను.

మహాశయులు బాల్యమునుండియు భగవద్భక్తిపరుఁడై యంత్యము వరకుఁ దన కులాచారధర్మముల ననుష్ఠించుచు, జీవిత యాత్ర గడిపెను. చిన్నతనమునఁ (పెర్షియన్‌భాష కనువాదమగు) "హాతింతాయి" యను గ్రంథముఁ జదివెను, గాని భగవంతుని యందతని భక్తి లేశమైనను తగ్గలేదు. మరియు నాతనిమిత్రులు కొందరు నాస్తిక గ్రంథములు చదివి వాదించినప్పుడు తానా వాదమున పరాజితుఁడైనను, దృఢ మనస్కుఁడై "నిత్యుఁడును, సర్వవ్యాపకుఁడునైన, యీశ్వరుని గూర్చి వాదములు సల్పుట వలని ప్రయోజనమేమి? సూర్యునివలె నా ప్రభువు స్వయంప్రకాశుఁడు. నాకు భగవంతుని గూర్చి యావంతయు సందియములే"దని తన నిశ్చితాభిప్రాయమును దెల్పును.

ఇట్లు మహాశయులు చర్చలఁజేయుచు కాలములో చాలభాగము భక్తిపరుఁడై భగవత్తత్త్వ చర్చలయందును ప్రార్థనల యందును గడపుచుండెను. దినమున నొక్కనిమిషకాలమైనను వ్యర్థముగఁ గడుపకుండెను. సంస్కృతభాష రాకపోవుటచే బంగాళీ తర్జుమాలను చదువుచుఁ బండితుల సందర్శన భాగ్యము లభించినప్పుడు శాస్త్రములకు సరియగు నర్థమును బోధింపుఁడని వారిని వేఁడుకొనును. ఈగ్రంథపఠనము

వైద్యాభిరుచినిఁ దగ్గింప సాగెను. వైద్యోపయుక్తమగు కాలమునుగూడ గ్రంథ పఠనమునకే వినియోగించుచుండెను. కాని జనకుని యాతుర తకుఁ జాలిపడి యొక్కమారుగ డాక్టరు బహదురీలాలుతోడి సంబంధ మును వదలించుకొనలేక పోయెను.

మహాశయులు సదాచారపరులు. కర్మిష్ఠి. ప్రతి ఏకాదశియందు నుపవాసముండును. అనుదినము నుదయాత్పూర్వమే మేల్కొని పవిత్ర గంగానదీతోయములఁ దానమాడును. రాత్రులందు చేరువనున్న కాశీ మిత్రుని శ్మశానవాటికకుఁ బోయి యర్ధరాత్రము వరకు నాలోచనా నిమ గ్నుఁడై యుండును. ఆ నిశీథములందు చితులపైఁ బేర్పఁబడిన శవము లాహుతి యగుచుండ గంగానదీ తరంగములు క్రిందికిఁ బ్రవహించుచుఁ దమ మర్మరధ్వనుల, దాపుననున్న విశాల వటవృక్షపత్రముల ధ్వనికి లయ గలపుచు జనన మరణాద్యవస్థలఁ దలఁపింపఁ జేయుచుండును. దాని వర్ణింప నే భాషయు సరిపడదు, కాని యదియనివార్యమై మానవ హృద యము నాకర్షించును. నాగమహాశయు లీ ప్రకృతి చిత్రములను దిల కించుచు ధ్యాననిమగ్నుఁడై గంటలకొలఁది స్థాణువువలెఁ జలన రహితుఁడై యొక్కబిట్టున "నయ్యో! మిథ్య! మిథ్య! సర్వమును మిథ్యయే. ఈశ్వరుఁ డొక్కఁడే శాశ్వతుఁడు. ఆయనను దెలిసికొనిననే దప్ప జీవితము సహింపరాదు. భారము........నే నెట్లాయనను గన్గొనుట? నాకెవరు దారి చూపింతు"రని విలపించును.

అతఁ డా రుద్రభూమికిఁ బోవు దినములలో నప్పుడప్పు డచ్చటికి ఫకీరులు, సన్న్యాసులు మొదలగు సాధకు లేతెంచుటఁ గాంచి యాశా పూరితహృదయముతో "హరిం జేరి, "అయ్యా! నాకీశ్వర దర్శనము నకుఁ ద్రోవఁజూపుఁ"డని వేఁడుకొనును. కాని యొక్కరి నుండియు సరియగు సమాధానముఁ బడయఁజాలక వారిలోఁ బెక్కురష్టసిద్ధులకేగాని భగవత్తత్త్వమును దెలిసికొనుటకు యత్నించుటలేదని తెలిసికొనెను.

ఒకసారి తాంత్రిక సాధకు నొకనిం గలసికొని వామాచార (Vamachara) సాధనముంగూర్చి ప్రశ్నింపం నాతండేవియో యను భవ రహితములును భయంకరములునగు, సాధనల వర్ణింపసాగెను. అంత మహాశయులు "నీకనుభవము చాలదు. తంత్రములనిన నేమో గూడం దెలియనట్లు గన్పించుచున్నా"వనెను.

ఇట్టి వారి పరిచయమువలన నాతనికి సమ్మతి కుదురుటకు బదు లనుమానములు మెండగుచుండెను.

కొంతకాలమిట్లు నిరాశాపరుండైయుండ నొకనాండా రుద్రభూమి యందుపదేశమంది యొక వృద్ధబ్రాహ్మణుండు సాధనంజేయు చుండెను. ఈతని జాతిమతభేదరాహిత్యమును అంతర దృష్టియు గాంచి మహాశయు లాతని శరణు చెందెను. అంత నాతండు తాంత్రిక సాధనలకుంగల ప్రాముఖ్యతను షట్చక్రార్థమును తేటతెల్లమగునట్లు తెల్పెను. మహాశయు లదియంతయుం జక్కంగ విని తనకా రీతిని సాధన చేయవలెనని యున్నదనెను. అంత నా భూసురుండు "జగన్మాత నీ కోర్కెలం దప్పక నెఱవేర్చుగాత" మని దీవించి ధైర్యముచెప్పి పంపెను.

మహాశయులు భూసురుండు తన కుపదేశించిన తెఱంగుననే యా స్మశానవాటికయందు జపమొనర్చుచు నర్ధరాత్రముపరకు నన్యమెఱుగక ధ్యానప్రపంచమునం బడిపోవువాండు. ఒక దినమట్లుండ దివ్యతేజం బొండు సాక్షాత్కార మయ్యెను. అప్పటి నుండియు, నియతి దప్పక నచ్చటనే సాధన కొనసాగించు కొనుచుండెను.

ఈ విధముగ దినములు గతించుచుండ నొకనాండు దీనదయాళున కిది తెలియవచ్చెను. అతండు మిగుల భయపడి తత్క్షణమే యొక నంబంధముం గుదుర్పుమని యల్లునికి జాబు నంపెను. తన కొడుకు కుఱ్ఱవాం డగుటచేత, నేవిధమగు బంధనకారణము లేకపోవుటచేతనే యట్లు సన్న్యాసులతోం దిరుగు చున్నాండని యాతండనుకొనెను. కాని.

యా భగవత్ప్రేమామృతము నెవరైన యొకపరి చవి జూచినచో వారు మరల దానిని విడువ నేరరని యాతఁ డెరుగఁడయ్యెను. అందువలన పునర్వివాహ మొనర్చినచో దన కొమరుని చేష్టలన్నియు క్రమపడు ననుకొనెను.

అల్లుఁడు త్వరలోనే దీయోబాగు వాసుఁడగు రామదయాళుని కొమరిత యగు శ్రీమతి శరత్కుమారితో సంబంధముఁ గుదిర్చి మామ గారి కెఱుకచేసెను. సంబంధము గుదుర్చుట సులభమే కాని నాగమహాశయుల నొప్పించుటయే గొప్పపని. దీనదయాళు తన శక్తినంతయు ధారవోసెను గాని యాతఁడెమాత్ర మిష్టపడఁడయ్యెను. ఇది ఇర్వురకును గలహకారణమయ్యెను. తత్ఫలితముగాఁ దండ్రి కొన్ని రోజులు పస్తుండువాఁడు. కుమారుఁడుగూడ నారోజు లుపవసించును.

కొన్నిదినము లిట్లు గతింపఁ దీనదయాళు వొకనాఁడు కొమరుని జూచి "దుర్గాచరణా! నేను నీకొఱకు రామదయాళునికి మాటనిచ్చి యనృతమాడవలసి వచ్చెను. నన్ననృతదోషమునుండి రక్షింపఁ జూతువా, వివాహమున కియ్యకొను"మనెను. అంత మహాశయులు "తండ్రీ! ఒకసారి నాకు వివాహ మొనర్చితివి. ఆబాలిక గతించెను. మరల నింకొక బాలికను మృత్యుముఖమునఁబెట్ట నెంచితివా?" యనెను. ఇది విని దీనదయాళు కోపమున "అదృష్టము భగవంతునిచే నిర్ణీతమగును. మంచిచెడ్డలను విచారించుటకు మన మసమర్థులము. నీతండ్రి నగు నామాట ననాదరమునఁ దిరస్కరింతువా, నీ వేకార్యమందే ప్రయత్నమునను సఫలతఁ బొందనేరవు. భగవదన్వేషణమునఁగూడ నభివృద్ధిఁ గాంచకుండు నటుల శపింతు" ననెను.

నాగమహాశయుని కిప్పుడు ముందు నూయి వెనుక గోయి. ఒక దిక్కునఁ జనకుని శాపము. వేరొకవైపున సత్యాన్వేషణమునకుఁ బ్రతిబంధము. ఇఁక నొండేదియుఁ జెప్పనేరక యవనతముఖుఁడై

"సంసారము సర్వదుఃఖములకు మూలకారణము. కాని నా తండ్రి నన్నాపథమునసనే త్రోసివేయనున్నాఁడు. ఓ దయామయా! ఈశ్వరా! ఇప్పుడు నేఁ జేయునదేమి? ఎన్నిసమయమున రక్షింపవా" యని విలపించుచు నెట్టకేల కొకింత ధైర్యముఁ దెచ్చుకొని ఖిన్నుఁడై తండ్రితో నిట్లనెను: "వివాహమువలన కష్టములును, విచారములును ఎన్నియో కలుగుచున్నవని వినుచున్నాము. కండ్లార చూచుచున్నాము. అందువలన నాయందు దయయుంచి నీ నిశ్చితాభిప్రాయమును మరల్చుకొనుము. నన్ను మరల నా సంసార దవాగ్నిం బడఁద్రోయకుమని నీ పదములపైఁబడి వేఁడుకొనుచున్నాను. నీవు జీవించియుండువరకును నీకు మనఃపూర్వకముగ నీవనుకొనిన కోడలికంటె వేయిమడుంగు లెక్కుడుగ సేవచేయఁగలను. తండ్రీ క్షమించి రక్షింపుము."

ఈ కొమరుని దీనాలాపములును దీన దృష్టులు నా వృద్ధుని మనమున నాటుకొనెను. ఎవరి సుఖమును గోరి తానా వివాహము చేయ నిశ్చయించెనో ఆతన కొమరుఁడే దానికి విముఖుఁడై యున్నప్పుడు ఆ వివాహమువలన నతని కేమి సుఖము గలుగఁగలదని యనుకొని వివాహ ప్రయత్నమును మానుట కొప్పుకొనెను. కాని దుర్గాచరణుఁడు వివాహమాడనిచో వంశమాతనితో నంతరించి మరణించినవారి శ్రాద్ధ కర్మలు నిలిచి పోవునను విచారము మనస్సునకుఁ బట్టెను. కాని దానికి నిష్కృతి ఏమి? వాద ప్రతివాదముల వలనను మందలింపుల వలనను లాభము గాన్పింపదాయెను. అందువలన నిఁక దుఃఖ మాపుకొనఁజాలక నేడువసాగెను. ఆ సమయమున నాగమహాశయు లింటలేరు. గృహమునకు రాఁగనే తండ్రి యుండుగదిఁ బ్రవేశించి కన్నీరు కాల్వలు గట్ట నేడ్చుచున్న జనకుని జూచి సహింపలేక పోయెను. "అయ్యో నాకు నాదియని యీ ప్రపంచమునఁ జెప్పుకొనుట కొకతండ్రి దక్క నింకెవ్వరు లేరుగదా! అట్టి తండ్రి విచారమునకుఁ గారణభూతుఁడనైతినా? ఏమైనను సరియే.

వైద్యవిద్యాభ్యాసము

ఎన్ని విపత్తులు సంభవించినను సరియే. తండ్రి మాటను జవదాటను. నా వివాహమువలనఁ దండ్రికి నూరటగల్గుచో నట్లేచేయుదు" నని నిశ్చయించి యాక్షణమే జనకునిఁ జేరి, "నాయనా! విచారింపకుము, నేను వివాహమాడెద" ననెను.

ఈ తుదిపల్కు లాతని ముఖమునుండి వెలువడెనో లేదో దీన దయాళు అనందమున నాట్యమాడసాగెను. ఆ పల్కులాతని కమృత సేచనమయ్యెను. సంతోషపారవశ్యమున మాటాడలేక యూరక తన బాష్పపూరిత నేత్రములతో నాతని తేరిపార జూచుచుండెను. అంత మహాశయులు లగ్నము నిశ్చయించి శుభలేఖలను బంపుఁడనెను.

కొంతవడికి దీనదయాళు తెప్పరిలి సంతోషమున "కుమారా! నీవు నా ధర్మమును గౌరవమును గాపాడితివి. నీ వివాహానంతరము నీ యిచ్ఛ వచ్చిన తెఱంగున నుండుము. నేనే విషయమున నిఁక సడ్డుతగులను. "నా మనఃస్ఫూర్తిగ నీ కోర్కెల నీశ్వరుఁడు చెల్లించు గాతమని దీవించు చున్నా" ననెను. తరువాత దీనదయాళు 'మెసర్సుపాలులు'కీ శుభవార్త నెఱింగించుటకుఁ బోయెను. వారును మిగుల సంతసించి యా వివాహ మునకగు వ్యయములోఁ గొంతఁ దాము భరింతుమనిరి.

అందరును సంతోషమున మునిఁగి తేలుచుండిరి. కాని ముఖ్యుఁ డైన వరుఁడుమాత్ర మతి దుఃఖితుఁడై యుండెను. అతఁడు వివాహమున కంగీకారముఁ జూపి వెంటనే యిలు విడచిపోయెను. ఆ దినమంతయు నున్మత్తునివలె వీధులవెంబడిఁ దిరిగి రాత్రియంతయు గంగానదీసైకత స్థలముల విలపించుచుఁ గూర్చుండెను. అచ్చట, నా నిశీథమున, నా యేకాంతస్థలమున నాతని విచారమునఁ బాల్గొను వారెవ్వరు! తనకష్టము నెవరితో వెళ్లబుచ్చుకొనును? దీనదయాళుఁడు పెండ్లిపనులయందు మునిఁగి యుండినందున నాతనికిది యేదియుఁ దెలియలేదు.

దేశిని యగుటచే రామమంత్రము జపించుచు "రా" యను శబ్దముతోడనే యంత్యోచ్ఛ్వాసమును విడచెను. మహాశయులకది స్పష్టముగ వినసయ్యెను.

అతఁడు మృత్యువును ప్రత్యక్షముగా చూచుట కిదియ ప్రథమ సందర్భము. మొదటి భార్యతో నాతనికి సంబంధము లేకపోవుట నామెను గోల్పోవుటవలని కష్టమాతని కావంతయుఁ దెలియలేదు. తల్లి దా బాలుఁడుగ నుండఁగనే మరణించెను. కాని యామె స్థానము నాక్రమించిన మేనత్తయందే మాతృప్రేమ నతఁడు దర్శించి యుండెను. ఆమె యపారమగు ప్రేమ యీతని నెన్నఁడును తన మాతృ విహీనతను స్మరింపనీయలేదు. ఇప్పుడా ప్రేమ స్వరూపిణి యగు మేనత్తయే వీడిపోయెను. దుఃఖము నిర్భరమైపోయెను. ఆ గృహమున నివసించుటకైన నాతఁడు సాహసింపఁ జాలకుండెను. ప్రేమపాశము తన్నీడ్చుకొని పోవుచుండ తర చామెను దహించిన చోటికిఁబోయి నిశియెల్ల సచ్చటనే గడపువాఁడు. స్నానమునకును, భోజనమునకు నెంతయో బలవంతముపై లేచుచుండెను. ఒక్కొక్కమా రున్మత్తునివలె నింటి ముంగిట సాఁగిలఁ బడువాఁడు.

ఈ చర్యలన్నియుఁ దిలకించి శరచ్చామిని యాతఁడున్మత్తుఁడగునేమో యని భయమంది తండ్రికి వర్తమానమంపెను. దీనదయాళు తత్క్షణమే కలకత్తానుండివచ్చి భగవతి కుత్తరక్రియలు జరిగినతరువాతఁ గొమరుని దీసికొనిపోయెను.

కాలమెంతటి కష్టములనైన మరపింపఁజేయును గదా! నాగ మహాశయునకును దుఃఖ ముపశమించుచుండెను. కాని దాని స్థానమును నింకొకటి యాక్రమించి మిగుల వేధించుచుండెను. మనుజుఁడెందులకు జన్మించును? మరల నాతఁడెందులకు మరణించును? మరణానంతర మేమగును? ఇప్పుడు నాకండ్లముందు గతించిన నామేనత్త యేమైనది?

ఏ లోకమునకుఁ బోయినది ? నాదేహ మెచ్చటఁ గనుగందునో యని యెల్లవేళల నిరీక్షించుచు, నేదేని కొంచెది యపాయము సంభవించినను, వ్యాధిగ్రస్తుఁడనైనను ఆకష్టమెల్లఁ దనకు వచ్చినట్లుగఁ దాను విలపించె డిదే ! అట్టి నామేనత్త యిప్పుడు నేను హృదయము ద్రవించుసట్లేడ్చినను గాంచదేమి ? మరణమున నీ సంబంధము లన్నియు వీడిపోవును గాఁబోలు ! అట్టి సమయమున నెందుల కీ "నా" "నీ" యను సహం భావము ? అయ్యో ! దుఃఖభూయిష్ఠమై బంధనకారణమగు నీ ప్రపంచ మున కెందులకు వచ్చినారము ? వచ్చిన తరువాతఁ జేయవలసిన విధియేమి ? క్లేశమందుచున్న యీ యాత్మను మృత్యుముఖమునుండి రక్షించుటెట్లు ? అను నిట్టి ప్రశ్నలే యాతని కలఁచివేయు చుండెను.

నాగమహాశయులు చికిత్సచేసి డబ్బు గడింప నారంభించెను. కాని ఇతని విధమువేరు. ఎవ్వరినీ ఇమ్మని యడుగఁడు. ఎవరేది యొసఁగి నను సంతుష్టచిత్తుఁడై స్వీకరించును. క్రమముగ నాతనికీర్తి వ్యాపింపఁ దొడఁగెను.

వైద్యవృత్తిచేయుచు గడించుచుండినను, బాహ్యాడంబరమాతని యొద్దఁ గాన్పింపదు. రోగులను జూడఁబోవుటకు గుఱ్ఱపుబండియైనను లేదు. దూరదూరములనుండి యాతనిఁ బిలుచువారు. అయినను అచ్చ టికి నడచియేపోవును. ఎవరైనను బండి తీసికొనివచ్చుటకు సంసిద్ధు లైనను సమ్మతింపఁడు. సామాన్యముగా నందరును ధరించు పంచె, చొక్కా, ఉత్తరీయము, కాలిజోడు మొదలగువానినే ధరించును. వృత్తికి తగు దుస్తులను ధరించుచో కొమరుఁడింకను అభివృద్ధి చెందునని దీన దయాళు తనకు నచ్చిన వానిని కొనితెచ్చెను. కాని మహాశయులు "నా కట్టి దుస్తులతో నెట్టి ప్రయోజనమునులేదు. ఈ రూప్యములతో ఎవరైన బీదలకు సాయమొనర్చుచో సత్కర్మ యాచరించినవారమగుదు"మనెను. దీనదయాళు దీర్ఘనిశ్వాసమువిడిచి "నీపై నెంతయో ఆశపెట్టుకొని

యుంటిని. ఇప్పటి నీచర్యఁ జూచి మోసపోతినని తెలిసికొంటిని. నీవు సన్యాసివగుటకు సంసిద్ధుఁడవై యున్నా"వనెను. ఇదియే కాదు, మహాశయుల నడతయంతయు ప్రపంచధోరణికి వ్యతిరేకమై యుండెను. పొరుగున నెవరైన రోగగ్రస్తులైనను, తిండిలేక మాడుచున్నను వారికిఁ దగు సేవఁజేసి వారి బాధలు నివృత్తి చేయువరకును ఆహార పానీయములు ముట్టఁడు. అసమర్థులగువారినుండి పైకము పుచ్చుకొనఁడు. చివరకు ఔషధమూల్యమైనను గొనేక, పైఁబడి వారి పథ్యపానములకగు వ్యయమునుగూడఁ దానే భరించును. నిరాశ్రయులై దారిద్ర్యవల రోగపీడితులై పడియుండు వారిని గృహమునకుఁ దోడ్తెచ్చి చికిత్స చేయును. ఒక్కొక్కప్పుడు తానే మాడి భిక్షుకులకుఁ దన నోటిముందరి యన్నమిడును.

ధర్మవైద్య మట్లుండుటచే పెక్కురు రోగు లితనినే చుట్టు ముట్టుచుండిరి. పూర్తిగ ప్రాపంచిక విషయ విముఖుఁడగుటచే, దీనరక్షణమే పరమావధి యని వారి కాహారమును దుస్తుల నొసఁగ రోగుల కుపచరించును. రోగులు దూరముగా నున్నప్పుడు తనకుఁ దానే నడచిపోయి యుపచరించును. తాను నిద్రాహారములను మానియైనను సరియే రోగుల సుఖమే తన సుఖమని వారు బాధపడుచుండఁ తాను గూడ విచారించుచు తండ్రి బిడ్డలను వోలె వారల నాదరించును.

ఒకనాఁడొక రోగి గృహమునకుఁబోయి పరీక్షింప నాతఁడతి శోచనీయమగు స్థితియందుండెను. అచ్చట నాలుగు గంటల కాలముండి ఔషధమిచ్చుచు శుశ్రూష చేయుచుండెను. గృహము శిథిలమై ప్రచండమగు శీతలవాయువుల నాపఁజాలకుండెను. రోగికిఁ గప్పుకొన బట్టయైనను లేదు. జ్వరము తీవ్రముగ నుండెను. నాగమహాశయు లిది చూచి మిక్కిలి విచారించుచు రోగి ప్రక్కఁ గూర్చుండి ప్రియోక్తులాడుచుఁ దనపైనున్న శాలువ నాతనికిఁ గప్పి "భయపడకుము. రేపు ప్రొద్దుటనే వచ్చి చూతు" నని చెప్పి రోగి ఎంత పిలిచినను వినిపించు

కొనక వెడలిపోయెను. మరునాఁ డుదయమునఁబోయి చూడఁగ రోగి కొంత స్వస్థతఁ బడసి యాతనియెడ నెంతయో కృతజ్ఞతచూపెను. అంత మహాశయులు నాయనా " అట్టి స్థితిలో నీపలిని కాపాడుటకంటె నా కాలువ వలని ప్రయోజన మేమని నీ కొసఁగితి" ననెను. ఈ సంగతి తండ్రికిఁ దెలిసెను. ఇర్వురకును వివాదము సంభవించెను. దాని ఫలితముగ నిర్వురును ఆనాటికి నిరాహారులై యుండిరి. మరునాఁడు దీనదయాళిం కొక శాలువను గొనియిచ్చెను. పూర్తిగ రోగనిర్ముక్తుఁడైన తరువాత రోగి ప్రతిదినమును మహాశయుల యింటికిఁబోయి నమస్కరించుచు, ఎందరినో రోగుల నీతనియొద్దకుఁ గొనివచ్చుచుండెను.

ఇంకొకసారి యొక రోగిని బరీక్షించుటకై పోప నాతఁడు కటికి నేలపైఁ బరుండియుండెను. మహాశయులి కది కష్టముగఁ దోఁచి తన గృహమునుండి వేరొక పరుపుఁదెచ్చి రోగిని దానిపైఁ బరుండఁబెట్టి చికిత్స చేయ నారంభించెను.

ఇట్టి పనులన్నియు దీనదయాళునకు మిక్కిలి కష్టతరముగనుండి కొమరుని మందలించుచుండును. కాని వానివలన నిర్వురకుఁ గలహములు సంప్రాప్తించుట దక్క లాభమేమియు నుండదయ్యెను.

నాగమహాశయుల సుగుణ సంపదకును వైద్యనిపుణతకును మెచ్చి మెస్సర్సు పాలులు ఆతని దమ గృహవైద్యునిగ నియమించిరి. అందు వలననే నాగమహాశయులను వారలిప్పటికిని "డాక్టరు" రనియే పేర్కొందురు. "అతఁడు వైద్యుఁడుగనున్న కాలమున మా గృహమున నెవ్వరు నకాలమరణ మందలే" దని బాబు హరలాలుపాలు తన సన్మానమునఁ దెలిపియున్నాఁడు.

ఒకప్పుడీతఁడు గృహవైద్యుఁడుగ నున్నప్పుడు "పాలు" వంశజురాలి కొకర్తెకుఁ గలరావ్యాధి సంభవించెను. మహాశయులు వైద్యము చేయుచుండెను గాని, యాతనికే జీవితాశ గన్పట్టక నధైర్యపడి డాక్టరు

విహారీలానును రప్పింపుఁడనెను. డా॥ విహారీలాలు వచ్చి మహాశయుని చికిత్సాక్రమమును విచారించి యాతఁ డిచ్చుచుండిన ఔషధమే సరియైన దని యాతఁడే కొలఁది దినములలోఁ గుదుర్పఁగలఁడనియుఁ జెప్పి యెంత పట్టుపట్టినను వినక వైద్యముచేయకయే వెడలిపోయెను. అతఁడు చెప్పినట్లే కొన్ని దినములకు రోగి స్వస్థతఁ జెందెను.

రోగి జీవించి యారోగ్యమును గన్న తరువాత "పాలులు" సంతోష పూర్వకముగ నొక వెండిపెట్టెలో రూప్యములను నింపి బహుమాన మొసంగిరి. కాని వారు తన యభివృద్ధికిఁ గారణభూతులగుటచే ఆ బహుమానము నాతఁడు నిరాకరించెను. అది తనచికిత్సకు తగిన బహుకృతికాతని యాతఁడు నిరాకరించెనేమోయని సంశయించి వారు మరొక యేబది రూపాయీలను దెచ్చి స్వీకరింపుమనిరి. అంత మహాశయులు అతిదీనతతో "అయ్యా, ఇంతటి బహుమానమును స్వీకరింపఁజాలను. మీకొఱకు ఖర్చుపెట్టినది యిర్వది రూప్యములకంటె నెక్కుడుకాదు. క్షమింపుఁడు, నే నీ బహుమానమున కనర్హుఁడను." అని యెంతయో కష్టముమీద నా యిర్వది రూప్యములను మాత్రమే స్వీకరించెను. 'పాలు' లా మిగిలిన సొమ్మును దుర్గాపూజ నిమిత్తమై వినియోగించిరి.

ఈ విషయము తండ్రికిఁ దెలియవచ్చెను. అతఁడు తన కోపముఁ బట్టఁజాలకపోయెను. తానంతటి వృద్ధాప్యమునఁ గూడ ఏకొలఁది వేతనమునకో పాటుపడుచుండఁ దనకొడుకు బుద్ధిహీనుఁడై తనకు రావలసిన సొమ్మునుగూడ నిరాకరించుచుండెనని మిగుల విచారించెను. కొమరుఁ డింటికిరాఁగానే, పండ్లు పటపటఁ గొరుకుచు "మూర్ఖుఁడా! 'పాలు' లు తమ కృతజ్ఞతాపూర్వకముగ నిడిన బహుమానమును నిరాకరింతువా? ఇఁక నీవైద్యవృత్తి యభివృద్ధి గాంచునా? ఇట్లు ధనమును నిరాకరించుచు సన్న్యాసివలె నుండిన నీకుటుంబము నెట్లు పోషించుకొందు" వని కఠినముగ మందలించెను. కాని మహాశయులు మాత్రమించుకైనను

జలింపక, తండ్రీ! ధర్మపథమునఁ జరింపుమని నీవేగదా బోధింతువు. మరల నిట్టి యన్యాయ కృత్యమును జేయుమని యెట్లనఁగలుచున్నావు? మందులకయిన వ్యయ మూరు రూప్యములు. ఇఁక నేఁడుదినములకును సేవ జేసినందులకు దినమునకు రెండు రూకల చొప్పున జూచినను పదు నాల్గు. మొత్త మిరువదియాయెను. అట్టితరి యన్యాయమున నంత యెక్కుడు మొత్తము నెట్లు స్వీకరింతు'నవెను.

దీనదయాళ్ యుత్తరము విని తన కొమరుఁ డదృష్టహీనుఁడనియు నీప్రపంచమున నుండుట కనర్హుఁడనియు ననుకొనుచు, వెడలిపోయెను. తండ్రిచర్యలఁగాంచి మహాశయులు విచారమున "ఆహా! ఇట్టిదిగదా ఈ ప్రపంచము! ఆశాంధకారపరివృతమై జీవుని నెంతటి మాయాజాల మునఁ జిక్కుఁ బడఁజేయుచున్నది! "ధనమూల మిదం జగ"త్తని ఏదో యొకవిధమున ధనమార్జింపవలయునట! దానఁ గాని పేరుప్రతిష్ఠలు లేవట! ఛీ, నాకిట్టి తుచ్ఛప్రపంచముతో నెట్టి సంబంధమును లేకుండు గాక! అన్యాయార్జిత విత్తముతో సుఖించుటకంటె ధర్మాచరణము కొఱకు నిఱుపేదయై బిచ్చమెత్తి జీవించు టెంతయు మే"లని తల పోసెను.

ఇదియేకాదు. ప్రాపంచిక విముఖములగు నితని చర్య లెన్నియో దీనదయాళునకు నిరాశ కల్గించుచుండెను. అనుదినమును ఋణముకొఱ కెందరో నాగమహాశయుని గుమ్మముకడ కాచుకొనియుందురు. ఏది యడిగినను లేదనక యేదియో యొసంగి వారలఁబంపుచుండును. కాని మరల వారి యప్పులఁ దీర్చుట యబద్ధము. అందువలననే దినమున కెనిమిది తొమ్మిది రూప్యములను నిలువ చేసికొనగల్గిన సంపాదనయుం డియు నిట్టి వ్యయములవలన నాతనికి కొన్నిరోజులఁ దినుటకుఁ బట్టెడు మెతుకులుకూడ కరవగుచుండెను. మరియు ధనమును జేర్చిపెట్టుట యనునది యాతఁ డెఱుఁగఁడు. ధనమును నిలువజేయు విషయమును

గూర్చి "మన నిజమైన యవసరములను భగవంతుఁడే సమకూర్చు చుండును. మన మాతురతపడి చేయునది యేమియులేదు. భగవంతుని సంపూర్ణముగ శరణు జొచ్చినచో మన కిహపరసౌఖ్యములు లభించును. మనమునగా చేయఁబోవు నే కార్యమును దుదకు నిష్ఫలము గాఁగలదు. ఇది నా యనుభవ"మని చెప్పుచుండును. ఏదేని కొలఁది మిగిలినయెడలఁ దండ్రికిచ్చి తన కెన్నఁడేని అత్యంతావసరముగఁ గావలయుచోఁ దండ్రి నడుగును.

కపటప్రవర్తన మన్న నాగమహాశయులు సహించువారు కారు. ఒకనాఁడొక వైష్ణవసన్న్యాసి యొక జవ్వనితో భిక్షార్థియై వచ్చెను. అప్పుడు మహాశయులు దేవతార్చన మొనర్చుచుండెను. తన గృహద్వారమునుండి "రాధా రాధా" యను శబ్దోచ్చారణము రాగా ఈవలికి వచ్చి దొంగ వేషము వేసికొనియున్న దంపతులఁ జూచి యాగ్రహముతో "ఇట్లు బూటకముగా 'రాధా రాధా' యని యన్నంత మాత్రమున నీకేమియు దొరకదు. మనస్ఫూర్తిగ ననఁగలిగితివేని ఏదేని ఇచ్చెద" ననెను. తోడనే వారు మారువలుకక వెడలిపోయిరి.

వైష్ణవి వైష్ణవులవలెనే యింకొక దినమున భైరవీభైరవవేషములతో నిర్వురాతని గృహమునకు వచ్చిరి. త్రిశూలధారియగు నాభైరవి వేషధారి మహాశయులను గంజాయికొరకుఁ బైక మొసంగుమని యడిగెను. నాగ మహాశయు లందులకు "నీవు నీ యిష్టము వచ్చినట్లు చేయవచ్చును. కాని ఏవిధి చొప్పున నీవిట్లొక హిందూస్త్రీని భైరవ వేషమున రాజమార్గమునఁ ద్రిప్పుచున్నావు" అనెను. దానితో ఉగ్రభైరవు డింకను ఉగ్రతర రూపము దాల్చి "పైన యొసఁగకున్నఁ బోనిమ్ము. ఇట్లు దూషింతు వేల?" యనుచు భైరవితోఁగూడి వెడలిపోయెను.

మనుజుఁడు సద్గురూపదేశము లేనిచో నిట్టి దుఃస్థితి కేతెంచుట సహజము. తా నధఃపతితుఁడగుటేగాక యితరులను గూడఁ జెఱచును.

ఎఱుఁగక చేసిన యఘ మొకపక్షమున క్షమింపనగును. కాని తెలిసియుఁ బొట్టకొఱకు వేషమాత్రులై ప్రపంచ విరోధులగువారిని సహింప దుస్సహమని యనుకొనుచు మహాశయులు లోనికిఁబోయెను.

ఒకపరి యపరిచితుఁడగు నొక భద్రపురుషుఁడు నాగమహాశయులను దన యింటికిఁ బిలువనంప నాతఁడచ్చోటికిఁబోయెను. ఆవ్యక్తి పరమసౌందర్యవతియగు నొక పూర్వసువాసినిని అతని యెదుటికిఁ గొనివచ్చి యామెకు గర్భమును బోగొట్టుమని ప్రార్థించెను. ఈ ప్రార్థనను విని నాగమహాశయులు స్తంభితుఁడైపోయెను. కొంతవడి కాతనితో నిట్లనెను. "ప్రథమమున ఈ సుందరిని కుటుంబమునకుఁ దీరని కళంకమాపాదించి గొనివచ్చుట యొక పాపము. దానిపై నిప్పుడు భ్రూణహత్యచేయుటకుఁ బూని మహాపాపమున కొడిగట్టుచుంటి"వని యింకను ఎంతయో బోధించెను. కాని ఫలము లేకపోయెను. తరువాత నా పురుషుఁడు విరివిగ ధనమొసంగెదనని యాశపెట్టెను. అంత నాగమహాశయుఁడు మారు మాటాడక వెడలిపోయెను. "అయ్యో! ఈ మహాపాపమును నివారించుటకే యుపాయమును లేదా?" యని చాల విచారించెను. నాగమహాశయులిదివరలో బ్రహ్మసమాజ ఉపాచార్యులగు శ్రీ శివనాథుని యుపన్యాసముల వినియుండెను. అందువలన "శివనాథుఁడు ధార్మికుఁడు. ఎక్కువ పలుకుబడిగలవాఁడు. అతనితో ఈ యుదంతమును జెప్పుచో ఏదేని ప్రతి విధానము జేయగలఁ"డని శివనాథుని యొద్దకుఁ బోయెను. ఆతఁడంతయు విని యొకరిద్దరు బ్రహ్మసామాజికులను బేర్కొని వారితో నాలోచించి కోర్టుద్వారా పనిచేయుమని చెప్పెను. కాని వారి ఆలోచన నిష్ఫలమయ్యెను. అంత నాగమహాశయులు తానే యాఖరు పర్యాయము ప్రయత్నించి చూడవలయుననుకొనెను. మరునాఁడా పురుషుని గృహమున కేగునప్పటికి అతఁడు కాశీపురికిఁ బోయెనని తెలిసెను. "అహా! ఈ

పాపకృత్యమునకు ప్రతీకారమొనర్పలేకనే పోతిని గదా యని నాగమహాశయు లనేక దినములు విచారించెను.

ఆర్థికస్థితి బాగున్నను దీనదయాళు వంటకై ఎవరిని నియోగింపక తానే వంట చేయుచుండును. పుత్రుఁడు తండ్రి వండుట కిష్టపడక తానే వండును. ఇది దీనదయాళునకు బాధాకరమై పుత్రున కవకాశ మీయకుండును. నాగమహాశయులును అతి జాగ్రత్తతో తరుణముకొఱకు వేచియుండును. ఈ వంతులతోఁ గలహములు వొడముచుండెడివి. అప్పుడా గృహమునకు వచ్చినవారెవరైన నున్న మధ్యస్థులై యాదినమున కా వివాదమును పరిష్కరించువారు, కాని మరునాఁడు యథాపూర్వముగనే జరిగెడిది. ఇర్వురును ప్రాతఃకాలముననే ఎవరికి వారు "ఈ దినమున నేను వండుదు"నని నిశ్చయించుకొని ఎవరికి తరుణము లభించినప్పుడు వారే వంట సిద్ధముచేయువారు. ఇందెవరి యభీష్టము నిష్ఫలమయ్యెడిదో యాతఁడా దినమంతయు క్రోధముతో నుండును.

ఇట్లు నిత్యమును వివాదములు సంప్రాప్తించుటఁ జూచి మహాశయులు తన భార్యను (శరత్కుమారిని) కలకత్తాకుఁ గొనివచ్చుటకు నిశ్చయించెను. అందులకై సురేశుని గృహ సామీప్యముననే యొక గృహమును బాడుగకుఁ దీసికొనెను.

మంత్రోపదేశము - దక్షిణేశ్వర యాత్ర

క్రీస్తుశకము 1880 వ సంవత్సరమున నాగమహాశయుల భార్య కాపురమునకు వచ్చెను. ఇచ్ఛాపూర్వకముగ భర్త కుపచారము చేయుటకిదియే యామెకుఁ ప్రథమ తరుణము. వివాహసమయమున భర్తను చూచియుండెను గాని యప్పటి కామె ప్రపంచమెఱుఁగని బాలిక. ఇప్పుడా జవ్వని భర్తకును మామకు నేలోపములేకుండ సేవఁజేయుచుండెను. దీనదయాళిమె సుగుణసంపత్తికిని వినయవిధేయుతలకు నలరి తగిన

కోడలు దొరికెగదా యని మిగుల సంతసించుచుండెను. కాని యా యబల భర్త మనసు నేమాత్ర మాకర్షించుకొనఁ జాలకపోయెను. ఎందువలనన నాతఁడు తన కాలము చాలవఱకు వైద్యమందే నియుక్తమగుచుండ మిగిలిన కొలఁది కాలమును భగవద్ధ్యానమునను గ్రంథపఠనమునను గడుపుచుండెను. అందువలనఁ బాప మాబాలిక యస్థిరచిత్తయై యుండెను.

భాగవతములోని భావాటవీ వర్ణనము, జడభరతోపాఖ్యానమును మహాశయుని మనస్సున కెక్కిన విషయములు. భరతునిగాథ జదువునప్పుడట్టి ముక్తపురుషుఁడే సంసారబంధమును దప్పించుకొనలేక తాఁబెంచిన లేడిపైని వ్యామోహము కారణముగ మరల జన్మమెత్తవలసినప్పుడు తన బోంట్ల విషయమెంత కష్టతరమో తెలిసికొనెను. ఒక్కొకప్పుడీ దుస్సాధ్యంబగు మాయను దలఁచుకొని "అయ్యో! దీనిని సాధించుటెట్లు? బంధవిముక్తుఁడ నగుటెట్లు? వివాహితుఁడను, ధనమార్జించుచుంటిని. బంధములు దినదినము పెరుగుచున్నవి. వానినుండి బయల్పడుటెట్లు? వైద్యవృత్తి నవలంబించు నప్పుడు దీనసంరక్షణఁ జేయవచ్చును గదా యని యనుకొంటిని. రాఁబడియంతయు మిగుల్పక యర్థుల కిచ్చుచుంటిని. చేతనగు వఱకు రోగులను దుఃఖుల నుపచరించుచుంటిని. కాని ప్రపంచమును ఎంతమాత్రము దుఃఖములనుండి విముక్తము చేయఁగల్గితిని? ఈ దుఃఖభూయిష్ఠమగు ప్రపంచమున నెందులకుఁ జన్మింపవలయును? అయ్యో! మరల కామినీకాంచనముల నాసక్తుఁడనే కావలయునా? వీనితోడనే జీవిత మంతరింపవలయునా? కాదు. ఈశ్వరాన్వేషణముఁ జేయవలయును. లేకపోయిన నీ జీవితమెట్లు సార్థకము కాఁగలదు? ఆ సర్వాంతర్యామిని దెలిసికొను మార్గమేది? నాకెవరు త్రోవఁజూపుదు"రని పలుమారు చింతించుచు, గద్గదికుఁడై యీశ్వరుని ప్రార్థించును.

ఈ సమయమున నాగమహాశయుని ప్రాణమిత్రుఁడైన సురేశుఁడును కొందఱు బ్రహ్మసమాజికులును ప్రతిదినమును సాయంకాలమున గంగానదీ తీరమునఁ గలసికొని ధ్యానప్రార్థనా సంకీర్తనముల గడపు వారు. మహాశయులుగూడ వారితోఁ జేరెను. సంకీర్తనఁజేయుచు నాగ మహాశయు లానందమున నాట్యమాడును. ఒక్కొకప్పుడు సంతోష పారవశ్యమున నృత్యముఁజేయుచుఁ బడిపోవును. ఒక దినమున నట్లు నాట్యముచేయుచు నాతఁడు గంగానదిలోఁ బడిపోయెను. సురేశుఁడు మరికొందఱు మిత్రుల సాయమున నాతని రక్షించెను. కాని యాదిన మంతయు మహాశయులయందు ఉన్మత్తభావములు కన్పించుచునే యుండెను. నాగమహాశయులు కొంత యుద్రేకస్వభావము కలవాఁ డయ్యు తన యుద్రేకముల నణచుకొనుట యందతిసమర్థుఁడు. ఉద్రే కము నణచు కొలందియు నది రెండురెట్లు బలవంతమగునని యాతని యభిప్రాయము. ఉన్మత్తస్థితియం దున్నప్పుడు ఈతనియందు ఈశ్వ రానురాగ లక్షణములు స్పష్టముగఁ గన్పట్టుచుండెనని సురేశుఁడు చెప్పి యున్నాఁడు.

నీకెంత గాఢతరమగు భక్తియున్నను, ప్రేమయున్నను, సద్గు రూపదేశము నంది సాధన నభ్యసించి పరమేశ్వరుని ధ్యానింపకున్నచో భగవత్సాక్షాత్కారము దుర్లభమని యొక సాధువు చెప్పెను. ఇది విని త్వరలో నుపదేశ మందవలయునని నాగమహాశయుఁ డాతురతఁ జెంద సాగెను. అప్పుడప్పుడు సన్న్యాసులు గంగాతీరమునకు వచ్చుచుండుటఁ గాంచి వారిలో నెవరైన దయగొని తన కుపదేశము చేయగలరను నాశతో రాత్రియగువరకు నచ్చట వేచియుండును. ఎన్నియో దినము లిట్లు గడచెను. ఒకసారి గంగాస్నాన మాచరించునప్పుడొక నావ తన వైపునకు వచ్చుచుండుటఁ జూచెను. చూచుచుండఁగనే నావ రేవునకుఁ

జేరెను. అందుండి (యాశ్చర్యజనకముగ) తలవని తలంపుగ తన కుల గురువగు కైలాసచంద్ర భట్టాచార్యులు దిగెను.

మహాశయులు త్వరితముగ స్నానము పూర్తిచేసి కుశలప్రశ్న మొనర్చి, గృహమునకుఁ దోడ్కొని పోయెను, గురు సందర్శనమున దీన దయాళు సంతసించెను. గురువునకుఁదగు సత్కార మొనర్చి యాయన రాకకు కారణ మడిగెను. అందుల కాయన "త్రిలోకజనని యాజ్ఞాను సారముగ మహాశయుల కుపదేశముఁజేయుటకు వచ్చితి"ననెను. అతని ప్రార్థనల నా దయామయి విన్నది కాబోలును! ఈ వార్తవిని దీనదయాళు సంతసించెను. మరునాఁడు శుభదిన మగుటచే నా దినమున మహాశయులు భార్యాసహితుఁడై శక్తి మంత్రోపదేశముఁ బొందెను.

ఉపదేశానంతరమున మహాశయు లతిశ్రద్ధాభక్తులతో సాధన జేయఁ దొడఁగెను. ఎన్నియో రాత్రులు ధ్యాననిమగ్నుఁడై గడపెను. ప్రతి యమవసనాఁడు సుపవాసముండి ధ్యాననిమగ్న చిత్తుఁడై యుండెను. ఒక్కొక్కప్పు డాధ్యానమున చైతన్య విహీనుఁడై పడిపోవును. ఒకదిన మున నట్లు స్మృతిరహితుఁడై పడియుండ గంగాతరంగ మొకటి లోని కీడ్చుకొనిపోయెను. మరల స్మృతివచ్చిన తరువాత నీఁదుకొని బయటికి రావలసి వచ్చెను.

ఇట్లు తన కాలమంతయు జపధ్యానాదులఁ గడపుచుండఁ గ్రమ క్రమముగ వైద్యవృత్తి క్షీణింపఁ జొచ్చెను. దాని ఫలితముగ రాఁబడి తగ్గెను. దీనదయాళు జిజ్ఞాసపడెను. మేనత్త చనిపోయినప్పుడు గల్గిన వైరాగ్యము సురేశుని స్నేహమువలనఁ జాలవఱకు మాసిపోయె నను కొనెను. గాని మరల యథాపూర్వమగుటఁజూచి దీనదయాళు చాల చింతించెను. తన కోడలి యవస్థయే ముఖ్యముగా దీనదయాళుని జిజ్ఞా సకు కారణమయ్యెను. భోజన వస్త్రములకు లోపము లేకపోవుట నిక్కు వమే. భార్య మనస్సునకు శాంతిని జేకూర్చునది భర్త యనురాగ

మొక్కటియే. ప్రపంచమున నెట్టి స్త్రీయు తన భర్త ననురాగబద్ధుని జేయఁజాలదని యామె యెఱుఁగును.

ఒకసారి మహాశయులు తన భార్యను జూచి "దేహసంబంధము చాలకాలము వఱకు నిలువదు. ఈశ్వరుని తన సంపూర్ణ మనస్సుతో నెవఁడు ప్రేమింప నేర్చునో యాతఁడే ధన్యుడు. ఒకపరి యైహికములకు లొంగి తనువునకుఁ జనువిచ్చితిమా యా వ్యామోహమునుండి విడివడుట కెన్నియో జన్మముల నెత్తవలసి వచ్చును. అందువలన మాంస భూయిష్ఠమగు నీ యస్థిపంజరముపైన అనురాగ ముంపకుము. జగన్మాతృ చరణ కమలమే మనకు తారకము. ఆమెనే సర్వదా స్మరించుచుం డుము. దాన నీ జీవితము సార్థకము కాఁగల" దని యుపదేశము చేసెను. నాగమహాశయులు తాపసి. ఆయన సహధర్మిణి తపస్విని యయ్యెను.

ఇట్లు దినము లతిక్రమింపఁగా దీనదయాళుని దేహ మనారోగ్య స్థితికి వచ్చెను. నాగమహాశయులు తనతండ్రి "మెస్సర్సు పాలుల" కొలువు నింక విరమించుకొని మిగిలినకాల మీశ్వరాన్వేషణమునఁ గడుపవలయునని యనుకొనెను. కొమరుఁడు చాల ప్రార్థింపఁగా దీన దయాళు సెలవు తీసికొని జన్మస్థానమునకుఁ బోవుట కియ్యకొనెను. కోడలు గూడ మామగారికిఁ బరిచర్యఁ జేయుటకై యాతనితోఁ బోయెను.

సురేశుఁడు యథాప్రకారముగ నాగమహాశయులతో మత విషయక చర్చలఁ జేయుచుండెను. కాని మాటలవలన లాభములేదని నాగమహాశయులు తెలిసికొనెను. అందువలన నొక దినమున సురేశునితో "వాద ప్రతివాదముల వలనఁ గాలమంతయు వ్యర్థమయి పోవుచున్నది. ప్రత్యక్షముగ నేదో యొకటి కన్గొనకున్నచో జీవితము సార్థకతఁ బడయఁజాల" దనెను.

మంత్రోపదేశము - దక్షిణేశ్వర యాత్ర

ఈ కాలముననే సురేశుఁ డొకనాఁడు కేశవబాబు స్థాపించిన నవవిధాన సమాజమునకుఁ బోయియుండగా నచ్చట, సర్వసంగ పరిత్యాగియై, సదా భగవద్ధ్యానపరుఁడై తరచు భావసమాధులఁ జెందుచుండిన యొక సాధువు దక్షిణేశ్వరమున నివసించుచుండెనని వినెను. సురేశుఁడు, మహాశయునితోఁగూడ నా యోగిపుంగవుని సందర్శింపఁ బోవలయుననుకొనెను. కాని కారణాంతరమువలన నా సంగతిని అప్పుడు మహాశయుని కెఱుకపఱుపకయే యుండి రెండు నెలలయిన తరువాత చెప్పెను. నాగమహాశయులు చాల నాతురతతో తత్క్షణమే యాతని దర్శింపఁబోవలె ననెను. నాఁడిక నెంతో ప్రొద్దు లేకుండుటచే మరునాఁడుదయముననే ప్రయాణము చేయుటకు సమకట్టెను.

మఱునటి ప్రాతఃకాలమున భోజనములఁ గావించి బయలుదేరిరి. దక్షిణేశ్వరము కలకత్తా కుత్తరమున నుండెను. అందుచే వారా వైపున కున్ముఖులైరి. అప్పుడు ఎండలు మెండుగ నుండెను. వేఁడిమికిఁ గొంచెమైనను లెక్కసేయక నేదియో శక్తి తమ్మీడ్చుకొని పోవుచున్నట్లు పోవుచుండిరి. చాల దవ్వేగిన తరువాత నొక పథికుని దక్షిణేశ్వర మెచ్చట యని ప్రశ్నించిరి. అతఁడా యూరు దాఁటి చాలా దూరము వచ్చినారనెను. పాపము వారలు మఱల వెనుకకు మఱలిరి. వారు రాణీ రాసమణి యొక్క కోవెల గృహమును చేరుసరికి మధ్యాహ్నము రెండుగంటలాయెను.

ఆ కోవెల చుట్టును చల్లటినీడను బఱపుచు సుగంధమును వెదఁజల్లుచు నొక పూఁదోఁట యుండెను. ఆ మిత్రులకు దక్షిణేశ్వర దేవాలయము దేవగణము యొక్క లీలాభూమివలెనే కన్పట్టెను. చల్లటి నీటితో నిండి యాలయ ప్రాంగణమున నున్న తటాకమును, ఎత్తయిన శిఖరములుగల నా కోవెలలను, చిగురుటాకుల దొడఁగిన వృక్షసమూహములను జూచుచు ఆ మిత్రులు చాల నానందించిరి. మహాశయుల కా వృక్షముల

యాకుల ఒరపిడియందొక సుకుమారవాణి తమ్ము "సంసార సాగరమున మునిఁగి పోవుచున్న యీ జీవులారా! మిమ్ముల దరిజేర్పఁగల నావ యచ్చట నున్నది" యని యాహ్వానముఁ జేయుచున్నటులుండెను.

ఇఁక నీ ప్రకృతి చిత్రములఁ దిలకించుట మాని నెమ్మదిగ వారు శ్రీ రామకృష్ణులు నివసించుచుండిన గదిని జేరిరి. ద్వారమున నొక గడ్డపు మానిసి యుండెను. "అయ్యా! దక్షిణేశ్వరసాధు వెచ్చట నుండును" అని ఆతనిని వారడిగిరి. "ఆతని నివాస మిచ్చటనే కాని ప్రస్తుత మాతఁడు చంద్రనగరమునకుఁ బోయియున్నాఁడు. మీరింకొక దినమున వచ్చుట మంచి"వని యాతఁడు ప్రత్యుత్తర మొసఁగెను.

ఇర్వురును హతాశులై, ఖిన్నవదనములతో నన్యోపాయము లేక వెనుకకు మఱల నుండు సమయమున మహాశయులు తమ్మెవ్వరో లోనికి వచ్చుటకు సంజ్ఞ చేయుచున్నటులఁ జూచెను. దక్షిణేశ్వర యోగి యతఁడేనా యేమి? అవును. ఏ మహాత్ముని దర్శింప వారా యాతపమును లెక్క సేయక యరుదెంచిరో యా మహాత్ముఁ డాతఁడే కావచ్చును. ఆ గడ్డపుమానిసి మాటల సరకుగొనక వారు లోనికి ప్రవేశించిరి.

ఆ గడ్డపుమానిసి ప్రతాపచంద్ర హజ్రా. అతని కొరులెవ్వరును శ్రీ రామకృష్ణుల యొద్దకు వచ్చుట గిట్టదు. అయినను భగవంతుని ప్రేమ ప్రవహించుచుండ నా ప్రవాహమున కడ్డుగ నెవరు నిల్వఁగలరు? ఆ ప్రేమయే లేనిచో, భగవంతుఁడు ప్రక్కన నిలుచుకొనియున్నను దెలిసికొనుట యశక్యము. ఇది శ్రీ రామకృష్ణుల జీవితమందలి యొక వృత్తమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చును.

ఒకనాఁడు శ్రీ రామకృష్ణులు తన మేనల్లుఁడగు హృదయముఖోపాధ్యాయునితో కాళీ ఘట్టమునకుఁ బోయెను. అచ్చటి దేవాలయమున కుత్తరపుతట్టు కచ్చూరపు (కచుచెట్లు) పొదలుండెను. అచ్చట జగన్మాత

శ్రీ రామకృష్ణ సందర్శనము

కొందఱు చెలికత్తెలతో ఇవ్వనియై యాడుకొనుచుండుటను శ్రీ రామకృష్ణులు చూచెను. ఆమె యెఱ్ఱంచు చీరను ధరించి యుండెను. గొల్లభామలను పట్టుచు నాడుచుండెను. అంత నాతఁ "డమ్మా! యమ్మా!" యని కేకలిడుచు చైతన్యవిహీనుఁడయ్యెను. మఱల స్మృతి వచ్చిన తరువాత శ్రీ రామకృష్ణులు దేవాలయములోనికేగి చూడ నా కాళికా విగ్రహమున కచ్చట తాను జూచిన వస్త్రమె కట్టబడి యుండెను. హృదయుఁడీ సంగతి విని "మామా, నాకప్పుడే ఎందులకుఁ జెప్పవైతివి? నేనుపోయి యామె నప్పుడే పట్టుకొని యుందునుగదా!" యనెను. గురుదేవు డిందులకు నవ్వి "నాయనా! అది యెన్నటికిని పొసఁగదు. ఆమె ఇచ్ఛలేక యామెను పట్టుకొనుటకు నీకేటి శక్తి? సర్వవ్యాపిణియైనను ఆమె కృపకుఁ బాత్రులుగాక యెవ్వరు నామెను గన్గొనఁజాలర"నెను.

శ్రీ రామకృష్ణ సందర్శనము

సురేశ నాగమహాశయు లిర్వురును లోనికిఁ బ్రవేశించిరి. శ్రీ రామకృష్ణులొక మంచముపై కాళ్లు చాచుకొని కూర్చొనియుండెను. ఉత్తరాభిముఖుఁడై చిఱునవ్వు నవ్వుచుండెను. సురేశుఁడు చేతులు జోడించి నమస్కరించి చాఁపపైఁ గూర్చుండెను. మహాశయులు హిందూ మతాచార రీతి సాష్టాంగమెఱఁగి యాయన పాదధూళిని స్వీకరింపఁబోయెను. కాని శ్రీ రామకృష్ణులు పాదముల వెనుకకు లాగుకొనెను. ఇది మహాశయులకు దుర్భరమైన దుఃఖకారణ మయ్యెను. నిజమైన భక్తుఁడెవ్వఁడు నట్టి హక్కును బోఁగొట్టుకొనఁ జాలఁడు. తానట్టి పవిత్రస్పర్శ కనర్హుఁడనని నాగమహాశయులు సమాధాన పఱచుకొని ఆ గదియందు దూరముగ నొక్కమూలఁ గూర్చుండెను.

శ్రీ రామకృష్ణులు వారి పూర్వోత్తరములఁగూర్చి కొన్ని ప్రశ్నల నడిగెను. కొంతకాలము వారితో మాటలాడి సంభాషణానంతరమున

"కుమ్మరి పుర్వు మంటిలో నున్నను పంకిలముగాక స్వేచ్ఛగ నున్నట్లు మీరలును గృహస్థులై యుండఁదగును. సంసారపంక మేమాత్ర మంట కుండునట్లు మాత్రము జాగ్రత వహించియుండుఁ" డనెను.

నాగమహాశయునకి గృహస్థ ధర్మనిర్వహణ సమస్యయే ఇంతవఱకు బాధించుచుండినందున ఈ యుపదేశమాతని మనమున గాఢముగ నాటు కొనెను. చాల నాశ్చర్యముతో నాతఁడు శ్రీ గురుదేవునిఁ దదేకదృష్టితోఁ జూడసాగెను. "ఏల యిట్లు చూచుచున్నావని" శ్రీ రామకృష్ణు లడిగిరి. మహాశయులు "అయ్యా! మీ దర్శనమునకుఁ జాల నాతురత పడితిని. నేటికా భాగ్యము లభించినందునఁ దనివిదీరఁ జూచుచున్నా" ననెను.

కొంతవడికి శ్రీ రామకృష్ణు లా మిత్రద్వయమును బంచవటికిఁ బోయి ధ్యానమొనర్పుమని పంపెను. అట్లే సురేశ మహాశయు లిర్వురొక యరగంటవఱకు ధ్యానోపవిష్టులై మగిడి యేతెంచిరి. తరువాత శ్రీ రామ కృష్ణు లామిత్రులు తన వెంటరా, నచ్చటి దేవాలయముల నన్నిటిని జూపుటకు బయలుదేరెను.

శ్రీరామకృష్ణుని గది సంటి పంద్రెండు శివాలయములుండెను. ఒక్కొక్క దానియందును ప్రవేశించి శ్రీరామకృష్ణులు స్వామికి ప్రదక్షిణము సల్పి సాఁగిలఁబడి నమస్కరించెను. మహాశయులును అతని ననుసరించెను. కాని సురేశుఁడు బ్రాహ్మ మతావలంబి యగుటచే నా విగ్రహములయందు నమ్మికలేక వారి చర్యలను నడవడినిఁ చూచు చుండెను. తరువాత శివాలయముల కొకింత దూరముననున్న విష్ణ్వాలయములఁ బ్రవేశించిరి. అచ్చటఁగూడ పూర్వోక్తముగనే మెలఁగిరి. అటనుండి జగన్మాత దేవాలయమునకుఁ బోయిరి. జగన్మాత దేవాలయమును ప్రవేశింపఁగనే శ్రీ రామకృష్ణుఁడొక క్రొత్తవానివలె నైపోయెను. భావప్రపూర్ణుఁడై వడకసాగెను. తన్నుదామరచి నట్లగపడు చుండెను. తుంటరిబాలుఁడు జనని చీరచెఱఁగు బట్టుకొని యామె చుట్టునుఁ దిరుగు

నట్లా జగజ్జననిచుట్టు ననేకమారులు ప్రదక్షిణములు సల్పెను. శివశక్తుల పాదములను తనశిరముతో స్పృశించి తనగదివైపు మఱలెను. జగన్మాతయందలి ఈతని గాఢమగు సమ్మకమును, బాలునివంటి యస్వతంత్రతయు మహాశయుల మంత్రముగ్ధునిఁజేసి వైచెను. భావోద్రిక్తుఁడై యూరక యాతని పవిత్రభావములఁ దిలకించుచుండెను. సాయంతన మైదు గంటలకు మిత్రులిర్వురును ప్రయాణోన్ముఖులై శ్రీ రామకృష్ణుల సెలవుగోరిరి. శ్రీ రామకృష్ణులు "తఱచుగ రాకపోకలుండుచో సంబంధము చాల సన్నిహితమగు"ననెను.

మార్గమధ్యమున మహాశయులు శ్రీ రామకృష్ణుని వ్యక్తివిశేషమును గూర్చియే తలపోయుచు నాలోచనా నిమగ్నుఁడయ్యెను. "అతఁడు యోగియా, సిద్ధపురుషుఁడా, లేక కేవల మా భగవన్మాత్రుఁడా?" ఈ సందేహమాతని నావరించెను. ఆ శుభదినమునాటి యనుభవము లాతని హృదయమున నాటుకొని యాతని మనమున భగవద్దర్శనాకాంక్ష అగ్నివలె రగులసాఁగెను. అభావ మాతని నున్మత్తునిఁ జేసెను. నిద్రాహారములకు దూరమై యన్యసంస్పర్శమును రోయుచు నొక్క సురేశునితో మాత్రము శ్రీ రామకృష్ణ చరిత్రముఁ జర్చించుచు నేకాకియై యుండెను.

మఱునటి వారమున మిత్రు లిర్వురును మఱల శ్రీ రామకృష్ణుల యొద్దకుఁ బోయిరి. అయన మహాశయుల యున్మత్తావస్థను జూచినంతనే భావపరవశుఁడై "మీరిచ్చటికి వచ్చుట మంచిపనియే యైనది. మీ యందరికొఱకును వేచియుందు" ననెను. మహాశయులం జేరఁదీసి ప్రేమపూరితవచనముల "నాయనా! నీవు భయపడ నవసరములేదు. నీ వత్యున్నత పదవికి వచ్చియున్నావు" అనెను. ఆ దినమునఁగూడ వారలను పంచవటికి భగవద్ధ్యానమునకై పంపెను.

వారు పంచవటికిఁ బోయిన కొంతసేఁపటికి శ్రీ రామకృష్ణు లచ్చటికేగి మహాశయులను దనకుఁ బొగాకు చిలుమును తయారుచేయుమనెను.

మహాశయులా పనిపైఁ బోయినతరువాత సురేశుని జూచి " మహాశయులు ప్రజ్వలితాగ్నిసుమా" యనెను. ఇంతలో మహాశయులు చిలుమును గొనితెచ్చెను. తరువాత నుత్తరీయము, కూజా, కూజాయందు జలము మొదలగువానిని ఒక్కొక్కదానినిగాఁ జెప్పి తెప్పించుకొనెను. నాగమహా యులు తనకట్టి మహాపురుషుని సేవ లభించెఁగదా యను సంతోషమును వెనుకటి పర్యాయమాయన తనకు పాదధూళి నీయ నిరాకరించెనను విషాదమును పెనగొన నమ్రతతో నా కార్యముల నన్నింటిని నెఱవేర్చెను.

నాగమహాశయు లింకొకసారి యొంటరిగ శ్రీరామకృష్ణులఁ జూడ నేగెను. పూర్వమువలెనే యాయన భావసమాధిఁ బొందెను. తరువాత నేదియో గొణుగుచు లేచి నిలువంబడెను. అతని యాస్థితిఁ జూచి నాగమహాశయుఁడు భయభ్రాంతుఁ డయ్యెను. అంత శ్రీరామకృష్ణుఁ "దయ్యా! మీరు వైద్యులు గదా! కొంచెము నాపాదముల పరీక్షింపుఁడు" అనెను. శ్రీరామకృష్ణులు తన సాధారణరీతిని మాటలాడుచుండుటఁజూచి మహాశయులు ధైర్యము దెచ్చుకొని చరణములఁ బరీక్షించి దోసమేమియు లేదనెను. శ్రీరామకృష్ణులు "మఱల జాగ్రత్తగఁ బరీక్ష సేయుఁ" డనెను. నాగమహాశయులు శ్రీరామకృష్ణుని యభిప్రాయమును తెలిసికొని గురువు శిష్యుల యభిమతములను దీర్చుట ఇట్లే గదా యని సంతోషపడెను. గురువుయొక్క కొంచెపు టుదార ప్రవర్తనము సచ్ఛిష్యుని అతిగాఢమగు ప్రేమపాశములచే గట్టివేయును. ఇఁక నాగమహాశయులవంటి శిష్యునిగూర్చి వేఱుగఁ జెప్పవలయునా? అతని మనఃక్లేశ ముపశమిల్లెను. ఆ పరమపవిత్ర చరణ ద్వంద్వ స్పర్శమున తాను ధన్యుఁడనైతినని భావించెను. చక్షుర్ద్వయమ్మునుండి సంతోష బాష్పధారలు స్రవించుచుండ నా పదముల శిరముపైసను హృదయము మీఁదను నిడుకొనెను.

శ్రీ రామకృష్ణ సందర్శనము

గురు శిష్య సంబంధము బాగుగఁ దెలిసికొనిన వారలే ధన్యాత్ములు. వారలకు భగవత్సాక్షాత్కారము కలుగఁగలదు. ఈ సరికి మహాశయులు శ్రీరామకృష్ణుని భగవదవతారమని తెలిసికొనెను. ఈ రహస్యమును నీవెట్లు తెలిసికొనఁ గలిగితివని యడుగ "నేను శ్రీరామకృష్ణుని యొద్దకు పోయిన కొన్నాళ్ల కాయన కృపాలేశమువలన నా మహామహుఁడు శ్రీమన్నారాయణుఁడే యనియు దక్షిణేశ్వరమున నాయన లీల రహస్యముగ జరుగుచున్నదనియుఁ దెలిసికొంటి" ననెను. మఱియు "నా దేవదేవుని యవ్యాజకరుణా కటాక్షముననే దప్ప వేయి సంవత్సరములు తలక్రిందుగ తపస్సుచేసినను ఆయనను తెలిసికొనఁ జాల" ననెను.

ఇంకొక దినమున నాగమహాశయులు శ్రీరామకృష్ణునిఁజూచి దక్షిణేశ్వరమునకుఁ బోయెను. అప్పుడాయన భోజనముచేసి విశ్రాంతి తీసికొనుచుండెను. అది మే నెల యగుటచే మిగుల నుక్కపోతగ నుండెను. అందువలన మహాశయుని దనకు విసరుచుండుమని చెప్పి శ్రీ రామకృష్ణుఁడు నిద్రపోయెను. మహాశయులు చాలసేపు విసరుచుండి నందున చేతులు నొప్పియెత్తినను గుర్వాజ్ఞలేనిదే నిలుపఁజాలక విసరుచునే యుండెను. అంతకంతకుఁ జేతులు బరువెక్కి ఇఁక వీవనను బట్టుకొనఁ జాలనంతటిస్థితికి వచ్చునప్పటికి శ్రీరామకృష్ణు లాతని కరమును బట్టుకొని వీవనను తీసికొనెను. ఈ విషయమును గూర్చి చెప్పుచు మహాశయులు "ఆయన నిద్ర యసాధారణము. ఆయన ఎల్లప్పుడును (నిద్రపోవుచుఁగూడ) మేల్కొనియేయుండును. ఈస్థితి భగవంతునికిఁ దక్క నితరుల కెవరికిని దుదకు సిద్ధులకుఁగూడ సాధ్యము కా" దనెను.

ఒకపరి శ్రీ రామకృష్ణుఁడు నాగమహాశయుని దన్నుగూర్చి యాతని యభిప్రాయ మేమని యడిగెను. నాగమహాశయుఁడు "దేవా! నీ కృపా కటాక్షమువలన నీవు భగవంతుఁడవే యని తెలిసికొంటిని" అనెను

ఇది విని శ్రీరామకృష్ణుఁడు సమాధి నిమగ్నుఁడై యాతని వక్షమును దన కుడిపాదముతో స్పృశించెను. ఈచర్య నాగమహాశయుని యందొక మార్పును గలుగఁ జేసెను. భూమ్యంతరిక్షములనుండి చరాచర ప్రపంచము నంతయు వ్యాపించిన యొక మహాజ్యోతి యాయనకుఁ గనిపించెను. తరువాత శ్రీ రామకృష్ణునిగూర్చి తన యభిప్రాయమును దెల్పుచు ఆయనను దేనికొఱకును బ్రార్థింపనక్కరలేదు. ఆయన కల్పతరువు. మన యభిప్రాయములను చెప్పకయే ఎఱిగి వానిని సఫలీకృతము చేయును. శ్రీరామకృష్ణులు భూమి నవతరించినది మొదలు సకలమును కొట్టుకొనిపోవు నొక మహావెల్లువ వచ్చియున్నది. ఆతఁడు భగవంతుని సంపూర్ణావతారము. ఇంతదనుక సర్వమత సామరస్యము నింత విపులముగ నిరూపించిన యవతార మింకొకటి వచ్చియుండలే" దనువారు.

మహాశయులకు వివేకానందస్వామితోడి ప్రథమ పరిచయము దక్షిణేశ్వరమునఁ గలిగెను. అప్పటికాతఁడు నరేంద్రుఁ డనునామమునఁ బిలువఁబడుచుండెను. ఒకనాఁడు మహాశయులు శ్రీ రామకృష్ణునియెదుట గూర్చొనియుండఁగా నరేంద్రుఁడు "శివోహం" "శివోహ" మ్మని యుచ్చరించుచు గదిని బ్రవేశించెను. అంత శ్రీరామకృష్ణులు మహాశయుల వ్రేలితోఁ జూపుచు "నరేంద్రా! యాతఁడు అహంకార రహితుఁడు. ఇది యాతని సహజస్వభావముగాని నటనకాద"నెను. "మీరట్లు చెప్పినచో నది వేఱొకవిధముగ నుండఁజాల" దని నరేంద్రుఁడనెను. ఆశిష్యద్వయ మంత నిట్లు సంభాషించు కొనసాగిరి :—

నాగ :—సకలమును జగన్మాత ఇచ్ఛామాత్రము చేతనే జరుగు చుండును. ఆమె ప్రపంచాతీతమగుశక్తి. ప్రతికార్యము నామెయే జరుపుచుండును. కాని మనుజులు తాము చేయుచున్నామనుకొందురు.

నరేం :—నీవు చెప్పు ఈ "ఆమెను" నే నొప్పుకొనఁజాలను.

ఆత్మను నేనే. నాలోననే సకల చరాచర ప్రపంచముఁ గలదు. నాలోననే యది పుట్టి పెరిగి లయించుచుండును.

నాగ:—నీకొక తెల్లని వెంట్రుకను నల్లగఁ జేయుటకైనను శక్తి లేదు. ఇక ప్రపంచముమాట యేమి? ఈశ్వరేచ్ఛలేనిచో గడ్డిపోఁచ యైనను గదలదు.

నరేం:—నా సంకల్పము లేనిదే సూర్యచంద్రాదులు తిరుగఁజాలరు. సృష్టిచక్రమును నడుపుచుండునది నాసంకల్పమే.

ఈ సంభాషణ నంతయు నాలకించుచుండిన శ్రీ రామకృష్ణులు మహాశయులఁ జూచి "నరేంద్రుఁడట్లనఁగలఁడు. అతఁ డొరనుండి తీసిన ఖడ్గము. అతఁడు అట్లు చెప్పుట అహంభావమువలనఁ గాదు" అనెను. శ్రీ రామకృష్ణుని మాటలు విని మహాశయులు నరేంద్రుని పాదములకు నమస్కరించి యూరకుండెను. అప్పటినుండి, నరేంద్రుఁడు శ్రీ రామకృష్ణుని లీలకొఱకై యవతరించిన శివుఁడేయని భావించెను. ఒకపరి యొకానొకఁడు మహాశయులను "నీ వెప్పుడైనను ముక్తపురుషునిఁ జూచి యుంటివా?" యని ప్రశ్నింపఁగా నాతఁడు వెంటనే "అనేకులకు మోక్షమును బ్రసాదించిన శ్రీ రామకృష్ణునిఁ జూచితిని. శివుని యవతారమగు వివేకానందస్వామిని జూచితిని" అనెను. వాస్తవముగ నీతని విశ్వాసము పర్వతములను చలింపఁజేయజాలి యుండెను. శ్రీ రామకృష్ణుని ముఖమునుండి వెలువడు ప్రతి వాక్యమును ఆయనకు వేదవాక్యము. పరిహాసమున నాడిన మాటలుగూడ నాతనికి ప్రమాణములే. "నేను అల్పజ్ఞుఁడను. ఆయననెట్లు తెలిసికొనఁ గలుగుదును" అనువాఁడు.

ఒకమారు శ్రీ రామకృష్ణులు శిష్యులతో "వైద్యులకును న్యాయవాదులకును నడిబేరగాండ్రకును పారమార్థిక సత్యములఁ దెలిసి కొనుట కష్టము" అనెను. ముఖ్యముగా వైద్యులను గూర్చి "మందుముక్కలపై

నిలుకడగొన్న మనస్సు బ్రహ్మాండమైన యీ ప్రకృతి నెట్లు తెలిసికొనఁ గలద"ని చెప్పుచుండ మహాశయులు వినుట తటస్థించెను. ఈ కాలము ననే నాగమహాశయుని ధ్యానసమయములందు రోగుల స్వరూపములు జ్ఞప్తికివచ్చి ధ్యానము చెడిపోవుచుండెను, అందువలన నీ హితవాక్యము తన్నుద్దేశించియే చెప్పఁబడెనని యాతఁడు తలంచెను. పారమార్థిక పథమున కంతరాయమగు నా వృత్తిని తత్క్షణమే విడనాడవలయునని నిశ్చయించుకొనెను. ఇంటి కరిగి యాదినమే తన మందుల పెట్టెను వైద్య గ్రంథములను గంగానది యందుఁ బడవైచి స్నాన మాచరించి గృహము నకు వెడలెను.

దీనదయాళున కివార్త తెలిసెను. తోడనే యాతఁడు కలకత్తాకు వచ్చి తనకొమరుని తనస్థానమందు నియోగింపుఁడని "మెస్సర్సు పాలు ల"ను కోరెను. అట్లే వారు నియమించిరి. దీనదయాళు కలకత్తాను వీడి పోయెను.

నాగమహాశయుని పని చాల స్వల్పము. అప్పుడప్పుడు మాత్రము బాగుబజారునకును కిద్దర్‌పూర్ కాలువలకును బోవలసి యుండును. ఈ పనియందుఁ బ్రవేశించిన తరువాత నాతనికి దక్షిణేశ్వరమునకుఁ బోవుటకుఁ గావలసినంత తీరిక యుండెడిది. ఆయన ధ్యానకాలముకూడ నిప్పుడెక్కువయయ్యెను. ఆతని గృహమందు పరిశుభ్రమైన యొక స్థల మున నొకపాత్రయందు పవిత్రగంగాజలము నుంచి గంటల తరబడి ధ్యాననిమగ్నుఁడై యుండును.

పనిమీద బాగుబజారునకు బోయినప్పుడా తోటలో నొక ఏకాంత ప్రదేశమున భగవద్ధ్యానము సల్పుచుండును. ఒకనాఁడిట్లు ధ్యానోప విష్టుఁడై యుండ నాతనికొక యద్భుత సాక్షాత్కారమయ్యెను. గృహమునకు మరలివచ్చిన తరువాత సురేశునితోఁ దా నెప్పుడును ధ్యానమున నట్టి యానందముఁ బొందలేదని చెప్పెను.

శ్రీ రామకృష్ణుని సాంగత్యబలమున నాతనికి పరిత్యాగభావము పెంపొందసాగెను. తత్క్షణమే ప్రపంచసుఖములను విడనాడి సన్న్యాసమును స్వీకరింపవలెనని యెంచి శ్రీ రామకృష్ణుని యనుమతి నడుగుటకై యాతఁడొకనాఁడు దక్షిణేశ్వరము వెళ్లెను. శ్రీ రామకృష్ణుఁడు అప్పుడే సమాధినిమగ్నుఁడై ఇట్లు చెప్పుచుండెను. "గృహస్థ జీవితమునఁ గల లోపమేమి? మనస్సును ఎల్లప్పుడును భగవంతునియందే లగ్నము చేసియుంచుము. గృహమేధి జీవితము కోటలోనుండి యుద్ధముచేయుటవంటిది." ఏ దివ్యశక్తి తనయందు తీవ్రసన్న్యాసభావమును రగుల్పఁజేసెనో యదియే ఇప్పుడు జనకచక్రవర్తివలె గృహస్థధర్మమున నుండుమని దారిఁ జూపుచుండెను. శ్రీ రామకృష్ణుఁడు తరువాత నిట్లు చెప్పెను. "నీ జీవితము గృహస్థుల కందఱకు నాదర్శప్రాయముగ నుండఁగలదు." ఇది గుర్వాజ్ఞ గావున నాతఁడు శిరసావహించెను.

నాగమహాశయు డీ యాజ్ఞను శిరసావహించినను మనస్సునందలి యుల్లకల్లోలమింతను నడంగలేదు. మనస్సును నిశ్చయపఱచుకొనఁజాలక రేయింబవళ్లు భగవంతుని ప్రార్థించుచు "హా జగన్నాథా, పరమేశ్వరా" యని నిట్టూర్పుల పుచ్చుచుండెను. మంటలోఁబడి పొరలును. ముండ్లపొదపైఁబడి దేహమంతయు గాయపరచుకొనును. ఆహారమునపై నిచ్ఛ పూర్తిగ నశించెను. సురేశుఁడు బలవంతముగఁ దినిపించిననే తప్ప నాతఁడు భుజించి యెఱుఁగఁడు. తనయందేమి జరుగుచుండెనో కూడ నాతనికిఁ దెలియదు. ఆతఁ డెప్పటికిఁ బోవునోకూడ నెవ్వరు నెఱుఁగరు. ఒక్కొక్కప్పుడు పోయినదే పోకడగఁబోయి తెల్లవారు ఝామున రెండుగంటలకు వచ్చును. ఇట్లు తన కాలమంతయు మతిభ్రష్టునివలెఁ గడుపుచుఁ దనకు నియమించిన స్వల్పకార్యములను గూడ నిర్వర్తింపఁజాలకుండెను. అందువలన నీతనితోఁ గొఱఁడి పతిచయు

మున్నట్టియు, యోగ్యుఁడునైన రంజితుహాజ్రాయను నింకొక యుద్యోగి యాతని కార్యములను నిర్వర్తించుచుండెను.

ఈ సమయముననే నాగమహాశయు లోకకొంతకాలము తన జన్మస్థానమునం దుండుట తటస్థించెను. ఈతని విషమస్థితిని జూచి భార్య భయభ్రాంత యయ్యెను. తన భర్తకు సంసారేచ్ఛ పూర్తిగ నశించినదని తెలిసికొనెను. నాగమహాశయుఁడు గూడఁ దాను శ్రీ రామకృష్ణుని పాదములను శరణుజొచ్చిన పిదప కుటుంబమునకై ప్రాపంచికానక్తుఁడగుట దుర్లభమని చెప్పెను.

నిక్కముగ శ్రీ రామకృష్ణుని జూచినది మొదలు నాగమహాశయుని మనస్సు ప్రపంచమునకు సంపూర్ణముగ విముఖమయ్యెను. అప్పటి యాతని మనఃస్థితిని విశదపఱచుట కొక సంఘటనము నిటఁ దెల్పెదము: నాగమహాశయుని సోదరి తోఁటయందొక అనప పాదును నాటియుండెను. పొరుగింటివాఁడు ఆ పాదున కొంత దూరమున తన యావును కట్టియుంచెను. త్రాడు చాల పొట్టి యగుటచే నాయావు ఆ పాదును తిన వలెనని ఎంత ప్రయత్నించినను అందలేదు. మహాశయులు దాని విఫల ప్రయత్నములను జూచుచుండి ఆ యల్పజంతువుపైని జాలిచేతనో లేక ఆ పవిత్ర గోమాతపైని భక్తిచేతనో ఏ కారణముననో యా త్రాటిని విప్పి "యమ్మా తిను" మనెను. ఆగోవు తృప్తితీరఁ దినుచుండెను. దీని నంతయు దూరమునుండి దీనదయాళు చూచుచుండెను, మనసు పట్టఁ జాలక యాతఁడు కుమారునితో నిట్లనెను.

దీన:—నీవేమో కుటుంబమునకు నిన్నరాయుఁడవు. కుటుంబమునకు మేలుచేయకపోవుటయేగాక మీఁదుమిక్కిలి యిట్టి నష్టమునుగూడఁ గలుగఁజేయుటకు నీకెట్టి ధైర్యము! నీవు వైద్యవృత్తిని మానుకొంటివి. ఇఁక ఆఁకలిపిశాచము నెట్లు తరుమఁగలవు?

నాగ:—ఆవిషయమై నీ వాయాసపడవలదు. సర్వవ్యాపకుఁడగు నా దేవదేవుఁడే మన యోగక్షేమములను వహింపఁగలఁడు.

దీన:—అవును! ఈమాత్ర మెవరికిని దెలియకపోలేదు. నీకుఁ గట్టుకొనుటకు గుడ్డయైన లేక కప్పులనుదినుచు దేశద్రిమ్మరిగఁ దిరుగవలసిన కాలము వచ్చినది.

మఱల మాటాడక మహాశయులు కౌపీనమును దీసివైచి యొక వచ్చిన కప్పును తీసికొనివచ్చి తినుచుఁ దండ్రితో నిట్లనెను. "ఇప్పుడు నీ యాజ్ఞలను రెండింటిని శిరసావహించితిని. దయయుంచి యింకెన్నఁడును కుటుంబ పోషణమునుగూర్చి తలపెట్టకుము. భగవన్నామమును స్మరించుచు కాలమును గడపుము. నేను తలవంచి ప్రార్థించుచున్నాను. ఈ ముదుసలి వయస్సునందు ఐహిక విషయములను ఎంతమాత్రమును తలపెట్టవలదు తండ్రి" యనెను. దీనదయాళు కొమరునికి పిచ్చియెత్తినదని నిశ్చయపడెను. అందువలనఁ గోడలిని బిలిచి యింక నాతని యిచ్ఛకు వ్యతిరేకముగ నెన్నఁడును ప్రవర్తింపవలదని చెప్పెను.

మహాశయులు తన తండ్రియుండు నంతకాలము ఆయనను సంసారముమాట తలపెట్టనీయక యెల్లప్పుడును మతవిషయికములును భక్తిపూరితములునగు గ్రంథములను చదివి తండ్రికి వినిపించువాఁడు. మఱియుఁ దండ్రితో వ్యర్థసంభాషణల నల్పువారిని దిట్టి వారితో, నింక ముందెన్నఁడట్టి వృథాకాలయాపనము చేయవలదనియు లేకపోయినచోఁ దన గృహమునకు రావలదనియు ఖండితముగఁ జెప్పువాఁడు.

మహాశయులు కలకత్తాకు మరలివచ్చిన తరువాత సురేశుఁడు దీనదయాళుని స్థితి యెట్లున్నదని యడిగెను. అంత మహాశయులు నిట్టూర్పు పుచ్చుచు "మనుజుఁడు ప్రాపంచిక విషవృక్షఫల మొకమారు చవి చూచినఁ జాలును. అతనిగతి యధోగతియే యగును. మహామాయ యనుగ్రహములేనిదే అతఁడు తరింపఁజాలఁడు" అనెను. తన తండ్రి

దుస్థితిఁ దలఁచుకొని యేడ్చుచు, "జయశ్రీరామకృష్ణా! జయశ్రీరామకృష్ణా జయశ్రీరామకృష్ణ ప్రభూ! నాతండ్రిని కటాక్షింపవా" యనెను. దుఃఖ ముపశమించిన తరువాత సురేశునితోఁ దన తండ్రి యంత వృద్ధుఁడై కదలుట కశక్తుఁడైయుండియు ప్రాపంచిక విషయలంపటుఁడై సదా యందే మునిఁగియుండును. మరియు పొరుగువాఁడెవఁడైన వచ్చుచో వ్యర్థసంభాషణలకై యువ్విళ్లూరు చుండునని చెప్పెను.

అటుతరువాత నొకసారి శ్రీరామకృష్ణుని దర్శింపఁబోయి యాయనతో "అయ్యా! నేనేల యింకను భగవంతునికి సంపూర్ణముగ నాత్మసమర్పణము చేసికొనలేకయున్నాను. ఇంకను పురుషప్రయత్నము పోకుండుటకు కారణమేమి?" అనెను. అందులకు శ్రీరామకృష్ణుఁడు తన్ను నిర్దేశించుచు "దీనియెడల నీకు భక్తి కుదిరినచో అంతయూఁ జక్కఁబడును" అని చెప్పెను.

నాగమహాశయుని గాఢమగు సన్న్యాసభావమును కనుఁగొని మరల శ్రీరామకృష్ణుఁడు "నీవు గృహస్థుఁడవైయే యుండుము. నీ కుటుంబపోషణ మెట్లో జరిగిపోవుచుండును" అనెను.

నాగ :—గృహస్థుఁడనై యుండుటకు ఎట్లు వీలగును? ఇతరుల కష్టములను జూచుచుఁ జలింపకుండుట సాధ్యమా?

శ్రీరామ :—నేను చెప్పుచున్నాను వినుము. ఇంటిని విడిపోకుము. సంసారము నిన్నంటఁజాలదు. నీ జీవితమునుజూచి యందరు నాశ్చర్యపడఁగలరు.

నాగ :—గృహస్థుఁడనై నేను నాదినముల నెట్లు గడుపవలెను?

శ్రీరామ :—నీవేమియుఁ జేయనక్కఱలేదు. ఎల్లప్పుడును సజ్జనగోష్ఠియందుండుము.

నాగ :—మంచిబుద్ధినైన నేను నిజమైన యర్థమును నెట్లు గుర్తింపఁ గాలుదును ?

శ్రీరామ :—నీవు వారికొఱకై వెదకుచుపోవ నవసరములేదు. ఇంటి యందే యుండుము. నీ కొఱకై వారెవత్తురు.

ఇట్లు దినములు గడువఁగా నాగమహాశయులు తాను కుటుంబపోషణకై పాటుపడవలయునేని తనకు శాంతి యెంతమాత్రమును జేకూరఁ జాలదని తెలిసికొనెను. ఆ కారణమున తన పనియంతయు రంజితు హజ్రా కప్పగించి తనకాలమును భగవద్ధ్యానమునఁ గడుప నిశ్చయించుకొనెను. ఒకనాఁడు సందర్భవశమున నీసంగతి "మెస్సర్సు పాలుల"కుఁ గూడ ఎఱుకపఱచెను. అంత వారు "అట్లయిన నీకుటుంబము నెట్లు పోషించుకొనఁగలుగుదు"వని యడిగిరి. "రంజిత హజ్రా దయఁదలఁచి యిచ్చిన స్వల్పమొత్తమునే పోషణ జరుపుకొందు" నని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

"మెసర్సు పాలులు" నాగమహాశయులకుఁ కుటుంబమునకట్టి సాయమును వేయఁజాలఁడని గ్రహించిరి. ఇంతకాలము తమపై నాధారపడియుండిన యా కుటుంబమును పోషించు భారము తమదని రంజితుని బిలిచి యాతని నగపాలు రాబడి మహాశయుల కిచ్చునట్లు ఏర్పాటుచేసిరి. రంజితు సంతోషపూర్వకముగ నొప్పుకొనెను. కాని యాతఁడు మహాశయుని మనోభావమును బాగుగ నెఱిఁగినవాఁడు కావున కుటుంబ భోజన ఖర్చులకు మాత్ర మాతనియొద్దనిచ్చి మిగిలిన పైకము నాతఁడు దీన దయాళునికిఁ బంపుచుండెను.

శ్రీ రామకృష్ణుఁ డీ సంగతి విని చాలసంతసించి "బాగుబాగు" అనెను.

ఇప్పు డన్ని బంధములనుండియు విముక్తుఁడై మహాశయులు తన కాలమంతయు ధ్యానాదులయందే గడపుచు తఱచు శ్రీరామకృష్ణు దర్శించు

చుండెను. సాధారణముగా నాతఁడు ఆదివారమునాఁడును ఇతర సెలవు రోజులయందును దక్షిణేశ్వరమునకు వెళ్లువాఁడుకాఁడు. ఏల యన అట్టిరోజులయందు గొప్పగొప్ప స్థితిమంతులును విద్వాంసులును శ్రీరామకృష్ణుని దర్శింప వత్తురు. వారితో మాటలాడుటకుఁ దా నసమర్థుఁడ నని యాతని నిశ్చయము. కాని యిప్పుడా నియమమును వదలి తఱచు పోవుచుండుటచేఁ గొందఱితోఁ బరిచయము కలిగెను.

ఒకరాత్రి * గిరీశుఁ డిర్వురు మిత్రులతో దక్షిణేశ్వరమునకు వచ్చెను. అతఁడు శ్రీ రామకృష్ణుని గదిలోనికి ప్రవేశించి యచ్చటఁ జేతులు జోడించుకొని చాల వినతభావముతో నొక మూల నొదిగి కూర్చొనియుండిన యొకవ్యక్తిని జూచెను. దేహము శుష్కించి వికారముగ నుండినను నేత్రములు శాంతియుతములై ప్రజ్వలించుచుండెను. గిరీశుఁ డాతఁడెవ్వరాయని నివ్వెరపడి చూచెను. అంత శ్రీ రామకృష్ణుఁడు గిరీశున కాతని పరిచయపరచెను. ఆశుభ సమయమునుండియే గిరీశ మహాశయు లిర్వురును ప్రాణమిత్రులై యుండిరి.

నాగమహాశయుఁడు సాయంతనములఁ దఱచు గంగానదీ తీరమున గడపువాఁడు. ఒకనాఁడట్లు నదీతీరమున సంచరించుచుండ నొకవర్చస్వియగు యువకుని గాంచెను. యువకుని జూడఁగనే మహాశయు లాతఁడు శ్రీ రామకృష్ణుని భక్తుఁడై యుండవలయు ననుకొనెను. యువకుని బ్రశ్నింప నాతనియూహ సత్యమయ్యెను. అతఁడు తురీయానంద స్వామి (అప్పుడు హరిమహరాజ్.) నాగమహాశయు లాతని కఠోర బ్రహ్మచర్యమునుగూర్చి చెప్పుచు "ఇట్టివాఁడు గనుకనే శ్రీ గురుదేవుని కృపకుఁ బాత్రుఁడయ్యె" ననువాఁడు.

---

* గిరీశచంద్రఘోష ప్రసిద్ధ బంగాళీ నటకుఁడు. శ్రీ రామకృష్ణుని ప్రియభక్తుఁడు.

శ్రీ రామకృష్ణ సందర్శనము

ఇప్పటినుండి మహాశయులు చొక్కాను జోళ్లను ధరించుట మానివైచెను. ఒక యుత్తరీయమును మాత్రము కప్పుకొనును. భోజనము విషయమునమాత్ర మాతఁడెట్టి నియమములను పెట్టుకొనలేదు. ఏలయన శ్రీ గురుదేవుఁడు "నీకేమి భగవంతుఁ డొసఁగునో, దానితో జీవించి యుండుము. నీకు వేఱు నియమము లేమియు వలదు" అని చెప్పి యుండెను. సాధారణముగ నాతఁడు దినాంతమునఁ గొలఁది మాత్రము భుజించును. అయినను జిహ్వాచాపల్యము నాపుట కుప్పును దీపిని ముట్టుట మానివైచెను.

నాగమహాశయుఁడు తన గృహములోఁ గొంతభాగము కీర్తివాసుఁ డనునాతనికి బాడుగకిచ్చెను. అతఁడు బియ్యపు వర్తకముఁ జేయుచుఁ గుటుంబముతో నందుండువాఁడు. ఆ హేతువున అప్పుడప్పు డిల్లంతయుఁ దవుడుతో నిండియుండును. మహాశయు లొకతూరి తానిఁక నాతవుడునే భుజించి యుండవలయు ననుకొనెను. "ఈ దేహము నిల్పుట కదియే చాలును. రుచికరములగు పదార్థము లెందులకు" అని నిశ్చయించుకొని యాతవుడును నీటిలోకలిపి రెండుదినములు దానినే భుజించియుండెను. ఇది కీర్తివాసునకుఁ దెలియనయ్యెను. వెంటనే యాతఁడా తవుడునంతయు నమ్మివైచి యంతకుఁ దఱువాత ఎన్నఁడు నింటియందు పోగుపడకుండు నట్లు చూచుచుండెను.

కీర్తివాసునకు, నాగమహాశయుని పావనజీవితము అతనియం దమితగౌరవమును గలిగించెను. అందుచే నతిథిసత్కారమున కేమైన లోటువచ్చిన నాతనికి సాయపడువాఁడు. మహాశయుల గృహము రాజబాటకు ప్రక్కనే యుండుటచే నెందరో బిచ్చగాండ్రాతని యింటికి వచ్చు చుందురు. వారిలో నెవ్వనినిగూడ రిక్తహస్తునిగఁ బంపుట లేదు. ఒక దినమున నొక వృద్ధవైష్ణవుఁడు భిక్షార్థియై వచ్చెను. మహాశయులయొద్ద నొకరికి సరిపడు అన్నముతప్ప నేమియు లేదు. కీర్తివాసుఁ డింటయొద్ద

లేదు. అంత నాతఁడతి నమ్రతతో నాతనిదరికేగి "యయ్యా నాయొద్ద కొలఁది బియ్యముమాత్ర మున్నవి. స్వీకరింతురా" యని యడిగెను. ఆ వృద్ధుఁడాతని నమ్రత కాశ్చర్యపడుచు సంతసమున నా బియ్యముఁ గొంపోయెను.

నాగమహాశయులెన్నఁడును ఫలాహారముచేసి యెఱుఁగరు. తోఁ వంతువిశి నైవేద్యముచేయని భక్ష్యముల నాతఁడు తీసికొనఁడు. తాను రుచికరములగు పదార్థముల నెన్నఁడును ముట్టక పోయినను అతిథుల నట్టి పదార్థములచేతనే తృప్తిపఱచును.

మహాశయులు ప్రాపంచిక విషయముఁగూర్చి మాటలాడరు ఒకం తరైన నట్టి సంభాషణ యందున్నయెడల నాతఁడు అతి చాకచక్యముగ "జయశ్రీరామకృష్ణ" యనుచు "తువ్యర్థసంభాషణ వలన నేమిలాభము. తయయుంచి భగవన్నామము నుచ్చరించుచు కాలమును గడపుఁడు. జగన్మాతకు నమస్కరింపుఁడు" అనును. ఏదైన కారణమున తనకొరు అపైఁ గోపముగాని, యసూయగాని జనించినయెడల తనప్రక్క నేది యున్న దానితో తనదేహమును మర్దించుకొనును. ఒరుల దుర్గుణములఁ నాతఁడు గణింపఁడు. ఒకమాఱు మాట సందర్భమున నొకని దుర్గుణ ములఁ జెప్పెను. మఱుక్షణముననే ప్రక్కనున్న యొక రాతితోఁ తలను మోదుకొన నారంభించెను. రక్తము బాగుగా కారి యాగాయము నెలరోజుల వఱకు మానలేదు. కాని యాతఁడు సంతసమున "తగిన శాస్తియైనది, మంచిపనియైనది. ఈదుష్టునకుఁ దగిన బహుమానము లభించిన" దనెను.

తన మనోవికారముల నణచుటకై యాతఁడు తరచు దీర్ఘోపవాసము లుండును. ఒక్కొక్కసారి యైదారు దినముల వఱకు జలమునుగూడ ముట్టక ఉపవాసముండును.

అట్టి యొకానొకసందర్భమున సురేశుఁ డాతనియింటికిఁ బోయి యుండెను. ఆసమయమున నేమి యభిప్రాయము గలిగెనో కాని సురేశునిఁ జూడఁగనే వండుచున్న కుండను శకలములుగావించి యేడ్చుచు "సురేశా! నాకింతకు క్రూరత్వము నశించినది గా" దనెను. ఆదినమున భోజనము సేయక ఒక తమ్మిడి యటుకులను దిని యుండెను.

నాగమహాశయునకుఁ దలనొప్పి దీర్ఘవ్యాధి యగుటచే స్నానము విడువవలసివచ్చెను. గతపది యిరువది సంవత్సరములు అతను స్నానము చేయనేలేదు. అందుచే అతని శరీరము యెండి కఠినముగా నుండెను. దానిపై ఘోరముగ తపస్సు. ఇవి యన్నియుఁగూడి యాతని శరీరము యొక్క ప్రతిభాగమును అతని నమ్రతను జాటుచుండెను. వేయేల నమ్రతయే యట్టి రూపముఁ గైకొన్న యట్లుండును. నాగమహాశయులు అహంభావము యొక్క శిరమును చితుకఁగొట్టి, చితుకఁగొట్టి దానిని పగులఁగొట్టి" నని గిరీశ బాబనువాఁడు. మహాశయులు వీధి వెంబడిఁ బోవునప్పుడు కూడ నితరులను అతిక్రమించి ముందునకుఁ బోవువాఁడు కాఁడు. సాధారణబాటసారులకుఁ గూడ త్రోవయిచ్చి తొలఁగును. పరుల నీడనైనఁ ద్రొక్క సాహసింపఁడు. ఇతరులు కూర్చొనియున్న ప్రక్కపై నాతఁడు కూర్చొనఁడు. ఎందువలన నన నాతఁడు సర్వవస్తు సముదాయమునను భగవంతునిఁ జూచును. తాను భగవత్సేవకుఁడు. అట్టిచోఁ దానెట్లు ఈశ్వరుఁడు సేయు సపర్యల సంగీకరింపఁగలఁడు? కాని ఈ సేవకుఁడు ఆ సర్వవ్యాపి యగు పరమేశ్వరుఁ డేరూపమున వచ్చి నను బరిచర్యసేయుటకుఁ దయారుగ నుండును. ఒరులు తయారుచేసి యిచ్చిన పొగాకు చిలుముల నాతఁడు త్రాగఁడు; కాని తానందఱకుఁ దయారుసేయును. స్నేహితుఁ డింటికి వచ్చినపుడు ఆతనికి చిలుములు తయారుచేసి యిచ్చును. ఆ మిత్రుఁడు వెళ్లునపుడు గూడ నాపి యింక రెండు చిలుములను గాల్చుమని కోరును. "నే నల్పుఁడను. హీనుల

కంటె హీనుఁడను. నే నెట్టి గొప్పకార్యమును జేయఁజాలిన వాఁడను గాను. మీకందరకిట్లు చిలుములను తయారుచేసియైన మీ కృపకు పాత్రుఁ డనై నా జన్మమును సార్థకముఁ గావించుకొందు" ననును.

నాగమహాశయులు,* రాగమార్గసాధకుఁడైనను, వైదీభక్తి యన నిష్టపడువాఁడు. తాను కష్టతరములగు సాధనలఁ జేయుటయే కాక నితరులనుగూడ నటుల నడచుకొనుమనును. ఈ విషయమై సురేశునితో నొకనాఁడు వాదము జరిగెను. సురేశుఁడు క్వెట్టాకుఁ బోవలసివచ్చెను. క్వెట్టా ప్రయాణమునకు ముందు మహాశయులు సురేశుని గురూపదేశ మందుమని ప్రార్థించెను. కాని సురేశునికి మంత్రములందు నమ్మకము లేకపోవుటచే నాతనితో వాదించి యెట్టకేలకు నాతని ప్రార్థనపై శ్రీ రామ కృష్ణు లెట్లుచెప్పిన నట్లు చేతుననెను. మరునాఁడిర్వురు మిత్రులును దక్షిణేశ్వరమున కేగిరి. కూర్చొని కొంచెము స్థిమితపడిన తరువాత నాగ మహాశయు లీసంగతి ప్రసంగమునకుఁ దెచ్చెను. "అవును నీవనినది నిజము. ఉపదేశానంతరము ధ్యానాదుల నుపక్రమించుట మంచిది. సురేశా! నీవెందుల కంగీకరింపఁగూడ" దని శ్రీ రామకృష్ణు లనెను. సురేశుఁ "డయ్యా! నాకు మంత్రములందు నమ్మికలే" దనెను. అంత శ్రీ రామకృష్ణులు నాగమహాశయుల వైపుదిరిగి "ఇప్పుడవసరములేదు. కొంతకాలమున కదియే సిద్ధించు" ననెను.

సురేశుఁడు క్వెట్టాకుఁ బోయిన కొంతకాలమునకు గురూపదేశ మం దభిలాష జనించెను. కలకత్తాకువచ్చి శ్రీ రామకృష్ణులయొద్ద నుపదేశ మును బొంద నిశ్చయించుకొనెను. కాని యాతఁ డచ్చటికి వచ్చునరికి

---

* రాగభక్తియందు భక్తుఁడు ఎల్లప్పుడు తన ఇష్టదైవముయొక్క సాన్నిధ్యముననే యుండును. కావుననే వైధిభక్తియందలి పూజావిధానము నను వీరు చేయరు.

దక్షిణేశ్వరజ్యోతి చలించుచుండెను. తాను నాగమహాశయుని వాక్యముల సరకుగొననందులకు విచారించెను—శ్రీ రామకృష్ణులు దివంగతులైరి. సురేశుఁ డెంతయో విచారించి తన యదృష్టమును నిందించు కొనెను. ప్రతిరాత్రియు గంగాతీరముపైఁ దన ఈతీరని కష్టమునకు దుఃఖించుచుఁ గడపుచుండెను. ఒకసారి శపథముపట్టి యా యొడ్డుననే పరుండెను. ప్రాతఃకాలమున సుదయాత్పూర్వమే యాశ్చర్యజనకముగ శ్రీ రామకృష్ణులు గంగానదీ గర్భమునుండి తనవైపునకు వచ్చుచుండుటఁ గాంచెను, ఆవ్యక్తి సమీపించి యాతనిచెవిలో నొక మంత్రము నుపదేశించెను. సురేశుఁడాతని పాదములకు మ్రొక్కి పాదధూళి స్వీకరింపఁ గోరెను. కాని యా యద్భుతవ్యక్తి యంతలో అదృశ్యమాయెను.

మహాశయులు శ్రీరామకృష్ణుని ప్రథమమునఁజూచి ఇప్పటికి నాలుగు సంవత్సరము లయ్యెను. శ్రీ రామకృష్ణుఁడు తన యవతారమును చాలించు కాలము సమీపించుచుండెను. దక్షిణేశ్వరలక్ష్మి యస్తంగత మయ్యెను. దివాంతమున సూర్యుఁడు తన బంగారుకాంతి నింకను వెద జల్లుచుండినను రానున్న యంధకారమప్పుడే భక్తజనచిత్తములను నింపివేసెను. శ్రీ రామకృష్ణుఁడు కలకత్తా కుత్తరమున నున్న “కాశీపురము”లో కాత్యాయనీరాణి యల్లుఁడగు, గోపాలబాబు తోఁట యింటియందు వ్యాధిగ్రస్తుఁడై యుండెను. జగన్మాత తన ప్రియపుత్రుని దనలో నైక్యము గావించుకొని మానవ దృష్టిపథమునకు దూరము సేయఁబోవుచుండెనని మహాశయులు తెలిసికొనిరి. ఈ సమయమున గురు సందర్శనమునకై యాతఁడు తరచు పోలేక యుండెను. “ఆయన బాధను నేరుగ చూచుటనుగూర్చి నేనేమని చెప్పగలను. ఆ బాధను తలపోయుటకే నా హృదయము శకలమై పోవుచుండెను. ఆయన తనకుఁ దానే యాబాధ తెచ్చిపెట్టుకొనియుంట నేనద్దానిని నివారింపలేక యుండి ఆయన యొద్దకుఁ బోఁగూడదని నిశ్చయించుకొంటిని. ఎప్పుడో తప్ప తరచు అచ్చటికిఁ

కోలేక పోయితిని" అని నాగమహాశయులు చెప్పువారు. శ్రీ రామకృష్ణుని దేహ మగ్నివలె మండుచుండెను. ఒకనాఁడు మహాశయులు ప్రక్క నుండుటఁ జూచి "మహాశయా! ఇటురమ్ము. ఇటురమ్ము. నాప్రక్కను గూర్చొనుము. నీ శీతల శరీరస్పర్శము వలన నాబాధ యుపశమించు" నని చాలసేపటివర కాతని యొడిలో గూర్చుండెను.

సురేశుఁడు కల్కత్తానుండి మరలి శ్రీ రామకృష్ణులఁ జూడ వచ్చి నప్పుడు "ఆవైద్యుఁడేఁడి? అతఁడు మందునిచ్చునని యెఱుఁగుదును. అతని నొకసారి పిలిపింపు" మనెను. అంత సురేశుఁడీ సంగతి నాగ మహాశయుని కెఱుకపఱచెను. మహాశయు లాజ్ఞాబద్ధులై "కాశీపురతోఁట" కుఁ బోయెను. శ్రీ రామకృష్ణు లతనిఁ జూచి "వచ్చితివా? మంచిది. భిషగ్వరులు, ఆయుర్వేదపండితులు, రోగమును కుదుర్పలేక వదలు కొనిరి. నీవేమైన మంత్రమువేసి ఈ రోగమును మాన్పగలవా? నీవు కుదుర్పఁగలవేమో చూడు" మనెను. మహాశయులు తలవంచి కొంచె మాలోచించి, తన దృఢసంకల్పశక్తిచే నారోగమును తనలోనికిఁ దీసికొన నిశ్చయించుకొనెను. అంత నుద్రేకముతో "ఆ తెలిసికొంటి. నీ కృపా మహిమచే సర్వముచే సర్వమును తెలిసికొంటిని. ఈ క్షణముననే ఈ వ్యాధి కుదర్పఁగల" నని కేకవేయుచు శ్రీరామకృష్ణుని సమీపించుచు వచ్చెను. గురువు శిష్యుని మనోనిశ్చయము నెఱుఁగును. అతని యభిప్రాయమును తెలిసికొని శ్రీ రామకృష్ణుఁ డాతని నావలికి నెట్టివేసి "ఆఁ నీకు సాధ్యము. నీవు కుదుర్పఁగల" వనెను. గురువెక దురవగాహ మనస్కు. శిష్యుఁడును అట్టి మనస్కుఁడే.

శ్రీ రామకృష్ణులు దేహమును చాలించుటకు ఆయిదారు దినములకు ముందు మహాశయులు ఆయనను జూడఁబోయెను. గదిలో నడుగుపెట్టు సమయమున శ్రీ రామకృష్ణులు శిష్యులతో నిట్లనుచుండెను. "ఉసిరిక కాయ ఎక్కడనైన దొరకునా? నాకన్నిటియందును అరుచి యొక్కప

త్తునది. ఒక యుసిరికకాయం దినినచో యూయురుచి తగ్గుననుకొనెదను.'' అప్పుడున్న శిష్యులలో నొకరు "అయ్యా! యిది యుసిరిక కాయల కాలముకాదు" అనెను. నాగమహాశయులు "'ఉసిరిక' యనుమాట గురుముఖమునుండి వెలువడినదగిన అది ఎచ్చటనైన దొరికి తీరవలెను. ఎందువలన నన ఆయన ఏవస్తువు కోరునో యది తప్పక అతని కడకు వచ్చితీరును", అని యాలోచించెను. ఒకసారి శ్రీ రామకృష్ణులు లద్భుతా నందునితో నారింజపండు తినవలయునని యున్నదనెను. ఆ సంగతి ఏమియుం దెలియకపోయినను అదినముననే నాగమహాశయులు నారింజ పండ్లను తీసికొని వచ్చెను. అప్పుడాయన ఎంతయో ప్రీతిపూర్వకముగ నొక పండును దీసికొనెను. ఈ సంగతి జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని మహాశయు లెవరితోడను చెప్పకయే ఉసిరిక కాయలకు వెదకుచుపోయెను. రెండు దినములు గతించెను. కాని మహాశయులు మరల రాలేదు. ఈ రెండు దినములును ఉసిరికాయలకై తోటవెంబడి తోటగా దిరుగు చుండెను. మూడవ దినమున నుసిరిక కాయలతో శ్రీరామకృష్ణుల యెదుట నాతఁడు ప్రత్యక్షమయ్యెను. గురుదేవుని యానందమునకు మేరలేదు. బాలుని వలె సంతోషపారవశ్యతం జెంది "అహా ఇట్టి కాయలి యకాలమున నెట్లు తేగల్గితి" వని రామకృష్ణానందుని బిలిచి మహాశయులకు వంట సిద్ధము చేయుమనెను. మహాశయులు గురుదేవుని ప్రక్కం గూర్చొని విసరుచుం డెను. వంట సిద్ధమయ్యెను. కాని మహాశయులు భోజనమునకు లేవం డాయెను. శ్రీరామకృష్ణుని మాటపై లేచెను. భోజనము ముందుంగూర్చుం డెనుగాని భోజనమును ముట్టండు-"నేండేకాదశి-ఉపవానదినము-అయినను శ్రీరామకృష్ణులు తనహస్తముతో ప్రసాదమిడిన స్వీకరింతును" అని మన మున ననుకొనెను. కాని వెల్లడిచేయులేదు. నాగమహాశయు లెంతసేంపటికిని భోజనమును ముట్టకపోవుటచే శ్రీ రామకృష్ణుల కీవిషయము నెఱింగిం చిరి. ఆయన ఆపదార్థములను తనయొద్దకుం గొనిరమ్మనిరి. రామ

కృష్ణానందుఁడట్లే వాని నాతని పంపించెను. శ్రీ రామకృష్ణు 'లంతొక కొంత నాలుకతోఁ దీసికొని "ఇప్పు డాతని కిండు, స్వీకరించు" మనెను. రామకృష్ణానందుఁడా పదార్థముల నట్లే యాతనికిచ్చెను. అంత మహాశయులు "ప్రసాదము మహాప్రసాదమని" యా పదార్థముల ముందు సాష్టాంగపడి యాఁకుతో సహితముగ భుజించెను. ఎప్పుడైన నాతనికి ప్రసాద మిడుచో నందు లేశమైన విసర్జింపఁడు. మహాశయుల యందా దినమున దివ్యభావము గానుపించెనని రామకృష్ణానందుఁ డనెను. ఇది జరిగిన తరువాత నాతని కెన్నఁడు నాకులలో ప్రసాద మిడువారు కారు. ఒకతరి ఎప్పుడైన నాకులో వడ్డించినను, భోజనము ముగియువఱకు వేచియుండి యాకును లాగుకొనుటకు సిద్ధముగ నుందువారు. ఏదైన పండ్లనిచ్చునప్పుడంతటి గింజలను కొంత ముందుగనే తీసి యిచ్చువారు.

౧౮౮౬ వ సం॥ ఆగష్టు ౧౬ వ తేదిని శ్రీ రామకృష్ణులు మహాసమాధినొందిరి. ఈ సంగతి తెలిసి నాగమహాశయులు స్మశానవాటికకుఁ బోయి యాదినమంతయు నిరాహారుఁడై యుండెను. గురుదేవుని మహాసమాధియనంతరము శిష్యు లందఱును వివేకానందస్వామిని చుట్టుముట్టిరి. వారి కాతఁడు మార్గదర్శకుఁడై మిత్రునివలె నుండెను. అతనికి నాగమహాశయు లాహారమును విసర్జించి, ముసుఁగిడుకొని తనయింటి నొకమూల పరుండియున్నాఁడని తెలిసెను. అంత అఖండానంద తుర్యానంద స్వాములతోఁగూడి నాతఁడు మహాశయుల గృహమునకేఁగెను. ఎంతయో బ్రతిమాలిన తరువాత మహాశయులు మంచమునుండి లేచెను. వివేకానందుఁ డంత "నీ ఇంటి కాతిథ్యమునకు వచ్చితి" మనెను. మరుక్షణముననే మహాశయులు సరకులకొఱకు బజారునకుఁ బోయెను. ఇంతలో ఈ ముప్పురతిథులును స్నానమాచరించి యొక మంచముపైఁ గూర్చొని శ్రీ రామకృష్ణులగూర్చి ప్రసంగించు కొనుచుండిరి. వంటకము సిద్ధమైన తరువాత ముగ్గురికిని వడ్డించెను. వివేకానందుని కోరికపై

వేఱొక యాత్రికులతోఁగూడ వడ్డించెను. పిమ్మట మువ్వురతిథులును మహాశయుల భుజింపుమని కోరిరి. కాని యాతఁడందుల కంగీకరింప లేదు. అంత వివేకానందుఁడు "మీరు తినుఁడు. అనంతరమాతఁడు భుజించు" ననెను. భోజనానంతరమున మఱలఁ బ్రార్థించిరి. అందులకు మహాశయు "అయ్యో! భగవంతుని యనుగ్రహము సంపాదింపఁజాలని యీ దేహమున కెట్టాహార మిడఁగల" ననెను. "అయ్యా! మీరు భుజింప నిచో మిమ్ము విడువఁజాల" మని వివేకానందుఁ డనెను. ఎట్టకేల కెంతయో బలవంతముపై మహాశయులచే భుజింపించిరి.

శ్రీ రామకృష్ణు లవతారమును చాలించిన తరువాత నాయన శిష్యుఁడును బాగ్‌బజారు వాసుఁడు నగు శ్రీయుత బలరామబోసు నాగమహాశయులను పూరి యందుండుమని కోరెను. "మెన్సర్సు పాలులు" నవద్వీపమునం దుండు మని బలవంతపెట్టిరి. ఇర్వురును ఖర్చులను భరింతు మనిరి. కాని మహాశయులు "నన్ను గురుదేవు లింటియొద్దనే యుండు నట్లాజ్ఞాపించిరి. ఆయన యాజ్ఞను జవదాటుటకు నాకెట్టి హక్కును లే" దని వారి కోరికలను నిరాకరించి గుర్వాజ్ఞప్రకారము తన యూరియందు తన ఇంటియొద్దనే యుండిపోయెను.

భాగ్యకులవాసులగు "కుండూ" కుటుంబమువారు ఆతనిని నెలకు ఏఁబది రూప్యముల వేతనముపైఁ దమ గృహవైద్యునిగ నుండుమనిరి. కాని మహాశయు లొప్పుకొనలేదు.

జన్మస్థాన నివాసము

నాగమహాశయు లిప్పుడు వృద్ధుఁడగు తండ్రికిఁ బరిచర్య సేయుచు నింటియందే యుండిపోయెను. దీనదయాళు వార్ధకతచే బలహీనుఁడై యుండెను. మహాశయులాతని పరిచర్యయం దప్రమత్తుఁడై యాతని యిష్టప్రకారము నడచుకొనుచు ప్రేమతోఁ బుత్రవిధి నెఱవేర్చుచుండెను.

ఒకసారి దీనదయాళు విచారముతో "అందఱును జగన్మాతను సేవించుచున్నారు. మన యార్థిక పరిస్థితి బాగుండుచో మనముగూడ నట్లు చేయవచ్చును. కాని మనమట్టి యదృష్టమును నోఁచుకొనలేదు. దుర్గాచరణుఁడు ధనము నార్జించుటను వదలివేసెను" అనెను. మహాశయు లిది విని యావత్సరమాది ప్రతిసంవత్సరమును దుర్గాపూజ, కాళీపూజ, జగద్ధాత్రిపూజ, మొదలగువానిని యొనర్చి తండ్రికోఱతను తీర్చి సంతోషపెట్టుచుండెను. తండ్రియెదుట నెప్పుడును భాగవతము మొదలగు పురాణములను పఠించుచు ప్రాపంచిక విషయములను దలపెట్టనీయక చూచుచుండెను. పుత్రుని ప్రయత్నములవలనఁ దండ్రి మనస్సు మార్పుచెందెను. మహాశయులు ప్రతిసంవత్సరమును, కాళీపూజోత్సవమునకు వలయు సంభారములకై కలకత్తాకుఁ బోవుచు అట్టి యొకానొక తరుణమున సురేశునితో "నా తండ్రి పూర్తిగ మార్పుఁజెందెను. ప్రాపంచిక విషయములపైఁ దలంపులఁ బోనీయక సర్వదా భగవన్నామమునే జపించుచున్నాఁ"డని చెప్పెను.

తూర్పుబంగాళము తాంత్రిక సాధనలకుఁ బ్రసిద్ధికెక్కినది. అచ్చట శక్తికంటె నద్భుత కార్యప్రదర్శనములకే విలువ యెక్కువ. వివేకానంద స్వామి యొకసారి "తూర్పు బంగాళమున, వైష్ణవ, తాంత్రిక సాధనలు కెక్కుడు ప్రాముఖ్యతకలదు. వామాచార సాధనలకు ప్రసిద్ధికెక్కిన ఇట్టి వేరొక రాజధానిని నే నెరుగ"ననెను. శ్రీ రామకృష్ణులొకసారి నాగమహాశయుని "మీ రాజధానియందు గొప్ప సాధువులు గలరా" యని ప్రశ్నింప నాతఁడు లేరని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. అతనికి గంగాతీరమునసనే తక్క వేరొకచోట నిజమైన భక్తులు జన్మింపరని నమ్మిక. గొప్ప విద్వాంసులును, తార్కికులును ఉండిన ఉండవచ్చును.

మహాశయులు తన ఇంటియందు నివాసమేర్పఱచుకొనుటకు బూర్వము, తూర్పుబంగాళములోఁ గీర్తియుతులైన సతీశార్ విజయ

జన్మస్థాన నివాసము

కృష్ణ గోస్వామి పూర్ణభక్తితత్త్వము నుపదేశించుచుండెను. విజయుఁడు శ్రీ రామకృష్ణుని శిష్యుఁడని మహాశయులెఱుఁగుదురు. తన జన్మస్థానమున కు వచ్చిన తరువాత నతఁడొకసారి పనిమీఁద ఢక్కాకుఁ బోవలసి వచ్చెను. ఆ తరుణమున విజయుని దర్శనమయ్యెను. విజయుఁడు మహాశయుల నెఱుఁగఁడు. కాని తన దివ్యదృష్టిచేఁ దనదరికి వచ్చి యున్న యీ యున్మత్తుఁడొక మహాపురుషుఁడై యుండవలెనని తెలిసి కొనెను. సంభాషణవశమున మహాశయుఁడు శ్రీ రామకృష్ణుని శిష్యుఁడని తెలిసినంత విజయుని సంతసమునకు మేరలేకుండెను. అతనిని సమీప బంధువునివలె నాలింగన మొనర్చుకొనెను. మహాశయులకుఁ గూడ విజయునియందు భక్తి గౌరవము లుదయించెను. కాని యాతఁడు శ్రీ రామకృష్ణునిజూచి యుండియు ఇంకను ఇతర సాధువులఁ జూడ నేల యాతురపడుచుండెనో యని యాశ్చర్యపడెను. విజయునివంటి వారలే అట్లు మోసపోవుచున్న నిఁకఁ దదితరులగతి వేరుగఁ జెప్పవలయునా యని యనుకొనెను. గిరీశబా బొకతరి విజయుఁడు శ్రీ రామకృష్ణుని సముఖమున నిమీలిత నేత్రుఁడై ధ్యానమొనర్చుచుండుటనుజూచి "కం డ్లారఁజూచి యానందింపవలసిన మహాత్ముని ఎదుటఁగూర్చొని కండ్లు మూసికొను నవివేకి యెవఁడు" అని చెప్పెను. మహాశయులీ వాక్యమును విని గిరీశబాబు గొప్ప విద్యానిధియని పొగడుచు నాతనికి సాష్టాంగము నమస్కరించెను.

తూర్పు బంగాళమునఁ బారడి యను బ్రహ్మచారి కెక్కుడు పలుకు బడియుండెను. ఈయన శిష్యుఁడగు బ్రహ్మానంద భారతుని కోరికపై మహాశయు లొకమారు బారడిని జూచుటకుఁ బోయెను. ఇంతకుఁ బూర్వము, బ్రహ్మానందుఁడు తారాకాంత గంగోపాధ్యాయుఁడని పిలువఁ బడుచుండెను. తారాకాంతుఁడు న్యాయవాదవృత్తివలన చాల ధనము గడించెను. మొదటినుండియు ఈతనికి భగవత్ప్రార్థన యనినను సాధు

జనసంసేవనమన్నను అమితానందము. ఆ కారణమునఁ గొంతకాలమునకు తన వృత్తినుండి విరమించుకొని భగవద్ధ్యానమందే గడుపసాగెను. ఈతఁడు తరచుగ నాగమహాశయుల దర్శించుచు నాతనితో నొక్కొక్కప్పుడు నాలుగైదు దినములుండును. కొంతకాలమైన తరువాత ఈతఁడు బ్రహ్మచారియొద్దకుఁ బోవుచు నాతని శిష్యునివలె మెలఁగ నారంభించెను. ఒకసారి తాను బ్రహ్మచారికి పూర్వజన్మమున గురువని చెప్పెను. ఒకనాఁడు తారాకాంతుఁడు మహాశయులఁజేరి, తసకుఁ బూర్వ జన్మస్థితి జ్ఞప్తియున్నదనియుఁ, దానిప్పుడు చంద్ర, సూర్య, బ్రహ్మాది లోకముల కేగగలడనియు, జాతిమతభేదములును, ఆచారములు, ధర్మాధర్మములు, అన్నియు నసత్యములనియు, జ్ఞానమొక్కటే సత్యమనియు ననెను. నాగమహాశయులీ మార్పును జూచి "గురుకటాక్షము లేనియెడల నెంత గొప్ప సాధకుఁడైనను తప్పుదారిని బడిపోవును" అనెను.

తారాకాంతుని బలవంతముమీఁద మహాశయులు బారడిని జూచుటకు బయలుదేరెను. సాధు సందర్శనమున కేగునప్పుడు రిక్తహస్తములతోఁ బోఁగూడదని కొన్ని పండ్లను దీసికొనివెళ్లెను. బ్రహ్మచారి యందు దేనిని స్పృశింపక ప్రక్కనున్న యాఁబోతున కర్పించెను. మహాశయుని దీనదృష్టులను, కృశాంగమును, మలినవేషమును జూచి యధిక్షేపణాపూర్వకముగ నవ్వ మొదలిడెను. కాని మహాశయులు తలవంచుకొని లెక్కసేయకుండెను. ఆతని శాంతభావమునుజూచి సహింపనేరక బ్రహ్మచారి శ్రీ రామకృష్ణునియందు దోషమారోపించి దూషింపసాగెను. నాగమహాశయులు దీనిని సహింపలేకపోయెను. నేత్రములు క్రోధపూరితములయ్యెను. శిరముపైకెత్తి చూడగనే కృష్ణపింగళవర్ణమున భీషణాకృతితో భైరవమూర్తి యొకఁడు బ్రహ్మచారి నణచివేయుటకై యాతని యనుజ్ఞను కోరుచు నెదుట నుండుటను జూచెను. కాని యాక్షణముననే కోపము నణచుకొని తన తలను నేలపై గొట్టుకొనుచు "తండ్రీ! నీ యాజ్ఞ

నుల్లంఘించి యన్యసాధు దర్శనాభిలాషినగుటవలన తగిన శాస్తియైనదని'' యచ్చోటువాసి "తండ్రీ! రామకృష్ణా!" యనుచు పర్వెత్తిపోయెను. గృహమున కేతెంచిన పిదప నిరకముందెట్టి సాధువులను దర్శింపఁగూడ దనుకొనెను. ఇతరులెవరైన నొక సాధువునుగూర్చి చెప్పునప్పుడు "మనసా! అట్టి అభిలాషలకుఁ జిక్కకుము! ఒరుల గృహముల నెన్నడును మెట్టకు'' మని తన్నుదా నాజ్ఞాపించుకొనును.

బ్రహ్మచారి శిష్యుఁడింకొకఁడు నాగమహాశయులయొద్ద కప్పుడప్పుడు వచ్చుచుండెను. అతఁడీ పై సంగతి జరిగిన తరువాత నొక దినమున నాగమహాశయునితో "అయ్యా! నిన్ను మా గురువుగారొక వత్సరములో రక్తము గ్రక్కుకొని చత్తువని శపించి'' రనెను. ఇది విని మహాశయులు కడుపు చెక్కలగునట్లు నవ్వెను. ఇది జరిగి పూర్తిగ నొక సంవత్సరము గడచెను. గాని, శాపప్రభావమేమియుఁ గనుపట్టలేదు. అందువలన నా శిష్యుఁడు గురువునందలి విశ్వాసము నశింప మహాశయుల యాంతరంగిక శిష్యుఁ డయ్యెను. అప్పటినుండి భక్తిమార్గావలంబియై జీవితమందు గొప్ప మార్పుగలిగి ప్రవర్తించెను.

ప్రాపంచిక విషయములకై నాగమహాశయు లెన్నడును గలత పడి యుండలేదు. కాని గురునిందయన నాతఁడు రౌద్రమూర్తియే. నారాయణగంజి నివాసియగు నొక సంపన్నుఁడు ఒకపరి శ్రీ రామకృష్ణుని గూర్చి యసత్యకథనములఁ జెప్పి నిందింపసాగెను. అంత మహాశయు లాయన నట్టి సంభాషణను మానుమని వినయముతోఁ బ్రార్థించెను. ఈతఁడు ప్రార్థించుకొలఁదియు నాసంపన్నుఁడిచ్చకు వచ్చినట్లు దూషింప నారంభించెను. మహాశయుఁడు "గురుదేవునిపై ఇట్టి కల్ల నిందలను మోపకుము" అని యెంతయో చెప్పెను. కాని యాతఁడు మాన లేదు. మహాశయులు సహింపలేక "నా యింటినుండి యావలికిఁ బొమ్ము. లేకపోయిన తగిన శాస్తి ననుభవింతు" ననెను. దీనిని గూడ

నాతఁడు లెక్కసేయలేదు. మహాశయుని శాంతమంతయు నశించెను. రక్తారుణితలోచనుఁడై తనువు కంపమొంద, నాతని చెప్పుదెబ్బలతో సన్మానించుచు "నీచుఁడా! నా ఇంటినుండి తత్క్షణమే వెడలిపొమ్ము. నా గృహమునందే నా గురుదేవునిపై నింద నారోపింప సాహసించెదవా" అనెను. ఆతఁడు దియోబాగునందు పలుకుబడి కలవాఁడు. అట్లు దెబ్బలు తిని పోవుచు అతఁడు "నీవెట్టి సాధువవో చూచెదఁగాక! దీనికిఁ దగిన ప్రతిఫలము ననుభవింపక తప్పదు" అనెను. నాగమహాశయులా బెదరింపులను లెక్కసేయక "తండ్రీ! నిన్ను దూషించువారల నాగృహమున కెందులకుఁ బంపెద"వని శ్రీరామకృష్ణునితో మొరపెట్టుకొనెను. తరువాత కొంతసేఁపటిలోనే శాంతించెను. కొలఁది దినముల కావల నాసంపన్నుఁడును మరల నేతెంచి క్షమింపుమని యాతని వేఁడుకొనెను. నాగమహాశయులాతని లేవనెత్తి ప్రేమపూర్వకముగ ననునయించి సంతోషపరచెను. తరువాత నాతఁ డింటికి మరలిపోవునప్పుడు తానుగూడఁ గొంత దూరము పోయి దిగవిడచి వచ్చెను. సాధు పాదుకా ఘాతమువలన సంపన్నునకు మనసు మారి మంచివాఁడయ్యెను. గిరీశబాబునకీ సంగతి తెలిసి నాగ మహాశయులు కలకత్తాకుఁ బోయినప్పుడు "నీవు చెప్పులను తొడుగవుకదా! ఆతని కొట్టుటకు చెప్పు లెచ్చటినుండి తెచ్చితి" వనెను. అందులకు మహాశయులు "ఆతని చెప్పులతోనే యాతని కొట్టితినని చెప్పి "జయ శ్రీ రామకృష్ణ జయ శ్రీ రామకృష్ణ" యనుచు నాతనికి నమస్కరించెను. గిరీశ బాబతనితో "నీవు త్రాఁచుపాము వంటివాఁడవు సుమా!" యనెను.

ఒకానొక దినమున నాగమహాశయులు బేలూరు మఠమున కేఁగుచుండెను. మార్గమధ్యమున నావపై గంగానదిని దాఁటవలసి వచ్చెను. ఆ నావలో పలు స్వభావములు గలవారుండిరి. నాగమహాశయు లొక మూలఁ గూర్చుండెను. నావ కొంత దవ్వేగునరికి బేలూరు మఠము దృగ్గోచరమయ్యెను. అంత మహాశయులు చేతులు జోడించి నమస్కరిం

చెను. ఈతఁడు సమస్కరించుటఁజూచి యందొకఁడు ఆ మతమందలి వారి యాచారవ్యవహారములను ఖండించుచు దూషింపసాగెను. మరి యిద్దరు ముగ్గురాతనితో తాళమువేయ మొదలిడిరి. మహాశయుఁడు దీనిని సహింపలేక ఉద్రేకపూరితుఁడై "విషయలోలురగు మీరేమెరుగుదురు? మీ కా మతమునుగూర్చి యేమి తెలియును? ఛీ! అందలి సన్న్యాసులను దూషించిన మీ సిగ్గులేని నాల్కలను ఎవరేమి చెప్పగిలరు" అనెను. ఈతని భీషణవాక్యముల కా బాటసారులు భయపడి నావికునిఁ ద్వరలో దరిఁజేర్పుమనిరి. నావ దరిచేరినంతనే ఆసాధుల దూషించినందులకుఁ దమ్మాతఁడు శపించునేమో యని వారు పర్వెత్తసాగిరి. ఈ సంగతి వివేకానందుఁడెఱిఁగి "ఒక్కొక్క సమయమున నిట్లు బుసపెట్టవలసి యుండును" అనెను.

నాగమహాశయుల గృహమున కొకనాఁడొక సన్న్యాసి వచ్చెను. అతని త్యాగము వస్త్రములయందును, వైరాగ్య మమాయకులగు గృహస్థులయెడలను మాత్రమే చూపించును. మరియు గంజాయి యన్న నతనికతి ప్రియము. గంజాయి త్రాఁగుటలో నాతని మించిన వాఁడింకొకఁ డుండఁడు.

అతఁడు దిగంబరియై వచ్చుచు దూరమునుండియె మహాశయుని చూచి కొంచె మనుమానించి వస్త్రములను ధరించి మహాశయుని జూడ వచ్చెను. అనంతరము మహాశయులంజేరి అణిమాద్యష్టసిద్ధులను గూర్చి సంభాషింప మొదలిడెను. అంత మహాశయులు "ఈ భావములన్నియు నతి హేయములు. శ్రద్ధాభక్తిలాభమునకు శత్రువు" లనెను. సన్న్యాసి యా మాటలను చెవినిబెట్టక "నేను మలము తిని యేడు దినములుండ గల" ననెను.

నాగ :—దానివలని గొప్పతనమేమి? కుక్కలు జీవితమంతయు మలమును తినియే గడపును.

సన్న్యాసి :—నేను దిగంబరినై జీవితమంతయు గడుపగలను.

నాగ :—పిచ్చివాఁడా! పశువులు పక్షులు మొదలగు జంతుజాలమంతయు వస్త్రములు లేకయే తిరుగును. నీ గొప్పతనమేమి?

సన్న్యాసి :—నేను తరులతాదుల క్రిందనే జీవితము గడుపఁగలను.

నాగ :—ఇందు మాత్రమున్న ఘనతయేమి? జంతువు లెన్ని వృక్షాదులనే యాశ్రయించి బ్రతికియుండలేదు?

సన్న్యాసి యిట్టి విధములగు సిద్ధులనెన్నో చెప్పెను. అంత మహాశయుని ప్రియభక్తుఁడగు సతోబాబు ఇఁక నాతనికి అవకాశ మీయక సన్న్యాసికి సంహారముద్రను చూపెను. సిద్ధుల విషయమై మహాశయులు "సిద్ధులను పొందుట యైదారు నిముషముల కార్యము. ఐదు నిముషములు ప్రయత్నించుచో ఎట్టి సిద్ధినైనఁ బొందవచ్చు" ననెను.

ఇట్టి సన్న్యాసులు అనేకులు బంగాళమున గాన్పింతురు. అచ్చట వీరికి గౌరవము హెచ్చు. నాగమహాశయుని దీనభావములను మలిన వేషమును, విశేషముగా నాఁతడితరులవలె సాంసారిక కృత్యములను చేయుట మొదలగునవి చూచి మొట్టమొదట నాతని నెవరును మహాపురుషుఁడని తెలిసికొనఁజాలకుందురు. కాని యొక్క మారాతనితో మాటలాడిన "ఈ దీన హీనగృహమేధి మనుష్యరూపమున నున్న దేవతయే" యని తెలిసికొందురు.

ఒకపరి దీనబంధు ముఖోపాధ్యాయుఁడు నాతఁడను దియోబాగునకు వచ్చెను. దీనబంధు మంచి గాయకుఁడు. మహాశయు లాతని "ప్రసాద పదావళిని" వినెను. అతనికి వానిని ఎన్నిమారులు వినినను తనివిలేకుండెను. అంత దీనబంధు "ఇట్టి మహాపురుషుని నా జీవితమున నింకొకనిని చూచియుండలే" దనెను. ఇతిహాసములలో విదురుఁడు మొదలగు వారిఁగూర్చి వినినచో మహాశయులు వారికెంతమాత్రము తీసిపోఁడని తెలి

యుదుము. విదురుఁడే మరల ఈ మహాశయరూపమున నవతరించెనా యని యనుకొందుము.

శరశ్చంద్ర చక్రవర్తి (మహాశయుని శిష్యుఁడు—ఆయన జీవితమును మొదట వంగభాషలో రచించిన భక్తుఁడు) మామగారగు శ్రీయుత మదన మోహన బారుదీ యనునాతఁడు, తనయల్లుఁడు (శరశ్చంద్ర చక్రవర్తి) నాగమహాశయుని సంసర్గమువలనఁ జదుదువుకొనుటమాని సంసార ధర్మములయెడ విరక్తిగలిగియుండెనని లోకులవలన వినెను. నిజమగుసంగతి యేదో తెలిసికొనవలెనని మదనుఁ డొకనాఁడు దియోబాగునకుఁ బోయెను. నాగమహాశయుని ఆదరణచేతను ఆతని యమాయిక వ్యవహారముచేతను, అతిథి సత్కారముచేతను సంప్రీతుఁడై తన అల్లుఁడు అట్టి మహాపురుషుని యొద్దకు వచ్చుచుఁ బోవుచు నాతనితోఁ బరిచయము కలిగియున్నచో అదృష్టవంతుఁడేయని అనుకొనెను.

"ప్రఫుల్ల కుసుమముల వెదకుచుఁ దుమ్మెదలు తమంతఁదామే వచ్చును. దివ్యజ్ఞాన ప్రసారముచే వికసితమైన హృదయము తన తేజస్సును నలుప్రక్కలకుఁ బ్రసరింపఁజేయక మానదు. అప్పుడు నిజమగు భక్తులు, సత్యాన్వేషణా పరాయణులును తమకుఁ దామే యాతని జుట్టుముట్టుదు" రను శ్రీ రామకృష్ణుని మహావాక్యము మహాశయుని యందు సార్థకమయ్యెను. ఇప్పుడు సత్యాన్వేషకులు, జ్ఞానసంపాదనోత్కంఠులు, వివిధదేశములనుండి ఈతనిఁ జేరుచుండిరి. ఈతని కీర్తికాంత నల్దిక్కులకుఁ వ్యాపించెను. నాగమహాశయులు భార్యనుజూచి "శ్రీ రామకృష్ణుని తుదివాక్యములీ నాఁటి కనుభవసిద్ధము లయ్యెను. ఇచ్చటకి వచ్చువారందరును ఈశ్వరాన్వేషకులన్న మాట. జాగ్రతతోను భక్తిశ్రద్ధలతోను ఉపచరింపుము. నిన్ను జగదీశ్వరుఁ డాశీర్వదించు" ననెను.

శ్రీ నాగమహాశయుని జీవిత చరిత్రము

నాగమహాశయుండు తన దర్శనాభిలాషులై తన ఇంటి కెవ్వరరుదెంచినను స్వల్పాహారమైన గ్రహింపకుండఁ బోనిచ్చువాఁడు కాఁడు. దూరమునుండి వచ్చువారలకు శయ్యల నమర్చును. గృహములోని కొంతభాగమును ఇట్టి యాగంతకుల యుపచారమునకని ప్రత్యేకించి యుంచెను. అందు వారెన్నినాళ్లయిన నుండవచ్చు. కుటుంబమందలి ప్రతివ్యక్తియు నతిథిసత్కారమున నమితానందముఁ జెందుదురు. మన దయాళొకసారి "గృహస్థుని హస్తమునుండి అతిథి యాహారమును బలవంతముగ లాగుకొనినను యజమాని స్వర్గమున కేగునట. ఈ దరిద్రుని గృహమున కిందరతిథులేతెంచి భుజించుట నా పూర్వజన్మ పుణ్యమే" యనెను. అందులకు మహాశయులు "ఇదియంతయు భగవానుని విచిత్ర లీలానటన. ఆయనయే అనేక రూపములతో మనలను తరింపఁజేయుటకు వచ్చుచున్నాఁ"డనెను. నిజముగ నాతఁడతిథులను భగవన్మూర్తులుగ దల్చుచుండెను.

ఒకదినమున నాగమహాశయులు శూలనొప్పిచే బాధపడుచుండెను. బాధ దుర్భరముగా నుండెను. ఒక్కొకప్పుడు స్మృతి తప్పిపోవు చుండెను. ఇట్టి సమయమున నీతని కెరుక పరుపకయే పదుగురు భోజనమునకు వచ్చిరి. ఇంట పిడికెడు బియ్యమైననులేవు. ఏమి చేయఁగలఁడు? ఆయవస్థయందే, వేదన ననుభవించుచు, అంగడికిఁ బోయెను. తన నరకుల నౌరుల మోయనీయఁడు గాన, బియ్యపుమూటను భుజముపై వైచికొని వచ్చుచుండెను. బాధ మిక్కుటముకాఁగా నతఁడు వచ్చుచు వచ్చుచుఁ గ్రిందఁబడిపోయెను. కాని యతఁడు తనబాధకై ఇనుమంతయు విచారింపక "తండ్రీ! రామకృష్ణా! ఈ నా కర్మమేమి? ఇట్లేల తెచ్చిపెట్టితివి? నారాయణస్వరూపులింటి కాతిథ్యమునకై యరుదెంచియున్నారే! వారిని సత్కరించుట కాలస్యమగుచున్నది. ఈ దినము సాధు సంసేవనమునకీ యస్థిపంజరమేల యడ్డుతగులుచున్నది" అని

అశ్రువులురాలఁ బ్రార్థించెను. తరువాత కొంతసేఁపటికి బాధ యుపశ మిల్ల ఇంటికేతెంచి యా సాధుమూర్తులకు సాఁగిలఁబడి తన యాలస్యము నకు మన్నింపుఁడని వేఁడుకొనెను.

వర్షాకాలమున నొక దినమున వాన బోరున వర్షించుచుండ నిర్వు రతిథులేతెంచిరి. ప్రచండమారుత మప్రతిహతముగ వీచుచుండెను. ఆరాత్రి వర్షమున మింటికి మంటికి నేకధారయై వర్షించుచుండెను. నాగ మహాశయులకు నాల్గుగదులు మాత్రమే కలవు. ఆ నాల్గింటియందును మూఁడు జీర్ణములై వర్షాతపముల నాపలేకయుండెను. కప్పుయొక్క సహస్రరంధ్రములనుండి సహస్రధారలుగ వర్షము కురియుచుండెను. నాల్గవ గదిమాత్రము మంచి స్థితియందుండెను. అందు నాగమహా శయులు పరుండుదురు. ఇప్పుడతిథులు భోజనములఁ గావించిరి. కాని య్యూరేయి గడపుటెట్లు? నాగమహాశయులు భార్యనుబిలిచి "చూడుము, ఇట్టి సమయమున నతిథులేతెంచుట భగవంతుని యాశీర్వాదము. మన మెంతయు సదృష్టవంతులము. ఈ రాత్రికెట్లో నెగడిదరిని గూర్చొని భగవన్నామము జపించుచు గడపుదమని" యయ్యతిథులనందు శయ నింపఁజేసి, తామారాత్రి యంతయు నెగడిదరి ధ్యాన నిమగ్నులైగడపిరి.

నాగమహాశయునకు మాసవేతనముఁగాని నియమిత వ్యయముగాని లేదు. ఉప్పుకొఠారులపై వచ్చులాభములు మాటిమాటికి మారుచుండెను. ఇంటికి లెక్కలేక యతిథు లేతెంచుచుండిరి. అందువలన తరచు ఆహార పదార్థము లయిపోవుచుండెడివి. కాని ఎప్పుడే పదార్థములు కావలసినను తన్నెరిగియున్న నారాయణగంజి షాహుకార్లయొద్ద నప్పుగొని సాలుసరికి కలకత్తానుండి రంజితుహ్రాపంపు ధనముతో నా యప్పులను దీర్చువాఁడు.

పట్టణములలో నున్న భాగ్యవంతులు గూడ దుకాణదార్లనుండి, మహాశయులు పొందునంత గౌరవమునుఁ బొందఁజాలకుండిరి. తక్కిన వారందరు కొను వెలకే నాగమహాశయు లెక్కువ సరకులను పొందు

వాఁడు. కాని యీ సంగతి తెలిసినప్పుడు వారికిచ్చునన్ని సరకులనే తనకుఁ గూడ నిమ్మని నిరోధించును. ఒక కొట్టుమీఁదనే ఆ దుకాణదారడుగు వెలకే, కొనుట ఈతనికి స్వాభావికమై యుండెను. అయినను ఎప్పుడును మోసపోలేదు. "ఎవఁడు సత్యమునే నమ్మి దానినే పరమావధిగఁ జూచునో యాతఁడు మోసపోక సర్వదా రక్షింపఁబడుచుండును. అతఁడే భగవత్కరుణా సముద్రమునఁ దోఁగులాడుచుండు" నని యతఁడు చెప్పుట వాడుక.

అతని సాధుస్వభావ మెల్లరెరిగినదే యగుటచే నాతని మోసపుచ్చ సాహసింపలేకపోవువారు. అదియుఁగాక నాతనియందుఁ, బరుల గౌరవమును బొందనగు శక్తి మూర్తీభవించి యుండెను. ఒకసారి నాగమహాశయులొక క్రొత్త దుకాణమునొద్దకుఁ బోవుట తటస్థించెను. మొదట దినములలో నెక్కువధరలు చెప్పినను, తరువాత తరువాత, మహాశయులు బేరమాడకుండుటయు నడిగినధన మిచ్చుటయుఁజూచి చెవిలో రహస్యముగ తగ్గుధరలఁజెప్పుటగాని రెట్టింపు సరకుల నిచ్చుటగాని చేయువాఁడు. వర్తకులు అతఁడు తమయొద్ద ముందుకొనినచో తమకు ఎక్కుడు లాభమువచ్చునని యొకనమ్మిక గల్గియుండిరి. అందువలన నాతఁడు బజారునకుఁ బోవునప్పుడెల్ల వర్తకులు తమయొద్ద ముందు కొనుఁడని ప్రతివారును బ్రతిమాలువారు.

నాగమహాశయుని కొక్కొకసారి అతిథులకు భోజనవసతి సదుపాయములఁ జేయుటయేగాక దారి బత్తెములకుఁ గూడ నిచ్చుట తటస్థించెడిని. ఒకమారొక యతిథి అతని జూచుటకు వచ్చి జబ్బుపడెను. మహాశయులతనికిఁ బరిచర్య సలిపి నెమ్మదిగనున్న తరువాత దారి బత్తెములకుఁ గొంతసొమ్మిచ్చి యింటికిఁ బంపెను. ఇట్టివి తరచు జరుగుచుండెడివి.

పరిమితివేని యీ వ్యయమువలన మహాశయులప్పుల పాలయ్యెను అతని భక్తులలో కొంతమంది ఋణములను దీర్ప నుద్యుక్తులైరి. కాని

యాతఁడా యుపకారమునెంతయు నిరసించెను. వివేకానందులమెరికా దేశమునుండి మరలివచ్చిన తరువాత మహాశయులు ఋణగ్రస్తుడైనట్లు తెలిసికొని ఋణవిముక్తునిఁజేయ సాహసించెను. కాని మహాశయులు నెమ్మదిగ "సన్న్యాసులు నాకిడు ఆశీర్వచనములే చాలును. కష్టమో సుఖమో నా కుటుంబ మెప్పుడును 'పాలు'లిచ్చు వేతనముమీఁదనే జీవింపవలె"ననెను. ఇఁక నాతని భక్తులేరైన ఋణముమాట జ్ఞాపకము చేసినచో "నయ్యా! జీవనాధార మేమియు గన్పడకున్న నుపవాసమైన నుందును గాని గృహస్థాశ్రమధర్మము మాత్రము విడువజాలను. నా దుఃఖస్థితిగూర్చి మీరెవ్వరును కష్టపడవలదని ప్రార్థించుచున్నాను. భగవానులగు శ్రీ రామకృష్ణులు తమకేది యుచితమని తోచునో యదియే చేయుగాత" యని యనును.

తన పనులకు లేదు సరికదా గృహకార్యముల నిమిత్తమైనను సేవకుల నియమించుట కాతఁడెంతయు సంతాపపడును. తనయింటి మరమ్మతులకై తాపీవాండ్రు మొదలగు సేవకులు పనిచేయుచో సహింపజాలఁడు. అందువలన మహాశయు లింట లేనప్పుడు ఆతనిభార్య ఇంటి కప్పువేయుట మొదలగు మరమ్మతులను జేయించెడిది. ఒక పరి నాగమహాశయులు చాలకాలమువరకు నింటనుండుట తటస్థించెను. అందువలన ఇల్లు బాగుచేయించుట కవకాశము లేకుండెను. గృహము నివాసానర్హమై యుండెను. ఇఁకఁ జేయునదిలేక శరత్కుమారి కూలివాండ్ర ఇంటికప్పును తిరుగవేయుటకుఁ బిలిపించెను. కూలివాండ్రింటఁ బ్రవేశింపఁగనే మహాశయులొక మహాపాప కార్యము తన యింటఁ జరుగనున్నట్లు, పిచ్చియెత్తి కేకలిడెను. మొదట నొక చిలుము తయారుచేసి తాపీమేస్త్రి కిచ్చెను. పిమ్మట నాతఁడింటి పైకెక్కి యాసూర్యాతపమునఁ బనిచేయుచుండఁ జూచి సహింపలేక యాతనికి దిగిరమ్మని దీనముగఁ బ్రతిమాలుకొనెను. అయిన నాతఁడు తన పని సాగించుటఁ జూచి

పట్టజాలక తండ్రీ! నన్నీ దుర్భరమగు గృహస్థాశ్రమ మెందులకు స్వీకరింపుమంటివి? అయ్యో నా సుఖము కొరకన్యులు బాధపడుట చూడవలసివచ్చెగదా! పాప ముపశమించుగాత! గార్హస్థ్య ముడుగంటుగాక" యని నెత్తిమోదుకొన సాగెను. ఈతని వ్యాకులతనుజూచి యాతఁడు దిగివచ్చెను. మహాశయులు తత్క్షణమే వానియొద్దకుఁ బర్వెత్తి పెరొక చిలుమునిచ్చి విశ్వాసపాత్రుఁడగు సేవకునివలె విసరనారంభించెను. పిమ్మట నాతనికాదినవేతనమిచ్చి యింటికిఁ బంపెను.

నాగమహాశయు లెన్నఁడైనఁ బడవలోఁ బ్రయాణముఁ జేయవలసి వచ్చినప్పుడు, పడవవానిని పడవను త్రోయనీకఁ దానే తెడ్డువేయును. ఒక్కొకసారి తక్కుఁగల బాటసార్లాతని నిరోధించువారు. కానివారి మాట లెన్నఁడును లెక్కకు రాలేదు. అందువలననే కొందరు పడవవాండ్రు తమ నావలలో నాతని నెక్కించుకొనువారు కారు. అట్టి మహాపురుషుఁడు తామందుండగ నావత్రోయుట పాపమని తలఁచువారు. వర్షాకాలమునందు పియోబాగంతయు నీటితో మునిఁగియుండును. పడవలేక ఎవ్వరును ఇంటినుండి కదలలేక పోవువారు. అందుచేఁ బ్రతి గృహమునకు ఒక నావయుండుట తప్పనిసరియైయుండెను. కాని మహాశయులకు స్వంతపడవ లేదు. దానఁ నాతఁడు వర్షాకాలములో చాల భాగము ఇంటనే గడుపవలసివచ్చెడిది. అయినను ఒక్కొక్కప్పుడు పడవ యత్యావశ్యక మనిపించును. అందువలన ముందే గృహకృత్యములకు వలయు సంభారములను సిద్ధముచేయవలసి వచ్చెడిది. ఈపని యాతని భార్యయే యిరుగు పొరుగువారి సహాయమున నిర్వర్తించెడిది.

ప్రతి సాయంతనమునను నాగమహాశయులు శ్రీరామకృష్ణ విగ్రహమునకు ధూపదీప నైవేద్యాదుల నర్పించును. భక్తులు వచ్చిన దినమున నాతనియింట భగవత్సంకీర్తనము జరిగెడిది. కాని అందాతఁడెన్నఁడును పాల్గొనక ఒకమూలగూర్చొని చిలుములను తయారుచేయును. అయినను

అతని సమక్షమమున నొక అసహజమగు ఆవేశమా సంకీర్తనయందుద్భవించెడిది. సంకీర్తనానంతరము నాతడు శ్రీరామకృష్ణనామము నుచ్చైస్స్వరమున జపించుచు చైతన్య విహీనుఁడైయుండును.

ఒక్క సంకీర్తనయందేగాక తక్కిన ప్రార్థనా సమయములందుఁ గూడ మహాశయుని గృహమున భక్తి మూర్తీభవించియుండును. ఒకమా రాతని గృహమునకు శరశ్చంద్ర చక్రవర్తి వచ్చెను. మహాశయుని కోరికపై అతఁడు ఉపనిషత్తులలోఁ గొన్నిటఁ గొంతభాగము చదివి వివిదార్థములతోపాటు ఒక్కింత తన యభిప్రాయమును జతచేయుచు బోధచేసెను. అంతయు సాంతముగ విని "అన్ని యర్థములును సత్యములే. వేర్వేరాచార్యులు వేర్వేరు మతస్థులకు తగినట్లు చెప్పిరి. ఇది వ్యాఖ్యాతల తప్పుకాదు" అనుచు, శ్రీ రామకృష్ణుఁడు ఊసరివల్లి సామ్యము నుదాహరించుచు చెప్పిన మహావాక్యమును నుడివి, "ఈశ్వరుఁ డనేక రూపములతో విరాజిల్లును. ఎవ రెట్లాతని నర్థము చేసికొందురో, అట్లు వారు వర్ణింతురు. ఎవరును అతని నిజస్వరూప మిట్టిదని నిర్ణయింపలే" రనెను. తదనంతరము సరస్వతీ విగ్రహమును జూపుచు "ఇయ్యదియు సత్యమే. ఎందరెందరీ దేవులను దేవతలనుకొల్చి తరింపలేదు!" అనుచు ఆ విగ్రహము ముందనేకమారులు సాగిలపడెను. ఆ సమయమున సర్వులుఁ దతివైభవముతో పూజలొనర్చుచుండ నాప్రదేశమంతయు స్వర్గధామ మట్లుండెను. మహాశయు లంతలేచి "తల్లి విద్యా స్వరూపిణి. ఆమె కృపాలేశము లేకున్నచో జ్ఞానోపలబ్ధి కాఁజాలదు. జనని నన్నజ్ఞానిగ నొనర్చి ఈ శూద్రకుటుంబమున జన్మింపఁజేసినది. నేను శాస్త్రపఠనమున కనర్హుఁడను. అందువలన మీరా శాస్త్రార్థములను వినిపించి నన్నుఁ గృతార్థుని జేయుఁడు" డనెను. ఈతని దృఢభక్తినిజూచి "ఈతఁడు భక్తిసాధనయందుఁ జాల నభివృద్ధిపొంది కొన్ని దివ్యదర్శనములఁ గని యుండవచ్చును. కాని బ్రహ్మజ్ఞానమును ఇంకను బొందియున్నట్లు

లేదు" అని చింతించుచుండ మహాశయు లచ్చోటు వదలి వెళ్లెను. కొంత సేపటికా భక్తుఁడు మహాశయుని వెదకుచు ఇంటి వెలుపలకు రాగా, ఆతఁ డొక సాల వృక్షము క్రింద పడియుండెను. భక్తుఁ డాతని ప్రక్కకేఁగి నిల్చె నెను. అంత మహాశయులు "ఆ మృన్మయ విగ్రహరూపముననున్న నా తల్లి ప్రేమమయి. ఆద్యంతరహితయగు సచ్చిదానంద స్వరూపిణి. నా జనని జ్ఞానసముద్రము" అనుచు సమాధిస్థితిని బొందెను. ఒక యర గంటకాలము వరకట్లే చైతన్యరహితుఁడై పడియుండెను.

ఇట్టి సమాధులలో ఆతఁడు తరచు గంటలతరబడి పడియుండును. కొన్నిదినముల ప్రాణాపాయము తటస్థించునేమోయని శంకించు వరకు స్మృతివిహీనుఁడై యుండువాఁడు.

నాగమహాశయులెప్పుడు కలకత్తాకుఁ బోయినను మున్ముందు కాళీ ఘట్టములోనున్న దేవిని సేవించి యటనుండి గిరీశబాబు దర్శనమునకై పోవువాఁడు. "ఎవరైన గిరీశునితో నిమిషమాత్రము కాలము గడపినను ప్రాపంచికవిషయ విముక్తుఁ డగును. గిరీశునకు మనుజుని జూడగనే యాతని స్వభావమును గుర్తించు అంతరదృష్టికలదు. ఆదృష్టి ప్రభా వముచేతనే ఆతఁడు శ్రీరామకృష్ణుని యవతారపురుషునిగ గ్రహింపగలిగె" నని మహాశయులు గిరీశునిగూర్చి యనువాఁడు. మరియు గిరీశనామో చ్చారణ మాత్రమున వంగి నమస్కరించును. శ్రీ రామకృష్ణ శిష్యవర్గ ములో గిరీశున కాతఁడు ప్రథమస్థానము నొసంగెను.

ఒకపరి మహాశయులు దుర్గాపూజకు వలయు సంభారములను గొని తెచ్చుటకు కలకత్తాకుఁ బోయెను. అప్పుడు గిరీశబాబు గృహమున కేఁగెను. ఇతని రాకడఁ జూచి గిరీశుఁడు మెడదిగివచ్చి ఆదరముతోఁ బైకిఁ గొంపోయి, యొక కుర్చీపైఁ గూర్చుండుమనెను. కాని మహాశయులు క్రిందఁ గూర్చొనెను. ఇదిచూచి యచ్చటనున్న యొకరు పైనఁ గూర్చుండు మని నిర్బంధించెను. అంత గిరీశుఁడు "అయ్యో! ఆయనను నిర్బం

షింపకుము. అయనను ఇచ్చవచ్చినచోటనే కూర్చుండ నిండు" అనెను. అంతట మహాశయులను శ్రీ రామకృష్ణునిగూర్చి యేదేని చెప్పుమనికోరెను. అందుల కాతఁ "దయ్యా! ఆమహాత్ముని దెలిసికొనుటకు నే నెంతటి వాఁడను! నేను వట్టిమూఢుఁడను. అయన నెట్లు తెలిసికొందును. మీరు నాపై దయుగొని నన్నాయన పాదపద్మములపై వారని భక్తిగలిగి యుండు నట్లాశీర్వదింపుఁ" డనెను. ఇట్లు చెప్పునప్పుడు మహాశయుని ముఖముపై శాంతమును నమ్రతయు తాండవించుచుండెను. అంత గిరీశుఁడు "అందు వలననే శ్రీ రామకృష్ణుని నే నవతారమూర్తిగ నెన్నుట. ఏ మహాత్ముని కృపాకటాక్షమున ఇట్టిమార్పు,—ఒక మనుష్యమాత్రుని మనస్సున నిట్టి స్థితి,—కలిగెనో అతఁడొక యవతారమూర్తి కాకయుండుట యెట్లగును? అతఁడు మానవాతీతుఁడనుటకు సందియములే" దనెను. ఇంకను కొంతకాలము శ్రీ రామకృష్ణునిగూర్చి ప్రసంగించిన తరువాత మహాశయు లాదినమునకు సెలవుగైకొని వెడలిపోయెను.

శ్రీ రామకృష్ణుని సన్న్యాస శిష్యులు అప్పుడు ఆలంబజార్ మఠ ములో నుండిరి. ఒక యాదివారమున మహాశయులా సన్న్యాసుల దర్శ నార్థమై యచ్చోటికిఁ బోయెను. అచ్చట చాలామంది యుండిరి మహా శయులు వారలందరకును సాష్టాంగముగ సమస్కరించెను. అతని రాకడ మఠమున నతిశయ సంతోషకారణమయ్యెను. ఆనందము తాండ వించెను. సోదర శిష్యులు మహాశయుని కుశలమడిగిరి. ఆసమయమున రామకృష్ణానందస్వామి సాయంకాల పూజనొనర్చు చుండెను. మహా శయుఁడుకూడ అందు పాల్గొనెను. అంత నందరును భోజనమునకై కూర్చొనిరి. మహాశయునికొక పళ్లెరమున వడ్డించిరి. ప్రసాదముపు గొనిన తరువాత వారెంత వేఁడుకొనినను వినక తానే స్వయముగా ఆ పళ్లెరమును శుభ్రపరచెను. అనంతరము వారందరకును చిలుములను

తయారుచేసెను. ఆ రాత్రి యుక్కపోతగ నుండుటచే, జపధ్యాన నిమగ్నుండై యా మఠమునందే గడపెను.

శ్రీ రామకృష్ణ నిర్యాణానంతరము మహాశయులు చాలాకాలము వరకు దక్షిణేశ్వరమునకుఁ బోలేదు. ఒకనాఁడు సురేశుఁడును చక్రవర్తియును నింకొక భక్తుఁడును వెంటరాఁ దక్షిణేశ్వరమునకై బయల్వెడలెను. మార్గమధ్యమున శ్రీ రామకృష్ణుఁడు తన యంత్యదివసములఁ గడపిన కాశీపురోద్యాన గృహముగలదు. సురేశుఁడా యింటిని చక్రవర్తికిఁ జూపుచుండెను. కాశీపురనామము విన్నంతమాత్రముననే మహాశయుల యవయవములు కంపింపసాగెను. ఆ గృహమువైపుకూడఁ జూడలేకపోయెను. ముఖము కళావిహీనమై యెండిపోయినట్లయ్యెను. శ్రీ రామకృష్ణుని నిర్యాణ విషయమై చర్చవచ్చినప్పుడెల్ల మహాశయులు "ఇదియంతయు ఆ మహాత్ముని లీలామాత్రమే. ప్రాణికోటికి ముక్తినిచ్చుటకై ఆ వ్యాధిని తనకు తానే తెచ్చిపెట్టుకొనె"ననును. ఈ దారిని నడచుట కాతని కిది రెండవసారి.

మిత్రులు ముగ్గురును దక్షిణేశ్వరము చేరిరి. ద్వారప్రాంగణమున మహాశయులు సాఁగిలఁబడెను. చక్రవర్తి యిదివరలో ఈ ప్రదేశమును జూచియెఱుఁగడు. అందువలన సురేశుఁ డతనికి శ్రీ రామకృష్ణుఁడు జపముసల్పిన ప్రదేశములను బిల్వవృక్షము, పంచవటి మున్నగువానిని జూపించుచుండెను. మహాశయుఁడు వారితో నొక ప్రాణవిహీనమగు విగ్రహమువలె పోవుచుండెను. అతని మనమప్పు డెచ్చట నుండెనో ఎఱుగ నశక్యము. తరువాత వారు శ్రీ రామకృష్ణుఁడుండిన గదిని సమీపించిరి. ఆగదిని సమీపించునప్పటికి మహాశయుఁడు "అయ్యో, తండ్రీ! ఇచ్చట నేమి చూచుటకు వచ్చితి"నని యాగదియొద్ద నిలువునఁగూలెను. చక్రవర్తి లేవదీసెను. కాని ఎన్నివిధముల ప్రయత్నించినను, అతని నా గదిలోనికిఁ దీసికొనిపోవుట యశక్యమయ్యెను. అతఁడు తన జీవితమున

నెన్నఁడును ఆ గదిలోనికిఁబోయి యెరుఁగఁడు. దక్షిణేశ్వరమున కేగి నపుడెల్ల దూరమునుండి యాగదికిఁ బ్రణామ మాచరించి వెడలిపోవు వాఁడు.

ఆ దినమునసనే శ్రీ రామకృష్ణుని మేనల్లుఁడగు హృదయముఖోపా ధ్యాయుఁడు అచ్చటికి వచ్చియుండెను. అతనియొద్దఁ గొన్ని బట్టలుం డెను. ముఖము విచారగ్రస్తమై వాడియుండెను. ఇప్పుడాతఁడు బట్టల నమ్ముకొనుచు జీవించుచుండెను. అతఁడు మహాశయుని బాగుగ నెరిఁగి యుంటచే నిర్వురును శ్రీ రామకృష్ణునిఁగూర్చి ముచ్చటింప నారంభించిరి. జగన్మాతపై హృదయుఁడు కొన్నిపాటలను పాడెను. మహాశయుఁడు వానిని విని 'శ్రీ గురుదేవుఁడీ పాటలనే పాడుచుండువాఁ' డనెను. తరువాత హృదయుఁ డతి విచారముతో "మీరలుగదా ధన్యతములు. ఆ మహా త్ముని యవ్యాజ కరుణామృతము మీపై వర్షింప ధన్యులైతిరి. కాని నేను మాత్రము జీవనోపాధికై యింటింటికి వీధివీధికిఁ దిరుగుచు బట్టల నమ్ము కొనవలసిన వాఁడనైతిని. మామ నాపై నొక్కింత దయార్ద్రదృష్టిం బరపి యుండుచో ధన్యుఁడనై యుందును." అని వేదనచే హృదయము బరు వెక్క బాలునివలె దుఃఖమాపుకొనలేక కన్నీరు కాల్వలుగట్ట విలపించెను. తరువాత వారు మార్గమధ్యమున నుండని ఆలంబజారు మఠములోనికిఁ బోయి సాయంప్రార్థనలఁగావించి ప్రసాదము స్వీకరించి గృహోన్ముఖు లైరి. రామకృష్ణానందుఁడు వారలను గొంతవరకు సాగనంపెను. హృద యుఁడును, మహాశయుఁడును రామకృష్ణానందుని సెలవుగైకొని గిరీశుని గృహము జేరిరి. అచ్చటినుండి మహాశయులు తన బసకు బయలుదేరిరి.

ఈ కాలమున మాతృదేవి (శ్రీ రామకృష్ణుని ధర్మపత్ని) గంగానదీ తీరముననున్న నీలాంబరబాబుతోట యింటియందు నివసించుచుండెను. ఒక యాదివారమునాఁడు మహాశయు లామెను జూడఁబోయెను. పోవు నప్పుడు కొంత మిఠాయియు, ఒక ఎఱ్ఱని యంచుగల వస్త్రమును గొం

పోయెను. చక్రవర్తియు నాతనితో నేగెను. మధ్య మధ్య మహాశయులు బాలునివలె ""అమ్మా! అమ్మా!" యనుచు కేకలిడుచుండెను. కొంత వడికి వారిర్వురును అహిరితోలా ఘట్టము సమీపించి యట గంగానదిని దాఁటి కొలఁదికాలములో బేలూరును జేరిరి. మహాశయుని వేదన యధిక మయ్యెను. పెద్దగాలికి ఆడిపోవు నెండుటాకువలె దేహము వడకసాగెను. ప్రేమానందస్వామి యల్లంత దూరముననే ఈతనిజూచి యాతని యాగమ నమును మాతృదేవికిఁ దెలియపరచెను. మహాశయులు గృహమును సమీపింపగనే ప్రేమానందుఁడు ప్రేమపూరిత హృదయముతో మహాశయుని బట్టుకొని దేవి సమ్ముఖమునకుఁ గొంపోయెను. అట నొక యరగంట సేఁపు ఉన్నతరువాత అందఱును ఈవలికి వచ్చిరి. మహాశయుఁడు అసంపూర్ణస్మృతితో "తల్లి తండ్రికంటె నెక్కుడు దయచూపించు"ననెను. ప్రేమానందుఁడు "అహా! ఈ దినమున మాతృదేవి మహాశయునిపైఁ దన ప్రేమ జ్యోత్స్నను ప్రకాశింపఁ జేసినది. అతఁడు తెచ్చిన మధురపదార్థ ముల దాను స్వీకరించి స్వహస్తముతో ప్రసాదమిడినది. ధన్యుఁడు గదా ఈ పుణ్యాత్ముఁడు" అనెను. కొంతసేఁపిట్లుగడపి మిత్రులిర్వురును మరల కలకత్తాకు మరలిరి.

మాతృదేవి మహాశయుని కొక వస్త్రమును కానుకగా నొసంగెను. దాని నాతఁడు పూజా సూచకముగ సరకులను కొనుటకు అంగడికిఁ బోవు నప్పుడు శిరమున ధరించుచుండెను.

మహాశయులు పూజకువలయు సంబారముల సన్నిటికిని "పాలుల" నుండి యుప్పు వర్తకముపైవచ్చు అదాయభాగము నుండి కొని తెచ్చు చుండెను. ఒకసారి సరకులకై కలకత్తాకు పోయినప్పు డొకభక్తుని కోరికపై దేవికి విసరుటకై వెండిపిడిగల చామరమొక దానినిగొని ఇతర సరకులతోఁగూడ స్వస్థలాభిముఖుఁ డయ్యెను. సాగనంపుటకు వచ్చిన మిత్రుఁడు సామానుల నందిచ్చు తొందరలో తనగొడుగు నాతఁ

డెక్కిన రైలుపెట్టెలోఁ బొరపాటున విడిచిపోయెను. పాపమాతఁడు గొడుగును మరచిపోయినాఁడని దానిని కాపాడుచుండ కొండొక ప్రయాణికుఁడు అది తనదని మహాశయుఁ డెంత చెప్పినను వినక తీసికొనెను. బండి కదలిన తరువాత నా ప్రయాణికుఁడు మైమరచి నిద్ర చెందెను. దానిచే నాతఁడు గమ్యస్థానమునుదాఁటి చాలదూరము పోయెను. అచ్చట ఎక్కువయైన సుంకమిచ్చుట కాతనియొద్ద పైకము లేకపోవుటచే నధికారులు అతనిని ఆ స్టేషనులో ఆపిరి. మహాశయు లీ సంగతిని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచు "చెడుకార్యముల కెల్లప్పుడును శీఘ్రముగనే ఫలము గలుగును. కాని మందబుద్ధులగు మానవులు తెలిసికొనలేక యున్నారు." అనెను.

ఆ రైలుపెట్టెలోనే యొకఁడు తన యుంపుడుకత్తెతో ప్రయాణము చేయుచుండెను. మహాశయుఁడు వారిని చూడఁగనే యొక దృశ్యమును గనెను. ఒక భూతము ఆ మనుజుని కంఠము నొడిసిపట్టి రక్తమును పీల్చుచుండెను. చూచుచుండఁగనే ఆ వ్యక్తి రక్తమాంసములెల్లపోయి శల్యావశిష్టుఁడయ్యెను. అంత మహాశయులు నిశ్చేష్టుఁడై "అమ్మా, అమ్మా" యని కేకలిడెను. అతఁడీ విషయమై "ఇది యంతయు సత్యము. నమ్ముఁడు. దీనినంతయు ఈ కండ్లతోనే చూచితిని" అనెను.

ఈసారి మాత్రము నాగమహాశయులు దుర్గాపూజానంతరమున కొలఁదికాలమునకే కలకత్తాకు మరలిపోయిరి. కలకత్తాలో నున్నంత కాలమును సురేశచక్రవర్తులతోఁ దరచు అలంబజారునకు దక్షిణేశ్వరమునకు గిరీశుని గృహమునకుఁ బోవుచుండువారు.

కుమార్తులీలోనున్న ఈతని ఇ[illegible] వచ్చువారు. కాని అం దెవరైన అతనియెడ గౌరవ[illegible] యుంకువగాని చూపుచో "అయ్యా! మాంసయుతమగుని[illegible]మున నేమున్నది?

శ్రీరామకృష్ణునిగూర్చి యేదైన చెప్పి నా యాత్మకు శాంతి నొసంగూర్పుం" డనువాండు.

అప్పుడప్పుడు గిరీశబాబు మహాశయుని కాతిథ్యమిచ్చువాండు. మహాశయు లానందమునం దప్పక స్వీకరించువాండు. గిరీశుని గృహమున భుజించుచో దేహాత్మలు రెండును పరిశుద్ధమగు ననువాండు. శ్రీ రామకృష్ణ శిష్యులలో నెవరి యింటనైనను గొంకులేక భుజించును. అట్టిచోటుల జాతిమత భేదములను పాటింపక "ఇది జగన్నాథాలయము♦" అనువాండు.

మహాశయు లొకనాండు గిరీశుని కతిథియయ్యెను. ఆనాండు శ్రీరామకృష్ణునికి కచూరీలను నివేదనచేసి యా ప్రసాదమొక పళ్లెరమునను కూరల నింకొకదానిలోను వడ్డించిరి. అది చూచి మహాశయు "అయ్యా! ఈ కూరలు జిహ్వాచాపల్యమును వృద్ధిచేయును. కనుక దయయుంచి తీసివేయుం"డని ప్రార్థించుచు కొలందిమాత్రము కూరను కచూరీలున్న పాత్రలోనికిం గొనెను. చివరకు ఉప్పుంగూడ చపలత్వమును వృద్ధిచేయునని తీసికొనువాండుకాండు.

ఇంకొక దినమున గిరీశుండు విందునకు పిలిచెను. ఆనాండు గిరీశుండు "కాయ్" చేపయొక్క గ్రుడ్లను కొన్నిటిని సంపాదించెను. కాని మహాశయులు, శాకాహారియగుటచే అతనిచే వీనిని తినిపించుట కష్టము. అతండందులకొక పన్నాగమును పన్నెను. నాగమహాశయులు శ్రీరామకృష్ణ శిష్యవర్గమును తనకు తమ ప్రసాదము నిడుమని యడుగుట కలదు. హారతిచ్చుట కెన్నండును ఒప్పుకొనువారు కారు. ఆనాండు మహాశయులు గిరీశుని ప్రసాద మడిగినతోడనే "జయ శ్రీ రామకృష్ణ"

♦ పూరియందలి జగన్నాథాలయమున జాతిమత భేదములం బరిగణింపరు.

యనుచు తన యాకునందు కొన్ని గ్రుడ్లనుతీసి యాతనికి ప్రసాదముగ నిచ్చెను. మహాశయు లది ప్రసాదమగుటచే మారుమాటాడక గ్రహించుచు "గిరీశా! నీబుద్ధి యతితీక్ష్ణము సుమా" యని ప్రశంసించెను.

శీతకాలమున మహాశయులు కప్పుకొనుటకు వస్త్రములేక చలిచే బాధపడు చుండెనని తెలిసి గిరీశుఁడు దేవేంద్రముజుమ్దారను ఒక భక్తునిచే నొకకంబళము నిచ్చిపంపెను. అది గిరీశుఁడు పంపినట్లెఱిఁగి మహాశయుఁ డద్దాని కెన్నిమారులో నమస్కరించి శిరముపై నిడుకొనెను. మహాశయుఁ డెట్టికానుకను తీసికొనఁడని గిరీశుఁ డెరుఁగును. కాని దేవేంద్రునివలన తానంపిన కంబళము స్వీకరింపఁబడెనని విని మిగుల సంతసించెను. అంత కొన్నిదినములకు, ఆతఁడద్దాని నుపయోగపరచు కొనుటకు బదులు శిరముపై నిడికొని తిరుగుచుండెనని తెలిసి మిక్కలి యాతురతపడి యద్దాని నిజస్థితి తెలిసికొనిరమ్మని దేవేంద్రునంపెను. దేవేంద్రుఁడును తిరిగివచ్చి యాసంగతినే చెప్పెను.

కలకత్తాలో మూఁడుమాసము లుండి తరువాత మహాశయులు స్వస్థానమునుచేరెను. దీనదయాళు దేహస్థితి ఆ దినమున కాదినము క్షీణ దశకు వచ్చుచుండుటచే ఇప్పటినుండి తరచు కలకత్తాకుఁ బోఁజాలకుండెను.

వివేకానందుఁడు మొదటిసారి అమెరికానుండి మరలివచ్చినప్పుడు చక్రవర్తి యాయనను జూడఁబోయెను. చక్రవర్తి మహాశయుని బాగుగ నెరుఁగునని తెలిసి యాయన "ఓయీ 'వయమ్తత్త్వాన్వేషా న్మధుకర హతస్ త్వంగ్ ఖలుకృతీ' మన జీవితములన్నియు సత్యాన్వేషణమున నిరుపయోగముగ జరిగిపోయినవి. మనలో ఆతఁడొకఁడే శ్రీ గురుదేవుల కత్యంత ప్రియసుతుఁడు" అని తనకు మహాశయుని చూడవలెనని యున్నదని యట్లాతనికి జాబు నంపుమనియుఁ గోరెను.

వివేకానందస్వామి అమెరికానుండి మరలి వచ్చెనను సంగతి తెలిసినతోడనే మహాశయుఁడు కలకత్తాకువచ్చెను. అప్పటికి బేలూరు

మఠాలయపు కట్టడము పూర్తియగుటచే వివేకానందస్వామి యచ్చటనే వసించుచుండెను. మహాశయులు జాబు అందిననాటి సాయంకాలముననే అచ్చటికి చేరుకొనెను. స్వామినిగని సాఁగిలఁబడెను. స్వామికి రుగ్మతగ నున్నది యని తెలిసి యాతురతతో "నీవు బంగారుగనివని ఠాకూరు చెప్పెడివారు. నీ యారోగ్యమును కాపాడుచో ప్రపంచమంతయు దుఃఖమునుండి యుద్ధరింపఁబడును. జగమంతయు నీపై నాధారపడియున్న" దనెను. అనంతరము స్వామి, మహాశయుని యా మఠమునందుండు మనెను. అందుల కాతఁ "డయ్యా! నేనేమిచేయుదును? గుర్వాజ్ఞనెట్లు తిరస్కరింతును? ఠాకూరు నన్ను ఇంటనేయుండుమని ఆజ్ఞాపించి" తనెను. మహాశయుని రాకచే అనాటి అధ్యయన పాఠశాలకు శిష్టానధ్యయనము. అందరును మహాశయునిముందుఁ గూర్చొనిరి. స్వామి శ్రీ రామకృష్ణ నామోచ్చారణ మొనర్చినంతనే మహాశయుఁ డుత్తేజితుఁడైలేచి "జయ్‌రామకృష్ణ, జయ్‌రామకృష్ణ" యని యరచుచు, "క్రిందటిసారి నేను దక్షిణేశ్వరమునకు పోయినప్పుడు గురుదేవుఁడు కాన్పింపలేదు, కాని ఠాకూరీ మఠమందిప్పుడు ప్రత్యక్షమై యున్నా"రనెను. వివేకానందుఁడు దేవాలయములను మఠములను నిర్మించు విషయముపై తన యభిప్రాయమునడుగ మహాశయులు, "ఇవియన్నియు దేవదేవుని యిచ్ఛానుసారముగ జరుగుచున్నవి. మీరుమాత్రము దేహారోగ్యమును గాపాడుకొనవలయును. మీ శరీరపోషణమే సమస్త మానవులకు సుఖదాయకమై దుఃఖవిముక్తిని గలుగఁజేయు"ననెను. అంత స్వామి తక్కుంగల సన్న్యాసుల దిక్కుమొగమై "మహాశయుని జూచినంతమాత్రముననే, దేవదేవుని యవ్యాజకరుణా కటాక్షమున మనుజుఁ డెంతటి యుచ్చస్థితికి రాఁగలుగునో మనకెల్లరకుఁ దెలియఁగలదు. ఇంద్రియ నిగ్రహముననువైరాగ్యముననను అతఁడే మనకన్నను మిన్న"యనెను. కొంతసేపైన తరు

వాత నాగమహాశయుని పూజాప్రదేశమునకుఁ దీసికొనిపోయిరి. అచ్చట మహాశయుఁడు సాష్టాంగపడెను.

ప్రతి సాయంత్రమునను వివేకానందస్వామి మఠముచుట్టును విలాసార్థము నడయాడుట వాడుక. ఆనాఁడు మహాశయుఁడు గూడ అతని ననుసరించెను. మహాశయుఁడు రాత్రులు మఠమునందు గడపఁ జాలఁడని ఎఱిఁగియుంటచే స్వామి యొకశిష్యునితో నావను సిద్ధపరపు మని చెప్పెను. అప్పటికి కొలఁది వెలుతురుమాత్ర ముండెను. చీఁకటి పడుచుండుటచే స్వామి సెలవుగొనఁగోరి మహాశయు లాతనికి సాష్టాంగ పడి "జయ శివావతారమూర్తీ! జయ శంకరా!" అనెను. స్వామి యాతని లేవనెత్తి "మహాశయా! అప్పుడప్పుడు నీ పవిత్రదర్శనమిచ్చి మమ్ము ధన్యులను జేయుచుండు"మనెను. ఎన్నఁడైన స్వామినిగూర్చి సంభాషణ వచ్చినయెడల "శంకరభగవానునకు జయము" అనును. స్వామి పశ్చిమదేశ దిగ్విజయ ప్రసంగమున మహాశయుఁడు భావప్రపూర్ణుఁడై, గద్గదకంఠుఁడై స్వామి గొప్ప యవతారమూర్తియనువాఁడు.

బాగ్‌బజారునందలి స్వర్గీయ బలరామబోసుని గృహమునకు శ్రీ రామకృష్ణుఁడు తరచు వచ్చుచుండువాఁడు. మహాశయు లా గృహము శ్రీవాసుని * పెరడని చెప్పువాఁడు. సాధారణముగ శ్రీ రామకృష్ణుని శిష్యులు కలకత్తాకు వచ్చినప్పు డందు విడియువారు. అచ్చటికితఁడు వారి దర్శనార్థమై పోవుచుండును. ఒకనాఁ డట్లు పోయినప్పుడు చక్రవర్తి వెంటఁదగిలెను. ఆ దినమున నా గృహమున బ్రహ్మానంద ప్రేమానందులు విడిసియుండిరి. వారేదోవిషయమై మాటలాడుచుండిరి. ఇంతలో మహాశయుఁడు రా ఆసంభాషణమును ముగించి శ్రీ రామకృష్ణునిగూర్చి

---

* శ్రీవాసు గౌరాంగుని యాప్తశిష్యులలో నొకఁడు. ఈతని గృహ ప్రాంగణమునకు గౌరాంగుడు తరచువచ్చుచుండువాఁడు.

ముచ్చటించిరి. తరువాత వారు గృహోన్ముఖు లగుచుండ బ్రహ్మానందుఁ డిటనెను. "నాగమహాశయుని సన్నిధానమున మనస్సు అన్ని విషయములను మరచి గురుమహాశయుని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. ఇట్టి ఆధ్యాత్మికశక్తి సమన్వితు లుండుటచే గదా భగవత్తత్త్వము హిందూదేశమున ఇంకను నిలిచియున్నది? ఈతఁడే ధన్యతముఁడు" మహాశయునికి సన్న్యాససోదర శిష్యులయం దమిత గౌరవము. "వారు మానవమాత్రులు కారు. భగవల్లీలార్థ మవతరించిన దేవతాస్వరూపులు. వారిని దెలిసికొనుట ఎవరితరము" అనువాఁడు.

క్రమక్రమముగ దీనదయాళుని యంతిమ దివసములు సమీపించెను. అంత్యకాలమంతయు ఈశ్వరప్రార్థన ధ్యానాదులయందే గడచెను. ప్రాపంచిక విషయంబులకుఁ దనమనంబున తావొసంగక ఎట్టి కల్మషముచేతను స్పృశింపఁబడక యుండెను. ఒకనాఁటి ప్రాతఃకాలమున మహాశయుఁడు తండ్రి చేయిపట్టుకొని నడపించుచుండెను. అంత హఠాత్తుగ దీనదయాళు స్మృతివిహీనుఁడై భూమిపైఁబడెను. మహాశయులు తండ్రిని చేతులపై లేవనెత్తి గృహములోనికిఁ గొంపోయెను. అప్పటికి స్మృతివచ్చెను. మహాశయుఁడు తండ్రికి మరణకాల మాసన్నమయ్యెనని తెలిసి వైద్యునికొరకు చెప్పిపంపి తానాతని చెవియందు భగవన్నామమును జపింపఁదొడఁగెను. మరణ సంసిద్ధుఁడైయున్న దీనదయాళుకూడ అతనిస్వరముతోఁ దనకంఠ మైక్యముచేసి దేవదేవుని నామము జపించెను. ఇంతలో వైద్యుఁడు వచ్చెను; అది శిరస్సంబంధమైన వ్యాధియనియు, మిక్కిలి యపాయకరమైన స్థితిలో నుండెననియు ఇక జీవితాశ కస్పష్టదనియుఁ జెప్పెను. పితాపుత్రులిర్వురిట్లు ఈశ్వర నామము జపించుచుండ, దినదయాళుని కంఠ మాగిపోయెను.

దీనదయాళు పరలోకగతుఁ డగునప్పటి కాతనికి ఎనుబది సంవత్సరముల వయస్సు. తండ్రి యవసానదశయందుఁగూడ స్మృతిరహితుఁడై

యుండక భగవన్నామము జపించుచు తన నాటకమునకు భరతవాక్యము చెప్పెనని మహాశయుఁడు సంతుష్టాంతరంగుఁడై యుండెను.

మతానుసారముగ మహాశయులు విచారసూచకములగు వస్త్రము అను ధరించి, శాస్త్రవిధిప్రకారము హవిష్యమును మాత్రమే స్వీకరించి యుపవాసముండి పిండప్రదానమును యధావిధిగ నొనర్చెను, తరువాత తా నిహమునఁ దండ్రికొనర్పఁగల యంత్యకర్మయగు శ్రాద్ధకర్మ వచ్చెను. అది యెంతయో గొప్పగఁ జేయువలెనని యాతని యభిలాష. కోర్కెలుండ వచ్చునుగాని తీర్చుకొనుటకు ధనమెచ్చటనుండి వచ్చును ?

ఈతనియెడ భక్తి గౌరవములుగల భక్తులు కొందరు "రాలీ" సోద రుల కంపెనీలో పనిచేయుచుండిరి. వారికీ సంగతి తెలిసి యాతని ఎరుక లేకయే తమలోతాము చందాలవైచుకొనిరి. మహాశయుని కీ సంగతి ఎట్లో తెలిసి, వారిని తనకొరకై యట్లు కష్టపడవలదని వేడుకొనెను. చివరకు తన యింటిని కుదువపెట్టి ౫౦౦ రూపాయీలను, పొరుగుననున్న యొక రుకనుండి కొంతసొమ్మును ఋణముచేసి మొత్తము రు. ౧౨౦౦ లతో అత్యంత వైభవముగ శ్రాద్ధకర్మల నొసర్చెను.

అనంతర మాతఁడు గయకేగి శిరోముండనము గావించుకొని శాస్త్ర విధిగ పిండప్రదాన మర్పించి మరల కలకత్తాకు వచ్చెను.

మహాశయులు పితృశ్రాద్ధకర్మలకై యప్పుల పాలయ్యెనని "పాలుల"కుఁ దెలిసి కుమార్తులీలో నున్న ఈతని గృహమున కద్దె ఎక్కువ చేయ నిశ్చయించుకొనిరి. రంజితుకూడ ఈ యుద్దేశమును బలపరచెను. కాని మహాశయుఁ డందుల కొప్పుకొనలేదు. చాలకాలమునుండి యందు అద్దె కుండిన కీర్తివాసుఁడు, మహాశయుని ధార్మికభావమునకు సంతసించి తనకుఁ దానే యెక్కువ బాడుగ నిచ్చుట కియ్యకొనెను. కాని మహా శయులు తన యసమ్మతిని జూపుచు "కీర్తివాసా! నీవు రాత్రింబగళ్లు

కష్టించి సంసారమును సాగించుకొనుచున్నావు. అతి దుర్ఘటమున నద్దె లిచ్చుచుంటివి. నేను నీయొద్దనుండి యెక్కువ అద్దెతీసికొనుట కంగీక రింపఁజాల"ననెను. మహాశయులు కీర్తివాసుని పుత్రునివలెఁ బ్రేమించు చుండెను. కీర్తివాసుఁడును మహాశయులు కలకత్తాలో నుండునంత కాలము ఎక్కువ గౌరవముతోను, ప్రేమతోను కొలుచుచుండెను. చాల కాలమువఱకు కీర్తివాసుఁడా గృహమందే యుండి మహాశయులుండిన గదిని శిథిలమైన యతని చాఁపను జాగ్రతతోఁ గాపాడుచుండెను.

నాగమహాశయులు గయనుండి కలకత్తాకు మరలి వచ్చినప్పుడు శ్రీ మాతృదేవి బాగ్‌బజారునం దుండెను. ఒకనాఁడామె దర్శనార్థమై యాతఁడు కొన్ని మధురపదార్థములను ఒకవస్త్రమును దీసికొనిపోవుచుండ మార్గమధ్యమున శూలనొప్పి యమితముగ వచ్చెను. అందువలన ముం దున కొక్కయడుగైన నిడలేక ప్రాంతముననున్న యొక గృహావరణ మధ్య మున స్మృతిరహితుడై పడిపోయెను. అట్లు రెండుగంట లుండిన తరు వాత బాధ కొంత యుపశమింప లేచెను. అచ్చటినుండి యింటికి బండిపైఁ బోవచ్చును. పోవుటకు వలయు పైకముకూడ తనదగ్గఱ నుండెను. కాని మొదట ననుకొనినట్లు మాతృదేవిని దర్శింపకుండ నింటి కెట్లు మరలఁగలఁడు? అందువలనఁ దనయశక్తతకు దుఃఖించి బాధ పూర్తిగ నుపశమిల్లిన యనంతర మామె దర్శనము చేసికొని రాత్రి 9 గంటలకు ఇంటికిఁ దిరిగిపోయెను.

ఆ సంవత్సరము ప్లేగువ్యాధి కలకత్తాలో నిరంకుశముగ వ్యాపిం చెను. ప్లేగుయొక్క ఆవిర్భావమున కదియే మొట్టమొదటిసారి. ధని కులు, పేదలు అను వివక్షతలేక నొక్కుమ్మడి నందరును కలకత్తా నరి హద్దులను దాటి పారిపోయిరి. పట్టణము పాడువడి నట్లుండెను. మెసర్సు "పాలులు" కూడ కలకత్తాలోనున్న తమ గృహమును నాగమహాశయుని యాధిపత్యమున నునిచి వారి గ్రామమునకుఁ బోయిరి. ఒక వంటబ్రాహ్మ

ణుఁడును, ఒక బ్రాహ్మణోద్యోగి (గుమాస్తా) యు నింకొక నౌకరును మాత్రమే యాతనితో నుండిరి. ఒకనాఁడు చక్రవర్తి మహాశయుని జూచుటకు "పాలుల" గృహమునకుఁబోవ నాతఁడు కండ్లకు జోడువెట్టుకొని గీతాపారాయణము జేయుచుండెను. నాగమహాశయులు చక్రవర్తినిజూచి "ఇట్టి యజ్ఞానియు మూఢుఁడ నగు నాకు గీతార్థము బోధపడునా? నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు, పండితుఁడవు. కావున దయయుంచి నాకీ శ్లోకార్థముఁ దెల్పుచు చదివి వినిపింపు" మని వేఁడుకొనెను. చక్రవర్తి యందలి, "కర్మణ్యా కర్మ యః పశ్యేత్" అను శ్లోకము చదివి దానికి వివిధ వాఖ్యాతలు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానానుసారముగ నర్థముఁ జెప్పెను. ఆ టీక లన్నిటియందున శ్రీధరస్వామి టీక యాతనికి నచ్చియుండుట వలన దాని నెంతో ప్రీతిపూర్వకముగఁ గొనియాడెను.

మూఁడుదినము లిట్లు సవ్యముగ జరిగిపోయెను. నాల్గవనాఁడు బ్రాహ్మణోద్యోగికి ప్లేగు వచ్చెను. వైద్యుని పిలిచిరి. కాని యాతని కెవ రుపచారము సేయుదురు? ఎవ్వరుగూడ నారోగి ప్రక్కనుండుటకు సాహసింపఁజాలకపోయిరి. ఇఁక నాగమహాశయు లొక్కఁడు మాత్రము పరిచర్య చేయవలసివచ్చెను. రోగ మభివృద్ధి నెందెను. వైద్యుఁడు నిరాశ చేసికొని వదలెను. మృత్యువాతఁబడఁబోవు నారోగి మహాశయుని తన్నెట్లయిన గంగానదీతటమునకుఁ జేర్పుమని వేఁడుకొనెను. మహాశయుని కెవ్వరును సాయము రాకపోవుటవలన నాతఁడె దగ్గరనున్న ఘట్టమునకుఁ గొంపోవలసివచ్చెను. రోగి త్రోవలోనే "గంగా—గంగా" యని స్మరించుచు మహాశయుని యొడిలోనే ప్రాణముల విడిచెను. రోగి ప్లేగువ్యాధిచే మరణించుటవలన నా శవమును పూడ్చుట కెవ్వరును రాకుండిరి. కాని ఎట్టకేలకు మహాశయు లెక్కుడు ధన మిత్తునని యాశపెట్టిన తరువాత కొందరు బ్రాహ్మణు లద్దానిఁ బూడ్చిరి. ఈ సత్కార్యమున నాతని కిరువదియైదు రూపాయీలు వ్యయమయ్యెను. ఆదినమున సురేంద్రనాథసేను,

అమతోష చౌదరి, నరేంద్రనాథబోసు అను మువ్వురు జనులాతనిఁ జూచుట కాతని ఇంటికిఁ బోయియుండిరి. వారీతని చెయ్దిమునుజూచి యాశ్చర్య పడిరి. నరేంద్రబోసు ఈతనికి పిచ్చిపట్టిపోయెననియే నమ్మెను.

ఒకదినమున నాగమహాశయులు కాశీఘట్ట స్థాపితమగు జగన్మాతృ దేవాలయమునకుఁ బోయెను. మాతను దర్శించి మరలివచ్చుటలో మైదానమున నొకభక్తునిఁ గలసికొనెను. భక్తుఁ డీతనికి "ఏడెను ♦" తోఁటలఁ జూపుట కచ్చటికిఁ గొంపోయెను. తోఁటలోని కడుగుపెట్టు టారంభముగ మహాశయులు బాలునివలె ప్రతివస్తువును జూపి "ఇది యేమి? అది యేమి?" అని ప్రశ్నింప మొదలిడెను. తరువాత మరలి వచ్చునప్పుడు, "మనుజుఁడు సౌఖ్యములకొరకై యనేకమార్గములంబడి పోవుచుండును. జీవితము సార్థకతఁ జెంద జనన మరణ రహస్యములఁ దెలిసికొనుటకుఁ బ్రయత్నించుట మాని యశాశ్వతములగు విషయేచ్ఛల ననుభవింపఁ గోరును. ఈ ప్రపంచమును కొలఁది దినములలో వీడ వలసి యుండునని తెలిసియు నిట్లున్నది. ప్రపంచమంతయు తామసిక రాజసిక ప్రకోపమై కామినీ కాంచనాధీనమైయుండ నరు లద్దానివెంటఁ దవిలి యున్మత్తులై పోవుచున్నారు. తండ్రీ! ఏమి నీలీలలు! ఏమి నీ నటనాకౌశలము! నీ ప్రభావమునందు శుకాది మహర్షులుగూడ ముగ్ధులగు చున్నారుగదా?" అనెను.

ఒక దినమున నాగమహాశయులును మఱికొందరు భక్తులును శ్రీ రామకృష్ణుని జీవితమునుగూర్చి ముచ్చటించు కొనుచుండిరి. అంత నచ్చటనున్న నిరంజనానందస్వామి మహాశయునితో "నయ్యా" శ్రీ గురు దేవుఁడు తమ్ముదాము నీచులమనియు, కించిజ్ఞులమనియు క్రిందుపరచు కొనవలదనియు నట్లుచేసినవారు తప్పక నధఃపతితులగుదురనియు సెల విచ్చిరి గదా. మీరేల ఇట్లు మిమ్ములనే నిందించుకొందురు? అందరి

♦ కలకత్తాలో సుప్రసిద్ధములగు ఆరామములు.

కంటె నల్పునిగ నేల భావించుకొందు" రనెను. మహాశయు లందుల "కయ్యా! నాయల్పత్వమును నీచత్వమును నాకు ప్రతినిమిషమును ప్రత్యక్షమగుచుండ నేనే శివుఁడ నని ఎట్లు తలంపఁగలను? "శివోహం" అని మీరు తలంపవచ్చును. గిరీశుఁడు తలంపవచ్చును. మీ భక్తి మేరువును బోలినది. నా కట్టిభక్తిలేదే! మీరెల్ల సన్నాశీర్వదించినయెడల ఠాకూరు తన కృపావర్షమును నాపై వర్షించినయెడల నా జీవితము సార్థకముగాఁ గలదు," అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. అతని మాటలయందలి యట్టి మనోనిశ్చయమును జూచి నిరంజనానందుఁడు మారువల్కలేక పోయెను. ఈ విషయమునుగూర్చి ప్రసంగించుచు గిరీశుఁ డిట్లనెను. "ఇట్టి మనోనిశ్చయముతో నహంభావమునెల్ల పోఁద్రోలినయాతఁడే దక్క నొండెవఁడును నాగమహాశయుని యత్యుత్తమస్థితికి రాఁజాలఁడు. అట్టి వారు మెట్టినచోటు అతిపావనప్రదేశము కాఁగలదు."

గృహమున కేతెంచి మహాశయులు ఆనాఁడు తన యల్పత్వమును గూర్చి తలపోయుచు కొంతమంది యాగంతుకుల యెదుట తానొక పాపములమూట యనియు కీటకాధముఁ డనియు చెప్పెను. ఇంతలో నిరంజనానందుఁడు చెప్పిన మాటలు జ్ఞప్తికి రా "ఈ దినముననే కదా గిరీశుని ఇంట, కీటకాధముఁడనని తలఁచిన కీటకాధముఁడనే యగుదుననియు, అట్లుగాక నేనే శివుఁడనని భావించిన శివుఁడనే యగుదుననియు వింటిని. ఇఁక నా గతి ఏమి కావలయును" అనెను. కొంతవడికి మఱల నిట్లనెను. "అట్లు కాదు. నిజము చెప్పుటయే మంచిది. నేను నిజముగ కీటకమాత్రుఁడనే. పుర్వును పుర్వని పిలచుటయందెట్టి తప్పును లేదు. సత్యము పల్కుట నేరము గాదు. శ్రీ గురుదేవుని కృపాతిశయముననుసాధువర్యులగు మీ యొక్కయు, గిరీశుని యొక్కయు దయాతిరేకమునను నేను సత్యపరిపాలనమునుండి యెన్నఁడును తప్పకుందునుగాత!" ఇట్లు చెప్పుచు నచ్చట నుండినవారలకెల్ల నమస్కరించెను. శ్రీ గురు

దేవుని మనసున నెంచి సాష్టాంగముగ నమస్కరించెను. తరువాత కొంతవడి యూరకుండి మరల నిట్లనెను. "ఈ యస్థిపంజరముపై నా కింకను ఇంత మోహముండగా నేనే శివుఁడనని నేనెట్లు చెప్పుకొనఁగలను? గిరీశుఁ డనహాయశూరుఁడు. సాక్షాత్ భైరవాంశ సంభూతుఁడు. కావున నాయన తాను శివుఁడని చెప్పుకొనఁ జెల్లును." గిరీశుఁడు తలంపునకు రా నాతనికి నమస్కరించెను. మరల "అయ్యో! నేను నీచాతినీచుఁ డను. మీ కెట్టి సేవచేయఁగలను? మీకు పొగాగు చిలుములను తయారు చేసి ఇచ్చుటకే తగుదును" అని చిలుములఁజేయ నారంభించెను.

రామకృష్ణ పురవాసియు శ్రీ రామకృష్ణ భక్తాగ్రేసరుఁడు నగు శ్రీయుత నవగోపాల ఘోషు శ్రీరామకృష్ణ వార్షికోత్సవమును ఎక్కుడు వైభవముతోఁ జేయ నమకట్టెను. బెంగాలీ వారపత్రికయగు "వసుమతీ" సంపాదకుఁడు బాబు ఉపేంద్రనాథ ముఖర్జీ నాగమహాశయుల నుత్సవమున కాహ్వానించెను. నాగమహాశయుఁడు ఉత్సవదినమున ప్రాతఃకాలముననే అహిరీతోలాలోనున్న యుపేంద్రుని గృహమునకుఁ బోయెను. ఈతఁడు వచ్చుటకు ఉపేంద్రుఁడొక బండిని కుదిర్చి యుండెను. కాని మహాశయుఁడు నడచివత్తునని చెప్పెను. గుఱ్ఱములను కొట్టినచో మహాశయులు సహింపలేఁడని యుపేంద్రుఁడెరిగి యుండుటచే బండివానిని కొట్టవద్దని యాజ్ఞాపించి మహాశయుని నెంతో బ్రతిమాలి బండి నెక్కించెను. గమ్యస్థానమును జేరుచునే ప్రథమమున నవగోపాలబాబునకు సాష్టాంగ వందన మాచరించెను. తరువాత నింటిలోని కరిగి చావడిలో నొకమూల నిలువఁబడి యతిథులకు విసరమొదలిడెను. నవగోపాల బాబును తక్కుంగల యతిథులెంతేని బ్రతిమాలిరి గాని, లాభము లేక పోయెను. రామకృష్ణపురమంతయు శ్రీ రామకృష్ణుని పవిత్రనామముతో నానాఁడు ప్రతిధ్వనించెను. అతిథులందురును శ్రీరామకృష్ణ సంకీర్తనమున మైమరచియుండిరి. శ్రీ రామకృష్ణ భక్తసేవాపరాయణుఁడగు

మహాశయునికి వారికి విసరుట దక్క కార్యమేమియుఁ గన్పట్టలేదు. ఆ మూల నట్లే విసరుచు నిల్చుండెను. తరువాత భక్తులందరును ప్రసాద స్వీకారమునకుఁ బోయినప్పుడు దానుగూడ ముకుళిత కరకములుఁడై వారితో నేగెను. కాని వారి పంక్తిని కూర్చొనుట కియ్యకొనలేరు. అందరును ఎంతయో వేఁడినమీఁదట ఒక్క మెతుకును మాత్రము స్వీకరించెను. ఈతని నడవడినిజూచి యందరాశ్చర్య నిమగ్నులైరి.

ఉత్సవానంతరమున కలకత్తాకు మరలునప్పు డెందరు ప్రయత్నించినను మహాశయుని బండి నెక్కింపలేకపోయిరి. అందువలన వారందరాతనితో నడువవలసినవారైరి. వచ్చునప్పుడు మహాశయులిట్లనెను. "శ్రీ రామకృష్ణదేవుఁడు నవగోపాలుని భార్య విద్యాప్రకృతి స్వరూపిణి యనెను. ఈ భక్తవర్గమును కేవల మనుష్యమాత్రులని తలఁచువారు పశుప్రాయులు. మానవు లెన్నఁటికిని కాఁజాలరు."

అటుతర్వాత కలకత్తాయందు నాగమహాశయులు కొలఁదికాలమే యుండి స్వస్థానమునకు మరలిపోయెను. ఇదియే కలకత్తాకుఁబోవుట కాతనికిఁ గడపటిసారి.

శ్రీ రామకృష్ణుఁడు దేహమును చాలించిన తరువాత మహాశయులు స్వస్థానమునకుఁ బోయి, యచ్చట నేకాంతప్రదేశమున నొక కుటీరమును నిర్మించుకొని యందు దా నొక్కరుఁడుమాత్రము వసించుచుండునట్లు సంకల్పించెను. ఇది యాతని సహధర్మిణికిఁ దెలిసి "మిమ్ములను నే నేవిషయమునుగూర్చియుఁ గూడ నెన్నఁడును వేధించియుండలేదు. ఇఁక వేధింపఁబోను. వేరుగ నుండు టెందులకనెను. భార్య చెప్పిన యీ మాటలపై నమ్మకముంచి మహాశయు లాయింటియందే తన కుటుంబముతో నివసించుట కొప్పుకొనెను. కాని యింటియందు గార్హస్థ్యధర్మమున నుండె ననుమాట మాత్రమేగాని జీవితమును సన్న్యాసులకన్న నెక్కుడు కఠిన నియమములతోఁ గడపెను. అతని భార్య ఆయసయం దేనాఁడును ఎట్టి

మనోవికారమును పొడగాంచ లేదు. "శ్రీ రామకృష్ణ దివ్యనామముఁ గైకొని యాయన సకల విషయేచ్ఛలఁ ద్రొక్కివైచెను. ప్రజ్వలితాగ్ని మధ్యమున నుండెను గాని దేహమెచ్చటను గనుగందలేదనె"డిది.

ఒకమారు దియోబాగునందలి యాతని గృహమునకు కులగురువు నంతతివారగు నిర్వు రేతెంచిరి. వారిలో నొకఁడు భక్తుఁడు. అతనిపేరు నవీనచంద్రభట్టాచార్యుఁడు. దీనదయా ళ్దేవనిగ నాతని బలవంతపర చుటచేత నాతఁడు మహాశయునిఁ జూచి "యోయీ! గృహస్థాశ్రమ ధర్మ మును తెలిసికొని వివాహము చేసికొనుట యెందులకో, భార్యయననేమో తెలిసి వంశమును నిలుపుటకై గడంగు"మనెను. ఇది విని మహాశయుఁ డమితదుఃఖమున నిలువునఁ గూలఁబడి మూర్ఛనొందెను. ఒడలంతయు గాయములుపడి రక్తసిక్తమయ్యెను. తరువాత కొంతవడికి లేచి యాభక్తునిఁ జూచి "యయ్యా! తమరు మా కులగురువుల సంతతివారు, మరియు భక్తులు. అట్లుండియు నన్నిట్టి నీచకార్యమునకు సిద్ధపడు మని యాజ్ఞఁ జేయుటకంటె వేరొక పాపకార్య ముండునా?" యనుచు ప్రక్కనున్న యొక యిటుకరాయిఁ దీసికొని తల పగిలి గాయమై రక్తము స్రవించు వరకును కొట్టుకొనెను. ఇది చూచి యా భక్తుఁడు మిక్కిలి విచారించి తన యాజ్ఞను రద్దుచేసెను. తోడనే మహాశయుఁడు సంతోషముతో నాతని పాద ధూళిని స్వీకరించెను.

ఒకతరి ఒసదయాళు మహాశయునిఁ గోపమున నిట్లనెను. "సన్న్యాసివలె నిట్లుండిన నీకు కూడుగుడ్డలెన నెట్లు వచ్చును?" అంత నాగమహాశయుఁడు "తండ్రీ! సంసారవిషయమై జిజ్ఞాస పడవలదు. వృక్షము లన్నియు లేజివుళ్ల నెల్లప్పుడు నలరారుచునే యుండును. నాకు ఏ స్త్రీపైనను మోహమెన్నఁడును జనించియుండలేదు. జనని గర్భమునుండి వెలువడినప్పు డెట్లుంటినో యిప్పుడు నట్లే యుంటిని. ఇఁకఁ గట్టుకొనుటకు గుడ్డ యేల?" అనెను.

జన్మస్థాన నివాసము

మహాశయుని సంసారవైముఖ్యమునకు దీనపడుచు తండ్రి తరచు మందలించువాఁడు. ఈ విషయమై తండ్రి కొడుకుల కొకనాఁడు వాద మేర్పడెను. మహాశయుఁడు ఉద్రేకముతో "నా జన్మమం దెన్నఁడును నాకు మోహము జనించియుండలేదు. ఈ ప్రపంచముతో నా కెట్టి సంబంధమును లేదు. నాహం నాహం (నేను కాదు, నేను కాదు,)" అనుచు దిగంబరుఁడై గృహమునుండి వెడలిపోయెను. ఇది చూచి భార్య వెక్కి వెక్కి ఏడువ నారంభించెను. ఆమె దుఃస్థితిఁ గాంచి జాలిగొని, మహాశయుని భక్తుఁడొకఁడు అతని మరల నింటికిఁ గొనివచ్చెను.

దియోబాగు వాస్తవ్యయు, మధ్యవయస్కురాలునగు వితంతు వొకర్తుక తరచు మహాశయునికడకు వచ్చుచు నొక గొప్ప భక్తురాలివలె నటించుచుండెను. కాని యామె యపవిత్రభావమును, ఆమె దుష్ప్రవృత్తియు మహాశయుని సూక్ష్మదృష్టికిఁ దెలియనయ్యెను. అట్టి వయసునందుఁ గూడ నామె యట్టి భావముఁ గలిగియుండుట కాతఁడామెను జాల నసహ్యించుకొనెను. ఈమె మనోభావములను మహాశయుని భార్య గ్రహించి యామె నింటికి రాకుండఁజేసెను. దీనిగూర్చి మహాశయుఁడిట్లు చెప్పువాఁడు. "అయ్యో! యీ తుచ్ఛ, దుర్గంధపూరిత కళేబరమును కుక్కలును గ్రద్దలును గూడ చెనకఁజాలవు. అట్టి ఈ శరీరముపై ఆమెకు మోహ మెట్లు కల్గెనో తెలియకున్నది. శ్రీ గురుదేవుఁడు నన్నింకను ఎన్ని విధముల పరీక్షించుచున్నాఁడు! కరుణామయుఁడగు భగవంతుని కటాక్షములేక మోహాంధకారమునుండి వెలివడుట ఎట్టివానికిని అసంభవము" అనెను. అప్పుడప్పు డీతని ముఖమునుండి సులభగ్రాహ్యముగ గొప్ప వేదాంతసత్యములు గూడ వెలువడుచుండెను. మోహమున కెంత దూరమో భగవంతుని కంత దగ్గఱ యని యాతఁడు తరచు చెప్పువాఁడు.

కామినీవిషయమున నుండిన వైముఖ్యమునకన్న నాతనికి కాంచనముపట్లనె ఎక్కుడు వైముఖ్యము. ఒకతరి "పాలుల" బంధువులతో

ౘ2

నొకనికి విషూచి తగిలెను. ఎన్ని వైద్యములో చేయించిరి. కాని రోగము తగ్గలేదు. వైద్యమందు మహాశయుని కౌశలమును ఎరిగియున్న వారగుట నాతని సాయపడుమని వేడుకొనిరి. మహాశయుఁడును మాట తీసివేయనేరక యొక హెూమోపతీమందును చెప్పెను. ఆ మందు నీయగనే వ్యాధి కుదిరెను. వ్యాధి కుదిరెనను సంతసమున "పాలులు" మహాశయునికి బహుమాన మీయవలెనని కొంత సొమ్మును తీసికొని వెళ్లిరి. మహాశయుఁడు తీసికొనలేదు. వారెంతయో బలవంతపరచిరి. అంత మహాశయుఁ డేడ్చుచు "అయ్యో! దైవమా! నన్ను ఈ నిందార్హమగు వృత్తిని ఏల నేర్చునట్లు చేసితివి? ఇందువలన నెన్ని పాపముల కొడిగట్టవలసియున్న" దనెను. అతని యాక్రందమునుజూచి "పాలులు" "మహాశయా! నీవు మనుష్యమాత్రుఁడవు కా"వనిరి.

ఈ యలౌకిక గృహమేధికృత్యము లన్నియు యలౌకికములుగనే యుండెడివి. "పాలుల" కోరికపై నొకనాఁడు మహాశయుఁడు భోజేశ్వరమునకుఁ బోయెను. భోజేశ్వరమునుండి మరల కలకత్తాకుఁ బోవునప్పుడు దారిబత్తెములక్రింద నెనిమిది రూప్యములను. చలి నాపుకొనుట కొక కంబళము నిచ్చిరి. భోజేశ్వరమునుండి యోడరేవున కాఱుమైళ్ల దూరము. మహాశయుఁడు ఓడరేవును జేరి టిక్కెట్టు తీసికొనఁబోవు సమయమున నొక భిక్షుకి యైదార్గురు బిడ్డలు తన్ను బట్టుకొని వ్రేలాడుచుండ మహాశయునకు నమస్కరించి యతిదీనముగ తన కష్టములను జెప్పుకొని తనకేమైన నిమ్మని ప్రార్థించెను. మహాశయుఁ డామె దీనాలాపములకుఁ జాలిగొని తనయొద్దనున్న యెనిమిది రూప్యములను కంబళము నామెకిచ్చెను. భిక్షుకియు సంతసించి యాతని దీవించి వెడలిపోయెను. ఆఱు మైళ్లు నడచుటవలన గలిగిన యలసట నపనయించుకొన నెంచి యట కొండొకతడవు విశ్రమించెను. ఓడరేవు విడిచిపోయిన తరువాత కలకత్తాకు నడుచుట కారంభించెను. అతనియొద్ద ఏడణాల యారుపైసలు మాత్ర

ముండెను. మార్గమధ్యమున నేదేని దేవాలయమున్న సంతరి ప్రసాదము స్వీకరించియు మరొకప్పుడటుకులను భుజించియు ఆకలిని తీర్చుకొనుచు ప్రయాణము సాగించెను. నడుమ నదులను దాఁటవలసి నప్పుడు చిన్నవైనచో, నీఁదియుఁ బెద్దవైనచో కొలఁది పైకమునకు చిన్న నావనెక్కియు దాఁటిపోవువాఁడు. ఇట్లు తనయొద్దనున్న కొలఁదియణాలపై నాధారపడి ఇరువది దినము లేకదీక్షగ నడచి కలకత్తా చేరెను.

ఒకసారి మహాశయుఁడు ఉప్పువర్తకము పడిపోవుటచే దగ్గర పైకములేక మిక్కిలి దుఃస్థితియం దుండెను. తరచు నిరాహారుఁడై పోవలసి వచ్చెడిది. అంత, చాలకాలమునకు "పాలుసు" రెండువేల మణుగుల యుప్పును పంపిరి. అమ్ముటకై మహాశయుఁడు కిద్దర్ పురమునకుఁ బోయెను. అంతయుప్పున కధమము ఏడురూప్యములైనను వచ్చియుండును. కాని మహాశయుఁడా యెండలో గూర్చొనియుండి పదమూఁడణాలకంటె నెక్కువ సంపాదింపలేకపోయెను. ఆ పదమూఁడణాలను దీసికొని యింటికి వచ్చుచుండగా దారిలో నొకఁడు తన కష్టములను జెప్పుకొని తన కేమైన నీయు మని వేఁడుకొన నా పదమూఁడణాల నాతని కిచ్చి రిక్తహస్తుఁడై యింటికిఁ బోయెను. ఆ దినమున కాఁకలి బాపుకొనుట కింట నొక బియ్యపుగింజయైన లేకుండెను.

చిన్నతనమున పిల్లి మ్యావు మనుటయు కుక్క మొరుగుటయు మహాశయుని చెవిని, వాని క్షుద్బాధను సూచించు శబ్దములుగ, బడుచుండెను. అప్పు డతఁడు మేనత్తనుజూచి "అమ్మా! అవి యట్లెందుల కేడ్చుచున్నవి? వానికి కొంచె మాహారమిడరాదా?" యని కొంచెమన్నము తీసికొని "యన్నా! యేడ్వకుము. ఇదిగో యాహారము స్వీకరింపు" మని పెటువాఁడు.

మహాశయుల ఇంటియొద్ద నొక చిన్నచెరువుండెను. అతఁడు పదమూఁడు పదునాల్గు సంవత్సరముల వయస్సున నుండినప్పు డను

దినమును భోజనానంతర మాచెరువునొద్దకు బోయి ముఖమును చేతు లును ప్రక్షాళనము చేసికొనువాఁడు. ప్రక్షాళనార్థము పోవునప్పుడు తనతో నన్నమును పప్పును దీసికొనిపోవును. ఈతని చేతితో నిడు నాహారమున కలవాటుపడిన యా చెరువునందలి చేఁపలీతని పిలుపును వినగనే వచ్చి చేతినుండి యా పప్పును అన్నమును స్వీకరించెడివి. ఇట్లాతఁడు కలక త్తాకు విద్య నభ్యసించుటకుఁ బోవువరకును చేఁపలతో నాడుకొనువాఁడు. మహాశయుఁడు పశుపక్ష్యాదులకుఁ గూడ జ్ఞానము కలదనియు జన్మాంతర ముల నుచ్చ జన్మల నెత్తి యవి ముక్తములగుననియు చెప్పువాఁడు.

వేఁసవికాలమున నొకనాటి యుదయమున మహాశయుఁడు గృహ మంటపమున గూర్చొని పొగ పీల్చుచుండ రెండడవిమైనపు గోరువంక లాతనిముందు వ్రాలెను. మహాశయుఁడు వానిని గమనించక పోవుటచే నా గోరువంక లాతని పాదముల ముక్కుగ్రతోఁ దాఁకి తాము వచ్చిన సమా చారమును దెలిపెను. అంత మహాశయుఁడు వానిని జేతుల లేవనెత్తి ముద్దుగొని "యమ్మలారా! వచ్చితిరా! ఇంచుకసే పాగుడు ఆహారముఁ గొనివత్తు"నని లోనికిఁ బోయి యన్నముదెచ్చి తన చేతులతోఁ దినిపిం చెను. కాని వానియాఁకలి యింకను దీరకపోవుటచే నవి వాని ప్రక్క ప్రదక్షిణముచేయ నారంభించెను. మరల లోనికి బోయి మరికొంత యన్న మును జలమును దెచ్చి యిడ నా పక్షులాతని చేతిపైఁ గూర్చొని యా తెచ్చిన యాహారమును దిని తృప్తిచెందెను. తృప్తిచెందిన యనంతర మా పక్షుల నుపలాలించి "మీ రిఁక నరణ్యమునకేగి యిచ్చవచ్చిన ట్లాడు కొని రేపి వేళకు రం" డనసవి యెగిరిపోయెను. తరువాత నాగమహా శయుఁ డిట్లనెను. "ఆహా! శ్రీ రామకృష్ణుఁడు తన పుత్రులతో నెన్నివిధ ముల నాడుకొనుచున్నాఁడు. ఆతని వింతలీలల నెవరెరుఁగఁగలరు?"

నాగమహాశయుఁ డహింసాధర్మ ప్రత్యక్షస్వరూప మని చెప్పవచ్చును. "అహింసా పరమో ధర్మః" అను సిద్ధాంతమును అతఁడు అక్షరము

వదలక యనుష్ఠించెను. నారాయణగంజిలో జనపనార నుత్పత్తిచేయు (Jute Mills) యంత్రాలయములయందు పనిచేయుచుండిన యిర్వు రాంగ్లేయోద్యోగులు వేఁట తమకమున దియోబాగునకు వచ్చిరి. తుపాకుల ధ్వని విని మహాశయుఁడు వారి దరికిఁ బరుగునఁ బోయి చేతులుజోడించి "యయ్యా! దయయుంచి యీ దుష్కృత్యమునుఁ జేయవల"దని దీనముగ వేఁడుకొనెను. ఈతని మాటల యర్థమును తెలియక వారు తుపాకులను మరల దట్టించి కాల్చుటకుఁ దొడంగిరి. మహాశయుఁ డంత టఁ బెదరించుచు, "కాల్చినచో జాగ్రత" యనెను. ఆ దొర లీతఁడున్మత్తుఁడని వారిపనులయందు నిమగ్నులై యుండిరి. తోడనే మహాశయుఁ డొకక్షణమున వారిపై కురికి రెండు చేతులను రెండు తుపాకులను బట్టు కొనెను. తుపాకుల నాతని చేతినుండి తీసికొనుటకు వా రెంతయో ప్రయత్నించిరి. అతని సంకల్పశక్తి యపారము కావున నాతఁ డపుడు సింహబలునివలెఁ గన్పట్టెను. వారల కతనితోఁ బెనఁగుట యసాధ్యమయ్యెను. తరువాత మహాశయుఁ డా తుపాకుల నింటికిఁ గొంపోయి యొకమూల నునిచి యట్టి దుష్కరాయుధముల తాకినందు లకు రెండు చేతులను రాతిపై బెట్టి రాచి రాచి కడిగెను. ఉద్యోగులును నారాయణగంజికిఁ బోయి యాతనిపై నభియోగము తే సమకట్టిరి. ఇంతలో మహాశయుఁడొక బంగాలీ యుద్యోగస్థునిచే నా యాయుధముల వారికి పంపివేసెను. అతఁ డా తుపాకుల వారి కిచ్చి మాట సందర్భమున మహాశయుని సాధుస్వభావమును గూర్చి చెప్పెను. ఆతనిపై భక్తిగౌరవము లుదయింప వారు దమ యుద్దేశమును మార్చుకొనిరి. అప్పటినుండి వారు మరల వేఁటకై దియోబాగునకుఁ బోలేదు.

మహాశయుఁడు ఎట్టి ప్రాణియైనను కష్టపడుట చూచి సహింప లేకుండెను. ప్రతిసంవత్సరమును వరదలలో నెన్నియో చేఁపలు కొట్టు కొనిపచ్చి యాతని ఇంటియొద్దనున్న చెరువునందు నివాస మేర్పరచు

కొనును. ఒక దినమున నొక జాలరి యా చెరువునందు కొన్ని మత్స్యములఁ బట్టి యూరి కట్టుబాటు ప్రకారము చెరువు స్వంత దారునకు ఈయవలసిన భాగము నిచ్చుటకై మహాశయుని యింటి కేగ నాతఁడా జాలరి గంపలో కొట్టుకొనుచున్న చేఁపలను జూచి జాలినొంది తత్క్షణమా జాలరి యడిగిన రొక్కమిచ్చి వానినన్నిఁటిని కొని మరల చెరువునఁ విడిచెను.

ఇంకొకదినమున వేరొక బెస్తవాఁడా తటాకమున చేఁపలఁ బట్టి యమ్ముట కీతని గృహమున కేగెను. ఈ సారి గూడ మహాశయుఁడు వాని నన్నిటిఁగొని యథారీతిగ చెరువున విడిచెను. జాలరి దీనిని జూచి భయపడి యా చేఁపల వలయును తట్టయుఁ దనకు జేరఁగనే యీ పిచ్చి వాని బారినుండి పారిపోయెను. జన్మమధ్యమున మరల నాతఁడు మహాశయుని ప్రాకారమును దాఁటి ఎన్నఁడావైపునకుఁ బోయి ఎఱుఁగఁడు.

మహాశయుఁడు అహింసా వ్రతదీక్షయం దెంత పట్టుదలతో నుండెనన నాతఁడు సర్పములు మొదలగు క్రూరజంతువులఁగూడ చంపనొల్లకుండెను. ఒకపరి త్రాచుపా మొకటి యీతని పెరటిలోనికి వచ్చెను. దానిఁ జూచి యచ్చట నున్నవారందరును భయభ్రాంతులైరి. ఈతని భార్య మహాశయునితో నా పామును చంపివేయుట మంచిదని చెప్పెను. అందుల కాతఁడు "అడవులలోనుండు ఈ పాములఁ జంపుటవలన నేమి రాఁగలదు? మన మనస్సులలో నున్న పామును జంపవలెను" అనుచు నా పామును సంబోధించి, చేతులు జోడించి "నీవు మనస్సు యొక్క ప్రత్యక్షస్వరూపమువు నీకు యోగ్యనివాసము అరణ్యము. ఈ నా కుటీరమును విడిచి నీ నివాసమునకే పోయి నన్నాశీర్వదింపు" మనెను. ఈతని మాటయందలి యర్థమును తెలిసిన దానివలె ఆపాము పడగను దించి యరణ్యమువైపునకుఁ బోయెను. మహాశయుఁడు తరచుగ "నీ బహిఃప్రకృతి మన మనస్సులయొక్క పరివర్తనమే. నీ వి

ప్రకృతి నెట్లు చూడ నెంతువో నీ కది యటులనే గన్పించును. అది యద్దము వంటిది. దర్పణము నెదుట చేయు వెక్కిరింతలనెల్ల యందలి ప్రతిబింబము మన కటులనే నమర్పించును." అనువాఁడు.

ఒకదినము మహాశయుఁడు చెరువునందు ముఖప్రక్షాళనము చేయు చుండగా నొకపాము అతని కాలి బొటనవ్రేలిని కరచెను. పాము తన పనిని నిర్విఘ్నముగఁ జేయుటకై మహాశయుఁ డచ్చోటినుండి కదల లేదు. తరువాత నాతనిభార్య వచ్చి యీ వింతచూచి గడగడ వణకెను. మహాశయుఁడు అంత "ఎందు కిట్లు భయభ్రాంత వయ్యెదవు ? ఉపద్రవ మేమియు లేదు. పాప మీ నీటిపాము నా వ్రేలిఁ జూచి యది కప్పయని భ్రమపడి పట్టుకొని త్వరలోఁ దనప్రమాదమును దెలిసికొని నా కపా యము గలుగకుండ విడిచిపుచ్చినది" యనెను.

ప్రాణిలోకమునం దెల్ల నొక్క పరమాత్మయే నివసించుచుండె ననుట యాతని కనుభవసిద్ధము. సర్వలోకమును ఆ పరమాత్మయందే పుట్టి ఆ పరమాత్మయందే తమజీవయాత్రను గడపుచున్నవి యనుట యాతనికి సాక్షాత్కారము. ఎల్లప్పుడును నీ విట్లెందుకు చేతులను జోడించుకొని యుందు వనిన తనకు సర్వ ప్రాణిలోకమునందును ఎల్లెడ లను తన ఇష్టదేవత కానుపించుచుండె నని చెప్పువాఁడు. అతఁడు ఒక సజీవమగు పాదునుండి యొకయాకును కోయుటకూడ నాతనికి కష్టముగ నుండెను. అందుమాత్ర మా పరమాత్మ స్పందనము లేదా? నాగమహాశయుఁడు చీమలు, దోమలు మొదలగు చిన్న ప్రాణులనుగూడ నశ్రద్ధగఁ జూచువాఁడు కాఁడు. చీమలు తనపైఁ బ్రాఁకినచో సంతోష మున వాని నింకొక క్షేమకరమగు స్థానమునకుఁ జేర్చువాఁడు. ఈ భూతదయార్ద్ర భావ మాతని మనమును సంపూర్ణముగ వశముచేసికొన నొక్కొక్కప్పుడు అతఁడు తన పాదముల క్రిందబడి యనేక జీవములు మృతిచెందు నని ఎచ్చటికిని బోకుండ నుండువాఁడు. ఒక్కొక్కప్పు

డుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసముల వలన గాలిలోని సూక్ష్మజీవములు నశించునని వాయువ్రసు బంధించువాఁడు. అట్టి సందర్భములయందు ఆతని మరల నూపిరి పీల్చునట్లు చేయుట కొక సూత్రము "నీవు ఆత్మహత్యను చేయఁ గడంగుచున్నా వనుటయే." ఆత్మహత్యనుగూర్చి శ్రీ రామకృష్ణుఁడు చెప్పిన వాక్యముల నాతఁడు జవదాఁట నొల్లఁడు. "ఈశావాస్యమిదం సర్వం" అను నుపనిషద్వాక్యము ననుభవసిద్ధముగఁ దెలిసికొని. అన్నిటను నొకే జీవశక్తి ప్రవహించుచున్నదని యెఱిఁగి మానవులకువలెనే చెట్లు చేమలకును సుఖదుఃఖము లున్నవని గ్రహించి, తదనుగుణముగ దమజీవితమును గడపిన యనేక సాధుపుంగవుల జీవితములు మన హిందూదేశమున విశ్రుత పూర్వములు. ద్రవిడ వాఙ్మయమున నాళ్వారులయొక్కయు, నాయనారులయొక్కయు జీవితములయం దిట్టి యనుభవము లెన్నియేని గలవు.

ఒకప్పుడీతనిభక్తులలో నొకఁడు మహాశయుని యింటి చావడిలోఁ గూర్చొని చావడికి తూర్పుభాగమున కాధారముగ నుంపబడిన స్తంభములను చెదలు పట్టియుండఁ జూచెను. తోడనే యాతఁడా స్తంభమును గొట్టగ నాచెదలు పురుగులు రాలి భూమిపైఁ బడెను. మహాశయుఁడు వీనిని జూచి "అయ్యో! ఎట్టిపని యొనర్చితివి! పాప మీ పురుగు లెంత కాలమునుండియో యీ స్థానమున శాంతిప్రదముగ నివసించుచుండెను. ఇట్లు వీనిని చెదరగొట్టు టెంతక్రూరము! ఎంత యన్యాయ"మని చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పుచుండ నాతని కన్నుల కరుణాశ్రువులు నిండి యుండెను. పాపమా శిష్యుఁడు నిస్తబ్ధుఁడై ఖిన్నుఁడై బొమ్మవోలె నిలువఁబడి పోయెను. అంత మహాశయుఁడా పురుగుల నమిపించి "ఇఁక మీరు మరల మీస్థానము నాక్రమించుకొనుఁడు. మిమ్మెవ్వరును బాధపెట్ట 'రని మరల నవి పుట్ట పెట్టుకొనుటకు సాయపడెను. కొంతకాలమునకు స్తంభము కూలి పోయెను. కాని యా చెదలుపురుగులను బాధించుట కాతఁ డొప్పు కొనలేదు.

జన్మస్థాన నివాసము

మహాశయునికి బాల్యమునుండియు గోవనిన నతిశయభక్తి. ఆవులం దాతఁడు జగన్మాతృస్వరూప మెక్కుడుగ దర్శించువాఁడు. తరచు వాని పాదధూళి శిరమునం దుంచుకొనును. ఒక దినమున నాతని యొద్ద చెఱకుగడ ముక్క యుండఁగఁ జూచి దాని యాకులఁ దినవలెనని యావొకటి ప్రయత్నించుచుండెను. అంత మహాశయు డా చెఱకు ముక్కను చిన్నముక్కలుగ గోసి యావునకు ప్రేమతోఁ బెట్టెను. తరువాత దాని పాదములకు సాష్టాంగపడి వినయ నారంభించెను. వినయ ముండఁగ నాతని మనమున భక్తిభావముపయించి యాతఁడు స్మృతి రహితుఁడై పడిపోయెను.

మహాశయుఁడు శక్త్యుపాసకుఁడు. శక్తియుపాసనయందు బ్రహ్మమును తల్లి రూపమునఁ బూజింతురు. ఆయనయు శ్రీ రామకృష్ణుని వలెనే "త్రోవలెన్నియైనను గమ్యస్థాన మొక్కటియే. ఇందు జాతి మతభేదములు ప్రయోజనపడవు. ఏయొక్క మతమును నమ్మి యందు నిష్ఠగలిగియున్నను ఈశ్వరుఁడు తప్పక కటాక్షించును" అని నమ్మెను. అతనికి జాతిమతములయం దెట్టి భేదబుద్ధియు లేకుండెను. శైవులయినను, వైష్ణవులైనను ♦ బౌలులైనను, కార్తబాజులైనను అత దొకే రీతిని గౌరవించెను. అతనికి ముసల్మానుల యందును క్రైస్తవులయందును, హిందువులయందును సమాన గౌరవ ముండెను. మసీదును జూచినపుడెల్ల నాతఁడు చేతుల జోడించువాడు. అదే రీతిగ క్రైస్తవ దేవాలయముల గాంచినప్పుడును "జీససునకు జయమగుగాక" యనుచు నమస్కరించువాఁడు.

భక్తి సాధనలగూర్చి యిట్లనువాఁడు. "ఫలవృక్షము క్రిందనుండు కాపరివలె బుద్ధి యెల్లప్పుడును మెలకువగ నుండవలెను. పండ్లు పక్వమగుట ఈశ్వరుని కృపాధీనము. సాధనము తన సాధనలయొక్క

♦ వీ రిర్వురు చైతన్యమతమునందు రెండు విధములవారు.

ఫలము ననుభవించుట యెల్ల నాతని కటాక్షమే. కొందరి యెడల నెట్టి పురుషప్రయత్నమును లేకయే యాకరుణ ప్రసరించును. ఈ ప్రకారము వారు నిద్రించుచుండ కృపాసింధువగు భగవంతుఁడు వారిపై నమృతమును వర్షించెనా యనునట్లు అందరకును ఆశ్చర్యకరముగ నుండును. అట్టి వారలు ఎట్టి సాధనలను అభ్యసించవలసిన యవసరమే యుండదు. వారలు * కృపాసిద్ధులనఁబడుదురు. భగవంతుని యనుగ్రహములేక యాతని నెవ్వరునుఁ జూడఁజాలరు. పరమేశ్వరుఁడు భక్తుల పాలిటి కల్పతరువు. తన్ను కోరిన దెల్లయు నొసఁగును. కాని మనుజుఁడు బుద్ధిగలిగి మరల సంసారసాగరమున బడద్రోయు కోర్కెలఁ గోరరాదు. అతని చరణకమలములయందు పరిశుద్ధభక్తియు ఆత్మజ్ఞానమును ఇచ్చునట్లే కోరవలెను. అట్లు కోరినయెడల నాతఁడు ప్రాపంచిక విషయ బంధవిముక్తుఁ డగుచు అతని కృపకుఁ దప్పక పాత్రుఁడగును. ప్రాపంచికేచ్ఛలఁ దవిలినచో సుఖ మెన్నడును ఉండఁజాలదు. ఏభక్తుఁడు సదా యీశ్వరధ్యానమందే మునిఁగి యాతని భక్తగణమును భక్తితోఁ బూజించుచు పవలు రాత్రి యనక నాదేవదేవుని నామస్మరణముఁ జేయుచుండునో యాతఁడు మాత్ర మీ దుఃఖభూయిష్ఠమగు నీ ప్రపంచమున కతీతుఁడగును.”

మరియు అణిమాద్యష్ట సిద్ధులనుగూర్చి ఇట్లనువాఁడు. “హృదయము పవిత్రమై ఆధ్యాత్మిక పథమున నుచ్చైఃస్థితిని పొందు కొలదిని కొన్ని సూక్ష్మతరములగు విషయేచ్ఛలు మనస్సు నాకర్షింపఁ జొచ్చును.

---

* భగవంతుని యవ్యాజకృపాకటాక్షమునకు పాత్రులైనవారు కృపాసిద్ధులు. ఇట్టివారనేకులు అవతారమూర్తుల చరిత్రలయందు కాననగుదురు. ఉదాహరణరూపమున చైతన్య మహాప్రభుని కృపకు పాత్రులైన బందిపోటు దొంగలును హంతకులును నగు జగన్నాథుఁడు మాధవుఁడునను సోదరులు ఇచ్చట పేర్కొనఁ దగినవారు.

అట్టి వానికి కొన్ని యలౌకికశక్తులు వచ్చి అతఁడు వానిని ఉపయోగించు కొలఁది అవి అతనిని అధఃపతితునిఁ జేయఁ జూచును. నిర్మలాత్మునికి వస్తువితర్క మనవసరము. స్వచ్ఛమగు స్ఫటికమునఁ గూడ ప్రతిలౌకిక విషయమును సంపూర్ణముగఁ గోచరమగును. కాని ఇట్టి మహిమ లాతని మనము నాకర్షించినచో నాతఁడు తన యాదర్శజీవితమునుండి యధఃపతితుఁ డగును."

నాగమహాశయుని సమక్షమున నాతని భక్తులకెట్టి సందేహము లుద యించినను వారాతని నడుగువారుకారు. మహాశయుఁడె యాసంగతిని ప్రసంగవశమున నెత్తి వారికి తృప్తియగునట్లు సందియములఁ దీర్చు వాఁడు. ముఖమును జూచి ఎట్టి వానియొక్కయు స్వభావమును తెలిసి కొనఁగల శక్తి గలవాఁడు. అతఁ డొకని పక్వభావమునుగూర్చి చెప్పిన వాక్యము లెన్నఁడును తప్పిపోలేదు. ఒక్కొక్కసారి భార్యతో నెవరో యొకరు తమ యింటి కతిథులుగ రాఁబోవుచున్నారనియుఁ దాను అంగడికేగి వస్తువులను కొనివత్తుననియు జెప్పి యాతఁ డంగడికిఁ బోయి మరలి వచ్చునప్పటికా చెప్పినవారు తప్పక వచ్చియుండువారు.

ఒక దినమున నశ్వినీకుమారచక్రవర్తి యను నాతఁడు శరచ్చంద్ర చక్రవర్తితో మహాశయుని చూచుటకు దియోబాగునకు బయలుదేరెను. అశ్వినికి శూలనొప్పి ప్రతి సాయంత్రమును వచ్చి రాత్రియంతయు నాతని మూర్ఛాబద్ధునివలెఁ బడవేయుచుండెను. ఆ బయలుదేరిననాఁడు వారు దియోబాగును సాయంత్రములోపలఁ జేరలేకపోయిరి. అందువలన ప్రతి నిమిషమును ఆ బాధ ఎప్పుడు వచ్చునో యని భయపడుచు పయనము సాగించుచుండిరి. కాని భగవానుని దయవలన నేకష్టమును లేక దియోబాగును జేరిరి. అశ్విని వేళ తప్పుటచే నిఁక నారాత్రి గూడ నే బాధయు కలుగునట్లు తోచదని చెప్పగ శరత్‌చంద్రుఁడు సంతసించెను. అయిదుమాసములు నిద్రాహారములు లేక బాధపడుచుండిన

యాతఁడు ఆరాత్రి నొప్పి రాకుండుటచే తృప్తిగ భుజించి హాయిగ నిద్రించెను. అట్లు వారిర్వును సుఖముగ మూఁడుదినములుండిరి. తరువాత అశ్విని యీ సంగతి జ్ఞప్తికి వచ్చినప్పుడెల్ల "నేను నా పూర్వ దుష్కర్మమువలన ననుభవించుచుండిన బాధయెల్ల నొక్కసారి యీ మహాత్ముని దర్శనము సేయఁగనే యుపశమిల్లెను. అప్పటినుండియైన నాయననే పట్టుకొని యాయన దయకై వేచియుండినచో నీ సరికి నా స్వభావ మెంతయో మారి నా యదృష్టము ఫలింప ముక్తిమార్గమున నెంతయో దూరము పోయి యుందును గదా" యని విచారించువాఁడు.

ఇంకొకతరి నొక బ్రాహ్మణ బాలకునికి స్ఫోటకము వచ్చెను. వితంతువగు నాతని తల్లి యాబాలుని యెడల జీవితాశ గన్పట్టక పోవుటచే మృత్యుశయ్య నలంకరింపనున్న యీ చిరుతని మహాశయుని యింటి గుమ్మముముందుఁ బడవైచెను. కాని భగవదనుగ్రహమువలన నా బాలుఁడు రోగవిముక్తుఁ డయ్యెను. తరువాత సురేశుఁడు "మహాశయా! యీ బాలుఁడెట్లు జీవించెనని" యడుగ "సురేశా! బాలుఁడు జీవించిన మాట మాత్రము నిజము, కాని ఎట్లు బ్రతికెనో యది నే నెరుఁగ" ననెను.

వేసవికాలమున నొకనాఁడు మహాశయుని గృహమున కొకింత యుత్తరముననున్న పూరి ఇంటికి నిప్పంటుకొనెను. కొలఁది సేపటిలో నా యగ్నికి వాయువు తోడై యగ్నిని సహస్రముఖముల వ్యాపింపఁ జేసెను. చూచుచుండగనే భయంకరమగు జ్వాలయయ్యెను. మహాశయుని ఇల్లు ఈ పూరి ఇంటికి ముప్పది బారలదూరమున నుండెను. అగ్ని కణములన్ని వైపుల కెగురుచుండెను. చుట్టుప్రక్కల ప్రదేశమంతయు కోలాహల మయ్యెను. ప్రతివ్యక్తియు మంటల నార్పుటకు ప్రయత్నించుచుండెను. మహాశయుని కిది యేమియుఁ దెలియక ముకుళిత హస్తుఁడై యామంట కెదురుగఁ గూర్చుండెను. మహాశయుని భార్య తమ గృహముగూడ నాయగ్ని కాహుతి యగునను భయమున కంపిత దేహయై

యింట నున్న గుడ్డలు మొదలగునవి యాచకులకు దీయుచుండెను. మహాశయుఁ డిది చూచి "యోసి మూర్ఖులారా! ఇంకను ఎట్టి యజ్ఞానమున నుంటివి? ఈ తుచ్ఛములగు వస్తువులతో నేమిచేయుదువు? పరబ్రహ్మ మూర్తి యా రూపమున నీ యింటి కెంతయు దగ్గరకు వచ్చినాఁడు. ఆతనికి పూజల నర్పించి ప్రార్థించుటకు బదులుగ నీ స్వల్పములును నీచములునగు వస్తువులకై దేవులాడుచుంటివా?" యని "జయ్ పరమేశ్వరా! జయ్ సచ్చిదానందా!" యని కేకలిడుచు నృత్యముసేయుచు "మనుష్యుని రక్షించుటకై భగవంతుఁ డున్నప్పుడు భయమెందులకు? ఆయనకు రక్షింపఁ గోరిక లేకున్నచో, నా వ్యక్తిని రక్షించుటకు భూమియం దెట్టి శక్తియును లే" దనెను. తరువాత నా పూరియింటిని భస్మమొనర్చి యగ్ని చల్లారెను, మహాశయుని గృహము చెక్కుచెదర కట్లె యుండెను.

♦ అర్ధోదయము వచ్చిన సంవత్సరమున నా పవిత్ర దినమునకు మూఁడు నాల్గుదినములకు ముందే మహాశయుఁడు స్వస్థానమునకు మరలి వచ్చెను. అందువలన దీనదయాళు మిక్కిలి కోపము చెంది "యోరీ! నీ దెట్టి మతమో తెలియకున్నది. కడు వింతగ నున్నది. ఇదియా నీ మతసారము. వివిధదేశములనుండి వచ్చిన మనుజు లెట్టిన నా గంగాతోయముల స్నానము చేసిన చాలునని వేచియుండు సమయమున వడిపోయి నట్లు పరమ పవిత్ర మగు గంగానదినివదలి యిచ్చటికి వచ్చితివా? చేతికి దొరకిన రత్నమును బోఁగొట్టుకొని గాజుపెంకులకై వెదకు నభాగ్యశాలివి నీవు? ఇప్పుడైనను తరుణము మించిపోలేదు. నన్ను కలకత్తాకుఁ గొని పొ"మ్మని తీక్ష్ణముగఁ బలికెను. అంత మహాశయులు "నాయనా! గంగామతల్లిపై నిజమగు భక్తియున్నయెడల ఆమెయే యాతని గృహమున

♦ ఇది ప్రతి ఏబది సంవత్సరముల కొకమారు వచ్చుచుండును. ఇది పూర్వాచార పరాయణుల కతి పవిత్రదినము.

కేతెంచి పావనము చేయును. అతఁ డామెకొరకై వేరొక చోటికిఁ బోనేల?'' యనెను. ఇంతలో పవిత్రదిన మేతెంచెను. శ్రీమతి హరకామిని, కైలాస బోసు ఇంకను మరికొందరు నాగమహాశయుని భక్తు లాదినమున దియోబాగునకు వచ్చిరి. సరిగ నా పవిత్ర సమయమున మహాశయుల ఇంటి పెరటియందు ఆగ్నేయదిక్కున భూమి పగిలి మర్మర ధ్వనులతో నీరుబుకుచు పెరటిని నించివేయుచుండుటను జూచి హరకామిని నిశ్చేష్టయయ్యెను. మహాశయుఁ డప్పుడు గదిలో నుండెను. ఈ ధ్వని విని యావలికి వచ్చి యా ప్రవాహమునకు సాష్టాంగపడి "యమ్మా! గంగా భవానీ! జగద్వ్యాపినీ జయము! పాపహారిణీ జయము'' అని యతి గౌరవమునఁ గొంత యుదకమును శిరముపైఁ జల్లుకొని మరల సాష్టాంగపడెను. తరువాత నింట నున్నవా రందరును ఆ నీటియందు స్నానముల నాచరించిరి. ఈ వార్త వ్యాపింపగనే జనులు తండోపతండములుగ వచ్చి యచ్చట స్నానమాచరించిరి. ఇక మహాశయుని గృహావరణ మంతయు "గంగాభవానికి జయ'' మను వాక్యములతో ప్రతిధ్వనించెను. అంత నొక ఘంటకు ప్రవాహ మాగి నీరు తగ్గుట కారంభించెను. ఈ యుదంత మంతయు సత్యమని సాక్ష్య మొసఁగుటకు మహాశయుని కాలమునాఁటివా రిప్పటికి నున్నారు. ఆ పవిత్రతోయముల ముట్టుటవలన ఎన్ని సంవత్సరములనుండియో బాధపడుచున్న హరకామిని రోగవిముక్తురా లయ్యెను. ఈ విషయ మెన్నఁడును మహాశయు లెవరితోడను జెప్పలేదు. దానిగూర్చి ప్రశ్నించినప్పుడుఁ గూడ "యయ్యో! కొలఁదియున్న గొప్పచేయుట మానవ స్వభావము గదా'' యనును. ఈ సంగతిని వివేకానందులతోఁ జెప్పగా నాతఁడు "అట్టి మహాత్ముల సంకల్పశక్తి కసాధ్యమేదియు లేదు. వారి శక్తిచే ఎట్టివారును సంసారబంధములు తొలఁగి ముక్తులు కాఁగల రన నిఁక వారి కసాధ్య మేమియుండును?'' అనెను.

జన్మస్థాన నివాసము

మహాశయునికి, తన జీవితమందలి ప్రతి కార్యమందును, రామకృష్ణుని పవిత్రసాన్నిధ్యము తెలియుచునే యుండెను. ఒకతరి మహాశయుఁడు నిద్రించుచుండ నొక మార్జాల మాతని ముఖముపైఁ బడి ఎడమ కంటిని గోకెను. అది కొంచెము గాయమై బాధపెట్ట సాగెను. కాని వానికై లెక్కసేయక "పూర్వజన్మకృతదుష్కర్మల కిట్లు రామకృష్ణ దేవుఁడు శిక్ష విధించుచున్నాఁడు. ఇది కూడ తప్పక నాతని కృపయే" యని యూరకుండెను. గాయముకూడ నెక్కువ చికిత్స చేయకయే నిర్మూలించెను. ఆతనికి ప్రతివస్తువునుగూడ రామకృష్ణ స్వరూపమే. జగమంతయు నాతనికి రామకృష్ణ తేజోమయముగఁ దోఁచెను.

కలకత్తాలో నుండగా నొకప్పుడు రెండు చేతులలోను ఒక విధముగు బాధ యుదయించి మిక్కిలి కష్టపెట్టెను. ఆ బాధ మూలమున నాతఁడు చేతులను గదల్పలేక యెల్లప్పుడును ముడుచుకొనియుండవలసి వచ్చెను. తా నెల్లప్పుడును ముకుళితహస్తుఁడై యుండునట్లు గుణపాఠమును నేర్పుటకై శ్రీ గురుదేవుఁ డట్లు విధించెనని యాతఁడు చెప్పువాఁడు.

శూలనొప్పితో నాతఁడు బాధపడుచున్నప్పుడు, "జయము రామకృష్ణా! ఈ యస్థిపంజరమును సంపూర్ణముగ నీ పాలు చేయకుండుటకది తగినశిక్షయే. ఇది యెల్ల నీ కృపాకటాక్షము. తండ్రీ! ఈ విధముగనైనను సదా నిన్నే స్మరింపఁజేసి నీ దయకు పాత్రునిగఁ జేయుచున్నావు. శ్రీ రామకృష్ణుని స్మరింపఁజేయుటచే నీ బాధగూడ ధన్యతమమైనది. ఓ దేవా! నీకు జయము. నీ కృపకు జయమగుగాక! ఇది నీ కృపాతేజఃప్రసారమే! తప్పక నీ తేజఃప్రసారమె! నీ దయకుఁ బాత్రుఁడగుట తప్ప మనుజునకు వేరొండు ముక్తిమార్గము లే"దని స్తుతించువాఁడు,

మహాశయులు గురుపీఠము నెప్పుడును ఎక్కలేదు. ఎవరైనను నేదేని బోధింపుమని గోరిన "ఒకరికి బోధించుట కెవ్వరికిని అధికారము

లేదు. కర్మ పరిపక్వము కాఁగానే శ్రీ రామకృష్ణునిదయ ప్రసరింప జ్ఞాన చక్షువు తనంత నదియే యున్మీలనమగును. ఆ కంటితో నెచ్చటఁ జూచినను సర్వము శ్రీ కృష్ణమయముగఁ దోఁచును. అప్పుడు ప్రతివస్తువును వింతరూపముతో గన్పట్టు" నను ను.

కాని భక్తు లెన్నఁడేని అధైర్యపడియున్నయెడల "మీరు శ్రీ రామకృష్ణునియెడ విశ్వాస ముంచినప్పుడె మీ కిది తుది జన్మయని నమ్ముఁడు. ఎవ్వఁడు హృదయపూర్వకముగ నా దేవాదిదేవుని నమ్మునో అతఁడు ధర్మపథంమునుండి తొలంగక చతుర్విధ పురుషార్థములను పొందును," అనుచు వారలకు ధైర్యము చెప్పువాఁడు.

వంగదేశమునందు ప్రసిద్ధ నాటకాచార్యుఁడగు గిరీశ చంద్ర ఘోషు నాగమహాశయుని గూర్చి అర్థగాంభీర్యముగ నిట్లనువాఁడు: "మహామాయ నరేంద్ర (వివేకానంద) నాగమహాశయులఁ దనవలయందు పడవేసికొనుటకు ప్రయత్నించి గొప్ప కష్టమునకు లోనయ్యెను. నరేంద్రుని వశపఱచుకొనుటకు ప్రయత్నింపగా నాతఁడు పెద్దయై పెద్దయై యామె వలత్రాళ్లు చాలనంత పెద్దయగుటచే విఫలమనోరథయై తన యుద్యమమును విరమించెను. ఇఁక మహాశయుని బంధించుటలో నాతఁ డంతకంతకు సూక్ష్మమై సూక్ష్మమై యామెత్రాళ్లనుండి తప్పించుకొని పోవుచు నామెను భంగపఱచెను."

భక్తవర్గము

నాగమహాశయుఁడు గురువుగ వర్తించుట కెన్నఁడును ఒప్పుకొని యుండలేదు. అతఁ డెవరికిని ఉపదేశము చేయలేదు. తాను శాస్త్ర విధి ప్రకారమే నడుచుకొనుచు నితరు లావిధిని మీరిన దుఃఖించువాఁడు. "శూద్రుఁ డుపదేశముచేయుట కర్హుఁడు కాఁడ"ను శాస్త్రప్రమాణమును తిరస్కరింప నొల్లఁడు. కాని యాతని కటాక్ష మహిమచే అనేకుల హృదయములయందు జ్ఞానాగ్ని రగిలెను. అతని పవిత్ర సంస్పర్శము అధః

పతితుల నెందఱనో కాచిరక్షించెను. అట్లుండినను తన్నెవరైన గురువుగ నిర్దేశించిన మనసున చాల బాధపడువాఁడు "నేను అధమజాతి శూద్రుఁడను. నేనేమి యెఱుఁగుదును? మీరంద రిచ్చటికివచ్చి మీ పాదధూళిచే నన్ను ధన్యుని జేయుచున్నారు. శ్రీ రామకృష్ణ గురువర్యుని దయచే మిమ్మందరిని చూడగలభాగ్య మబ్బినందుల కెంతయు ధన్యచరిత్రుఁడ నైతి" ననును.

బ్రాహ్మణ భక్తుఁ డొకఁ డాతని నుపదేశింపు మని మిక్కిలి బలవంతపెట్టెను. అందుల కాతఁ "డయ్యా! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. అందును విద్యాధికుఁడవు. అట్టి నీవు శాస్త్రవిధుల నుల్లంఘించుట తప్పు. శాస్త్రవిధులను తిరస్కరించినందుననే మన మిట్టి దుర్గతి పాలైతి మని దెలియుము. నేను గృహస్థుఁడను. గృహస్థాశ్రమధర్మమును పాలించుటయే నా ధర్మము. అదియే నా గురువాక్యము. ఆ యాజ్ఞను ఏ మాత్రమును జవదాఁటుటకు నా కధికారములేదు" అనెను. కాని యా భక్తుఁడు హతాశుఁడై చాలదీనవదనుఁ డగుటనుఁ జూచి "నాయనా! అధైర్యపడకుము. పరమశివుఁడే నీ కుపదేశింపఁగలవాఁడు" అని ఆశీర్వదించెను. తరువాత కొంతకాలమున కాతఁడు వివేకానందునివలన నుపదేశ మందెనని విని సంతసించి యిట్లనెను. "ప్రస్తుతకాలమున శ్రీ గురుదేవుని సన్న్యాసశిష్యులే యుపదేశము చేయుట కర్హులు. వారే సరియైన గురువులు. వారియొద్ద నుపదేశమందినవారలు ధన్యులు. వారలు తప్పక భగవంతుని యనుగ్రహమునకు పాత్రు లగుదురు."

నాగమహాశయునియొద్ద నుపదేశముంది యాతనికి శిష్యులై మెలఁగుచుండినవార లెవ్వరును లేకపోయినను అతని భక్తవర్గము లెక్కకు మిక్కుటమై యుండెను. అతఁడు వారల ప్రేమించి వారలెన్నఁడును ధర్మపథము నతివర్తించకుండునట్లు జాగ్రతతో చూచుచుండువాఁడు. భక్తుఁడు దూరముననున్నను, దగ్గరనున్నను తన సమక్షమున నున్నను

లేకపోయినను ఎల్లప్పుడాతని ముక్తిపథగమనాభివృద్ధికై ప్రార్థనల నల్పు వాఁడు. ఒకసారి యాతని భక్తుఁడొకఁ డాతని జూడవలెనని మిక్కిలి యభిలాషజెంది దియోబాగునకు రానుద్యమించెను. అతఁడు ఢక్కా కళాశాలలో చదువుకొనుచుండెను. అతఁడు ఢక్కానుండి నారాయణ గంజికి వచ్చునరికి సాయంత్రమయ్యెను. అది వర్షాకాల మగుటచే రోడ్లు పొలములు మొదలగునవన్నియు నీటితో నిండి యుండెను. నారాయణగంజినుండి దియోబాగునకుఁ బోవు మార్గము శ్రీ శ్రీ లక్ష్మినారాయణ్ జీ దేవాలయము ప్రక్కనుండి పోవును. ఆనాఁడు ఆకాశము మేఘావృతమగుట చీఁకటి మిక్కిలి దట్టమయ్యెను. వాన బోరున ధారాపాతముగ వర్షించుచుండెను. కష్టములలో కష్టములను నట్లానమయమున నచ్చుట నౌకనావకూడ దొరకదయ్యెను. ఇఁక వేరుమార్గము గానక ఆ నీటిని ఈఁది యావలికిఁ జేరుటకు నిశ్చయించెను. నాగమహాశయుని మనసార ధ్యానించి యా గంభీర ప్రవాహమున నురికెను. రాత్రి తొమ్మిదిగంట లయ్యెను. అప్పటికా భక్తుఁడు చలిచే దేహమంతయు మొద్దుబాఱి మహాశయుని యింటి కుత్తరమున తేలుచు వచ్చెను. అప్పటి కితని యుద్యమము తెలిసినవానివలె మహాశయుఁ డతనికై గట్టున వేచియుండెను. ఈతని జూడగనే "అయ్యో! ఎంత సాహసమున కొడిగట్టితివి! ఇప్పుడీ పంటభూములన్నియు పాములతో నిండియున్నవి. ఇట్టి నిశీథ మధ్యమున నాకాశము చిల్లులువడునట్లు వర్షించుచుండ నిట్టి యసాధారణ కార్యమును చేయ నమకట్టుట పాడియా? ఎట్టి పని యొనర్చితి"వని మందలించుచుండ, నాతని మందలింపుల కుత్తరు వొసంగక నాతనివెంట నాతని ఇంటిలోనికిఁ బోయెను. మహాశయుని భార్యకట్టుకొనుట కొక పొడి వస్త్రమిచ్చి యట్టి సాహసకృత్య మొనర్చినందుల కామె గూడ మందలించెను. అంత నా భక్తుఁడేడ్చుచు "మహాశయా! మిమ్ము జూడకుండుట దుర్భర మయ్యెను" అనెను. ఎట్టకేలకు శరత్కుమారి వంట చేయుటకు లోనికేగెను. కాని వండుటకు ఎండు

పుల్లలు లేకపోయెను. ఇది మహాశయునికిఁ దెలిసి భక్తుఁడెంత వలదని వేఁడుకొనినను మానక నింటి వాస మొకదానిని తెగగొట్టి భార్యకిచ్చి "ఏమి? నాకొరకై ప్రాణములను గూడ లెక్కసేయక యిట్టి రాత్రి యందు పాములతో నిండియున్న పొలములలో బడి యాఁదివచ్చిన యాతనికై ఈ మాత్రము చేయవలదా? ఇట్టి వానికెంత కొలఁది సేవ యొనర్చినను ఋణ్ముఁడ నగుదు" ననెను. భక్తుఁడుగూడ తానారాత్రి కష్టములనుండి యావలఁబడి రక్షింపఁ బడుటకు మహాశయుని కృపయే కారణ మనుకొనెను. ఈ విషయమును సోదరి నివేదిత తన "The Master as I saw Him" అను గ్రంథమున నతిశయముగ వర్ణించియున్నది.

ఇంకొక సమయమున నాయువకుఁడె యాత్మహత్య గావించుకొన నంసిద్ధుఁడై యుండ మహాశయుఁడు అతి విచిత్రముగ రక్షించెను అప్పుడా యువకుఁడు కలకత్తాలోని మెట్రొపాలిటన్ కళాశాలలో పట్ట పరీక్షకుఁ జదువుచుండెను. ఆ పరీక్షకుఁ జదువు కాలములో నొక నాఁ డాతఁడు వెన్నెలలో డాబాపై పచారుచేయుచుండెను. చుట్టు ప్రక్కల నంతయు శాంతిప్రదముగ నున్నను అతని మనసు విచారగ్రస్తమై క్రుంగియుండెను. నాగమహాశయుని చాలకాలమునుండి చూడకుండు టయే ఇందులకు కారణము. అది యాతని నెంతయో బాధింపఁ దొడఁ గెను. అతని యాత్మ యింకను జ్ఞానోద్దీపితము కాలేదు. గురుపర్యుఁ డగు మహాశయుని దర్శనరహితమగు తనజన్మ దుర్భరమయ్యెను. శ్రీరామ కృష్ణుని ఇతర శిష్యుల సాన్నిధ్యమునఁ గొంత శాంతిబొందుదమన్న వా రెవ్వరీతిని నప్పటికెరుఁగరు. నాగమహాశయుఁడు ప్రతి సంవత్సరము వలెనే యా సంవత్సరముఁ గూడ దుర్గాపూజార్థమై నరకులఁ గొనుటకు కలకత్తాకు వచ్చునని యెరుఁగును. అయినను అతఁడు అంతవరకు వేచియుండలేక పోయెను. "మహాశయునివంటి మహాత్ముఁడు కటాక్షిం

చియు ఆనందమయ బ్రహ్మస్వరూపమును గాంచఁజాలని నా బ్రతుకిం కెందుల"కని తలపోసి యాతఁడు డాబానుండి క్రిందికి దుమికి చనిపోవుటకు నిశ్చయించుకొనెను. కాని యాతని వాక్యములు క్రియారూపముగ పరిణమించునంతలో నాకాశ మధ్యమున నొకవాణి యిట్లు వినఁబడెను. "రేపుదయమున నీవు మహాశయునిఁ జూడఁగలవు." అప్పుడచ్చట నెవ్వరును లేకున్నను, ఈ మాటలెట్లు వినఁబడెనా యని యాతఁడు చకితుఁడయ్యెను. వెంటనే లోనికిఁ బోయి పరుండెను.

మరునాఁడు ఆ యువకుఁడు నిద్రనుండి లేచునప్పటి కెవరో తలుపుతట్టుచు పిలుచుచుండిరి. అంత నాతురతతో నేగి తలుపుదీయు సరికి మహాశయుఁడు చేతనొక సంచితో ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఈతనిఁ జూడగనే మహాశయుఁడు "ఎట్టి సాహసమున కొడిగట్టితివి. శ్రీ రామకృష్ణ సామ్రాజ్యమున ప్రవేశించిన తరువాత కూడ నెందుల కిట్లు నిరాశఁ జెందెదవు. తొందరపడకుము. ఆత్మహత్య మహాపాపము," అని మందలించెను. మరియు "ఇంతవరకును నీవు లోఁతునకుఁబోక, ఒడ్డునకు దగ్గరనేయుంటివి. ఇప్పుడిప్పుడు లోఁతునకుఁ బోవుచున్నా" వనెను. తరువాత నాతని బేలూరు మఠమునం దున్న శ్రీరామకృష్ణ శిష్యుల దరికిఁ గొనిపోయి "అయ్యా! యీ యువకుఁడు మిక్కిలి యశాంతిగ నున్నాఁడు. దయయుంచి ఈతఁడు శ్రీ గురుదేవుని కృపకుఁ బాత్రుఁడగు నట్లాశీర్వదింపుఁ" డనెను.

మహాశయుఁ డొకమారు తన దర్శనమునకై తరచుగ వచ్చుచుండిన శిష్యులతో నిట్లనెను :—"నాయనలారా! మీరు నాకు ప్రాణాధికులు. నావలన మీకెట్టి యుపకారము గలుగవలసి యున్నను నా ప్రాణములనైన నర్పింప సంసిద్ధుఁడనై యున్నాను. అంతకుఁ దక్క నీ యస్థి పంజరమునకు వేరు ప్రయోజనమేమి యుండును."

భక్తవర్గము

మహాశయుని భక్తవర్గములో మొట్టమొదట నెన్నఁదగినది యాయన సహధర్మిణియైన శరత్కుమారి. మహాశయునియింట ఆతిథ్యము గొన్న ప్రతివారు, ఒక దేవకన్యవలె నామె యింటి పనులన్నియుఁ జూచుకొనుచు, భర్తను, అతిథుల నెట్లు సేవించుచుండెనో, ఎఱిఁగి యుండిరి. ఉదయమున నందరికంటె ముందుగ లేచి ప్రాతః కాలకృత్యముల దీర్చి భగవద్ధ్యానమునకు గూరుచుండును. తన భర్తయు నతిథులును భుజించువరకు భోజనముసేయదు. ఆమె యింటిపనులన్నియు స్వయముగనే చేసికొనును గాని తుదకు తన పోవరియగు హరకామిని గూడ తోడుపడ నియ్యకొనదు. ఆమెకు తనభర్త పక్క నితర దైవ మేదియు లేదు. నాగమహాశయునియందే సదా ధ్యానముంచి మనసార పూజించును. ఒకసారి ♦ మహాష్టమి దినమున భర్తకు పాదపూజ సేయఁ దలపెట్టెను. కాని యందుల కాతఁ డియ్యకొనఁడయ్యెను. "పూజకు అర్హురాలగు నామెనుండి పూజనెవ్వఁడు గ్రహింపనొప్పును ?" అనెను, అయిన సంతటితో నామె యధైర్యపడక సమయము కొరకు వేచి యుండి తుదకొకపరి మహాశయులొకమూల నన్య మనస్కుఁడై యుండ నా తరుణము గ్రహించి తన కోర్కె నెరవేర్చుకొనెను. తరువాత నామె యాపూల రేక బంగరుపూనయందిమిడ్చి తన మెడలో కట్టుకొనెను.

ఆమె యిప్పటికిని జీవించియున్నది. ఆమె సాన్నిధ్యము మహాశయుని శిష్యవర్గమున కత్యంతప్రోత్సాహజనకము. ఆ నారీశిరోమణి పవిత్రతయొక్క యాదర్శస్వరూపము. ఆయమ హృదయకోమలత్వము, శాంతి, ఓర్పు, మానవ సేవయందలి స్వార్థత్యాగము అన్నిటి కన్న నామె పవిత్రతయు, తపశ్చరణమును చూపరుల నాశ్చర్యముగ్ధులఁజేసి యామెయెడ భక్తిగౌరవములఁ గలుగఁజేయును.

♦ అక్టోబరునెలలోని నవరాత్రులలోని యెనిమిదవ దినము.

శ్రీ నాగమహాశయుని జీవిత చరిత్రము

నాగమహాశయుఁడు జీవించియున్నంత కాలమును భక్తులందరును ప్రతిశనివారము దియోబాగునకుఁ బోవువారు. శరత్కుమారి యందర కును ఫలాహారాదికములను సిద్ధముచేసెడిది. మహాశయుఁడు తనయింట ఎన్నఁడును వర్ణాశ్రమధర్మముల నతిక్రమించియుండలేదు. బ్రాహ్మ ణులు భుజించునప్పు డాతఁడు బద్ధాంజలియై గృహప్రాంగణమున నొక పార్శ్వమున నిలువఁబడియుండును. శరత్కుమారి దగ్గరనుండి మిక్కిలి భక్తిశ్రద్ధలతో భోజనమిడును. మహాశయుని గృహమున కరు దెంచిన వారెవ్వరు నొక సాధువర్యుని యాశ్రమమునకు వచ్చినట్లు తలం పక తమ జననీజనకులకడకు వచ్చినట్లే తలఁచువారు. నాగమహా శయుఁడు పరలోకగతుఁడైన తరువాత పూజ్యపాదులగు శ్రీ వివేకానంద స్వామి ప్రతివత్సరమును వచ్చునట్లే దియోబాగునకు వచ్చెను. నాగమహా శయుఁడు, ఇట్లు స్వామి ప్రతిసంవత్సరమును తప్పక వచ్చుచుండునని తెలియుటచే చనిపోవుటకు ముందాతని స్నానాదికములకు తగునేర్పాటు లను గావించియుండెను. స్వామి పూర్వమువలెనే మహాశయుని గృహ మునకుబోయి, శౌచస్నానాహారాదికముల దేశాచారమునకు దగురీతి నిర్వర్తించుకొని తన ప్రతిజ్ఞను కాపాడుకొనెను. స్వామి యటనొక దినముండి ఢక్కాకుఁ బోయెను. పోవునప్పుడు శరత్కుమారి యొక వస్త్రమొసంగెను. స్వామియుద్దాని నుష్ణీషముగా ధరించి మహాశయుని గుణగానమొనర్చుచు దియోబాగునుండి వెడలిపోయెను. ఢక్కాకు ప్రచారక కార్యముపైఁ బోవుటకుఁ బూర్వము మహాశయుని భక్తుఁడగు నొకనితో "అచ్చటికేఁగి యుపన్యాస మిచ్చుటకు నా కిష్టములేదు. మహా శయుని పాదస్పర్శచే పవిత్రమైన యచ్చోటున నేనేమి చెప్పుదు" ననెను. అంత నాభక్తుఁడు "అయ్యా! ఆయన ఎప్పుడును మౌనముగనే యుండు వాఁడు" అనెను. అందులకు స్వామి "అతఁడు మాటాడవలసిన యవసరమేలేదు. అట్టి మహాపురుషుల చింతాతరంగములు దేశము యొక్క చింతాస్రోతముయొక్క గతిని మార్చివేయఁగలవు."

భక్తవర్గము

మహాశయుని చిన్ని మరదలగు హరకామినియు నాతనినే యిష్ట దైవముగఁ బూజించుచు మనసార నాతని పదపద్మములనే ధ్యానించు చుండెను. ఆమె హృదయస్థమగు భక్తియు నిరాడంబర జీవనమును మిక్కిలి కొనియాడఁ దగినవి మహాశయుఁడుగూడ నామెయందు పుత్రికా వాత్సల్యముంచి నామె ఇంట జరుగు పూజామహోత్సవ సందర్భ ములయందెల్ల నామె ఇంటికిఁ బోవువాఁడు. మహాశయుఁడురాని పూజ యసంపూర్ణమని యామె విశ్వాసము.

ప్రాపంచిక విషయముల నామెకు నేవిధమయిన సంబంధమును లేదు. రోగమున్నను, శోకమునను, సుఖమునను, దుఃఖమునను,మరెట్టి పరి స్థితులయందును అప్రచలితయై యుండెడిది. మహాశయుని భక్తులనందరి నొక్క కుటుంబములోనివారిగ నెంచి మిక్కిలి యాదరించునది.

మహాశయుని యత్తగారు ఒక గొప్ప భక్తురాలు. ఒకసారి యామె కలకత్తాకు వచ్చి కుమార్తెతోడను, అల్లునితోను కుమార్తులీలో బసచేసెను. అచ్చట ప్రతిదినమును గంగాస్నాన మాచరించి యచ్చటి మట్టితో శివ లింగమును జేసి పూజించునది. ఒక దినమున నామె యట్లు పూజించు చుండ నాలింగము ఊర్ధ్వభాగమున బీటవారెను. అది యామె చూచి మిక్కిలి విచారించి యా దినమంతయు నా నదీతీరమున నేడ్చుచుండెను. చీఁకటి పడినను యింటికామె రాకపోవుటచే మహాశయుఁ డామెకై వెద కుచు గంగాతీరమున నేడ్చుచున్న యామెను జూచెను. ఆమె యాత నితో జరిగినదంతయుఁ జెప్పగా నాతఁడామెను "నికెట్టి చెడుగును సంభవింప"దని యోదార్చెను తరువాత నామె యాతనితో నింటికేఁగి విచారభారమగు మనముతో నిద్రింప నా నిద్దురలో శివుఁడు ప్రత్యక్షమై "బిడ్డా! దీభక్తికి సంతసించితిని. ఇఁకమీద నీవు నావిగ్రహమునకు పూజచేయుట యనవసరము" అనెను. ఆమె ఆ విషయమును మరు నాఁడల్లునితోఁ జెప్పెను. అదినము మొదలామె విగ్రహారాధనమును మాని

వైచెను. కారణ మేమని యడుగ "శివుఁడే నా యల్లుఁడై యుండ నింక నాతని ప్రతిమ నర్చింపనేల" యని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెడిది.

హరప్రసన్న ముజుందారుని భార్యగూడ మహాశయుని భక్తులలో నొక పేరుపొందిన యామె. వివేకానందుఁ డామెనుగూర్చి యొక శిష్యునితో "మీ యూరియందు మంచి పాండిత్యమును భక్తియు పొందియున్న స్త్రీ యామె యొకర్తియే" అనెను. మహాశయుఁ డామె "సమ్మా!" యని పిలుచుచు నామె చేతినుండి భుజించుట కెంతయో ఉత్సహించువాఁడు.

ఏదేశమున నెచ్చోట నెట్టి క్షోభము సంభవించినను అచ్చట మహాశయుఁడు ప్రత్యక్షమైనమాత్రమున అంతయు నివారణ మగునని యాతని శిష్యులలో నొక గొప్ప విశ్వాసము గలదు. దాని కనుగుణముగఁ దమ దేశములయందట్టి క్షోభము సంభవించినచో వా రాతనిఁ గొంపోవువారు. ఇట్టి సందర్భముననే యాతఁ డొకనాఁడు సోజేశ్వరమునకు వెళ్లియుండెను. హరప్రసన్నుని యూరు దానికి చేరువ యగుటచే నాతని నచ్చటి కాతఁడు పిలుచుకొనిపోయెను. ఆతనిభార్య మహాశయుని అంతకుముందు చూచి యుండలేదు. తనభర్తయొక సాధువునెడ భక్తిగలిగి యుండెనని మాత్ర మెరుగును. ఆమె స్వభావసిద్ధముగా భక్తురాలు. దానికి తోడిట్టి భగవద్భక్త సందర్శనము లభించెను. అప్పటినుండి యాతని నామె పుత్రుని వలెఁ బ్రేమించుచు నప్పుడప్పు డాతని దర్శనమునకై దియోబాగునకుఁ బోవుచుండెను. ఒక దినమున వీరిద్దరు నడచుచు వచ్చుచుండ నొక వైష్ణవియగు భిక్షుకి యెదురువచ్చెను. ఆమె యూరి కంతకును పరిచితురాలు. ఆమె మహాశయుఁడొక స్త్రీ వ్యక్తితో (హరప్రసన్నుని భార్యతో) కలిసి పోవుచుండుటఁగాంచి "దుర్గాచరణా! యీపె యెవతె?" యని యడిగెను. అందుల కాతఁ "డీమె నాతల్లి" యనెను. ఆ వైష్ణవి యీామె యాతని తల్లికాదని, యాతనిజనని బాల్యమందే గతించినదనియు,

యెరుఁగును. దానిచే "నీమె నీకెట్టితల్లి" యని మరల ప్రశ్నించెను. తోడనే యాతఁ "డీమె నాజనని. నిక్కముగ నా జనని" యని మరల ప్రత్యుత్తరమిడెను. అంత నా ముదుసలి "యిప్పుడు నిన్ను నరిగఁ దెలిసికొంటిని! నీపేరు దిగంతము వ్యాపింపఁ దగినది. నాయనా! చిరంజీవివై మన మాతృభూమికి కీర్తిని సంపాదింతువు గాక" యని దీవించెను.

హరప్రసన్నుని భార్య చక్కఁగ పాడఁగలదు. మధురమగు తన కంఠమున జగన్మాతృస్తవముఁ బాడుచుండునప్పుడు "జనని తన్నుఁ గూర్చి తానే పాడుకొనుచున్న"దని మహాశయుఁ డనువాఁడు.

మహాశయుని జననియగు త్రిపురసుందరికి మాధవి ధాకురాణియను పెదతల్లి గలదు. ఆమె మనుమని మిక్కిలి ప్రేమించెడిది. మహాశయుఁ డామెను "అవ్వా" యని పిలుచును. ఆమె ఇక్కకు సమీపమున నొక యూరియం దుండెడిది. ఇప్పటికిని ఆదేశమునం దామె గుణ సంకీర్తనము జరుగుచుండును. మహాశయుఁ డామెను జూచుటకు నప్పు డప్పుడు పోవువాఁడు.

దియోబాగున కనతిదూరమున కాశీపురమను నూరు కలదు. అం దొక మహమ్మదీయుఁడు మహాశయునియెడ భక్తిగలిగి యుండెను. అతని భావములు ఇతరులకువలె సంకుచితములుగాక విశాలవంతముగ నుండెను. అతఁడు మహాశయు నొకపరు (భగవంతుని కనుగొనిన వాఁడు)గ భావించి యాతని హితోపదేశములను భగవంతుని యాజ్ఞలనుగ శిరసావహించును. ఈ మహమ్మదియుఁడు మహాశయునికి సేవ చేయ వలెనని చాల యాశపడెను. నాగమహాశయుఁ డాతని నొక గొప్ప సాధు వునిగ ఎఱిఁగియుండుటచే యాతనిసేవ నొల్లక, అతని నతి భక్తి భావ ముతో నెదుర్కొనుచుండెను. అతఁడు తరచు మహాశయుని యొద్దకుఁ బోవుచు నాతని పవిత్రగోష్ఠి యందుండును. ముదుసలియై డెబ్బది

సంవత్సరములవరకు జీవించెను. తన సహధర్మిణి బాల్యమందే కాలగతి నొందినను మరల వివాహము చేసికొనక భక్తిపరుఁడై జీవితమును అతి పవిత్రవంతముగఁ గడపెను. సంసారభాధ్యత నంతయు కుమారునిపైఁ బడవైచి నిశ్చింతగ భగవద్ధ్యానమును సలుపుచుండెను.

మహాశయుఁడు తరచు ఇట్లు చెప్పువాఁడు :—"పరమేశ్వరుని యీ విశాల రాజ్యమందు జాతిమత భేదములు లేవు. అతని దృష్టి కందరును సమానులు. ఏనామమున నేరూపమునఁ బూజించినను ఆ నాతని స్వాధీనమందుంటినని మనమున నాతని చరణ కమలములనే సర్వదా ధ్యానించుచు నాతనినే శరణుజొచ్చియుండువాఁ డాదయామయుని కృపకుఁ బాత్రుడగును. వివిధములగు నీ మతము లాతని రాజ్యమును జేరుట కేర్పరుపబడిన వివిధమార్గములు."

నాగమహాశయుని దయకు పాత్రులై జీవితము మారి సన్మార్గావలంబులైన వారిలో దియోబాగునందలి కాళీకుమార్ భునియా యను నాతఁడొకఁడు. ప్రథమమున నాతఁడు మిక్కిలి బీదవాఁడు. కాని తరువాత నాతఁడు దియోబాగునందలి యొక సంపన్నునికి దత్తుపోయెను. కాళీకుమారుఁడు యౌవనమున దుష్టుఁడుగను జారుఁడుగ నుండి పెంపుడు తండ్రినుంచి సంక్రమించిన ధనమంతయు వ్యయపరచెను. నాగమహాశయుని సత్సంగతి యబ్బినను ప్రథమమున ఆ నలవాటుపడిన దుర్గుణములనుండి మరల్చుకొన లేకపోయెను. అందువలన మహాశయుఁడు మొట్టమొదట నాతని జూచువాఁడుకాఁడు. పూర్వపు దుష్కార్యములఁ దలఁచుకొని కాళీకుమారుఁ డాలోచనా పరుఁడై యాతనియొద్ద కూర్చుండువాఁడు. ఒకసారి యాతఁడు తన తల నొక స్తంభమునకు కొట్టుకొనుచుండ మహాశయుఁడు చూచెను. జాలిగొన్న వాఁడయ్యు నది పైకిఁ దెలియనీక "ప్రతివ్యక్తియు తన కర్మఫలము ననుభవించి తీర వలయు" ననెను. ఆ యువకుఁ డీతని సాంగత్య మబ్బిన కొలఁదియు

దుర్గుణముల నుండి విముక్తుఁడై జీవిత మత్యంత పవిత్రతమముగఁ గడపెను.

హరప్రసన్న మజుందారును గూర్చి యిదివరలోఁ దెలిపియుంటిమి అతఁడు మహాశయుని భక్త శ్రేష్ఠులలో నొక్కఁడు. ఒకసారి మహాశయుఁ డొక భజనసమాజమున భగవత్కీర్తనలఁ బాడుచుండ పరవశుఁడై స్మృతితప్పి పడియుంటయు నాతని ముఖమందు బ్రహ్మతేజము మూర్తీభవించి యుండుటయుఁ జూచి యాతఁ డచ్చెరువడి "ఈతని మనస్సు భగవంతునియందు లీనమై యుండనోపును. ఇదియే సమాధి" యను కొనుచు అతని పరిచయము గలిగించుకొనుట కాతురత పడెను. నాగ మహాశయునిగూర్చి తెలిసిన కొలఁదియు నా కోరిక ప్రబలమై యెల్లప్పు డాతని సన్నిధియందే యుండవలె ననియు నాతని దర్శనము చేయవలయు ననియు నువ్విళ్లూరుచుండెను. మహాశయుఁ డాతని మిక్కిలి ప్రేమించు చుండెను. మార్గదర్శకములగు మహాశయుని గుణములన్నియు నీహర ప్రసన్నునియందు మూర్తీభవించెను. అతని విశ్వాసము, నమ్రత, భక్తి, యన్నిటికన్న నెక్కుడగు నతిథి సంసేవనము మొదలగు గుణములఁ జూచిన మహాశయుని యుపరావతార మనవొప్పును.

యౌవనమునం దతిసుఖలాలసుఁడుగ నుండిన నతోబారు ముఖర్జీ యను నొక యువకుఁడు మహాశయుల సాంగత్యమువలన తన జీవితమున నొక గొప్ప మార్పుగలిగి ప్రవర్తించెను. అతనియందలి యొక విశేష గుణమేమనగా తనకు సరియనియు ధర్మమనియు తోఁచినకార్య మెట్టి దైనను అందు ఎంత త్యాగమొనర్పవలసియున్నను ధైర్యవిహీనుఁడు గాక యాతఁ డొనర్చి తీర్చువాఁడు. అతనికి కొంత కవిత్వముఁ జేయుశక్తి గూడ నుండె.. ఒకసారి యాతఁడు భగవంతుఁడు పాపులను రక్షించుట కొరకై మనుష్యావతార మెత్తెనని యొక నాటకమును రచించెను. అది థియేటాబాగునందు ప్రదర్శింపగ నాగమహాశయుఁడు చూచెను. ఆ నాటక

మందు నమ్రతయొక్కయు దయయొక్కయు మూర్తియైన నాగమహాశయునివంటి పాత్ర యుండెను. సతీబాబు గూడ దియోభాగు నివాసియే. మహాశయుని భార్యను శిష్యులను మిక్కిలి గౌరవించుచు ప్రాణాధికముగఁ జూచువాఁడు.

శ్రీ రామకృష్ణుని శిష్యులలో అన్నాదా ఠాకూ రను నాతఁడు పేర్వడసి యుండెను. చదువను వ్రాయను దెలియకయున్నను అతనికి ఈశ్వరుని యందు గొప్ప విశ్వాసము. తరచుగ నాతఁడు మహాశయుని యొద్దకు వచ్చుచుండువాఁడు. మహాశయుఁడుగూడ నాతని నిరాడంబర వర్తనమునకు సంతసించి ప్రేమించువాఁడు. ఈతఁడు ఢక్కాలో నున్నప్పుడు ప్రభుత్వోద్యోగియగు నొక స్నేహితుని గృహమునకుఁ బోవుచుండెను. వివేకానందుఁడు అమెరికాయందు గడించిన కీర్తికి అతనిపై యసూయనొందియా యుద్యోగి, స్వామిపై నెన్నియో నేరములను కల్పించి చెప్పుచుండెను. అన్నాదాఠాకూరది సహింపలేక "స్వామిజీనిగురించి ఇంకొకమాట చెప్పితివా నీ ప్రాణములు నీకు దక్క"వనెను. ఆదినము మొదలా పురుషుని మఱల నాతఁడు దర్శింపలేదు. అతని యంత్యదివసములు శ్రీ రామకృష్ణ మహాశయు నామములు నాల్కపైఁ దాండవమాడుచుండ గడచెను.

హరకామినిని గూర్చి ఇంతకుముందె చెప్పియుంటిమి. ఈమె భర్తయగు కైలాస చంద్రబానుఁడు గూడ మహాశయుని చరణదాసుఁడయ్యెను. నాగమహాశయుఁ డెల్లరను నారాయణాంశులుగ దర్శించుటచే నేరివల్లను సేవపొందుట కొల్లఁడయ్యెను. అయినను ఈతని విషయమున మాత్ర మా నియమము లేకుండెను. అతఁ డీసాధువును గురువుగ భావించి అతని యాజ్ఞను ప్రేమతోను నమ్రతతోను శిరసావహించి సేవ సేయుటయే తన జీవితముయొక్క పరమావధిగ నెంచుకొనెను.

భక్తవర్గము

పార్వతీచరణుఁ డనునాతఁ డింకొక భక్తుఁడు. ఈతఁ డేకాంతమును మిక్కిలి కోరువాఁడు. మత విషయమో యెన్నఁడును చర్చింపఁడు. నాగమహాశయునియం దత్యంత విశ్వాసము గలిగి యాతనిపై ప్రతి విషయమున నాధారపడి యుండెను. ఇతరులు వేదాంతసంశయములను గూర్చి చర్చించుచుండునప్పు డీతఁడు నిశ్చలముగఁ గూర్చొని తన యిష్టదైవమును ధ్యానించును.

మహాశయుని పొరుగింటివాఁ డగు గోపాలచంద్ర చక్రవర్తి ఆతని సాన్నిధ్యమును మొదట చవిజూచిన భక్తుఁడు. ఆతని నుండి మహాశయుని చరిత్రమును కీర్తియు వినినవా రాతని కెంతయు కృతజ్ఞులు. బాల్యావస్థలో నొక స్త్రీ యాతనికి * మధురభావ ముపదేశించెను.

దానివలన నాతని యందొక నూతనతేజ ముద్భవింప నాతని యందొక వశీకరణ శక్తికూడనుండెను. భక్తబృందములో నీతఁడు సత్యగోపాలుఁడని పేర్కొనఁబడును. ఈతఁడు చక్కఁగ పాడఁగలఁడు. మరియు మృదంగవాద్యమున నసమానుఁడు. నాగమహాశయుఁ డీతని మొదటఁ జూచినప్పుడు "సత్యగోపాలుఁడు గొప్పభక్తుఁడు, పూర్ణమగు విశ్వాసము కలవాఁడు. కాని యీతనికి ఇంద్రియసుఖములయం దాశ ఇంకను వీడలేదు" అనెను. తరువాత నీతనికి మహాశయునితో సంబంధ మెక్కువ యగుకొలఁదియు తన దప్పిదములన్నియుఁ దెలిసికొని మధురభావమును వదలి సాధారణ భక్తిమార్గ మవలంబించెను. నాగమహాశయునిఁ దనగురువుగ భావించుచు నాతని వేదములకన్న మిన్న యని కొల్చుచుండెను.

---

* భగవంతునిపట్ల భక్తునకుండఁదగు భావములలో నత్యున్నతమైనది. బృందావనమందలి గోపిక లీభావముననే కొలిచిరి. కాని సాధకుఁడు ఈ భావమును ప్రప్రథముననే యవలంబించిన యధఃపతితుఁ డగును. కనుక నిది కొంచె మపాయ కరమైనది.

పైనఁ బేర్కొనఁబడినవారు గాక మహాశయుని భక్తులింకను ఎందరో కలరు. మన మెరుఁగనివారింకెందరుండిరో తెలియదు. అట్టి ఒరుల కెరుకపడుట వారొల్లరు. ఒకసారి మహాశయుని దివ్యరూప సందర్శనముఁజేసిన నెట్టివారైన నాతని మరువఁజాలరు. ఎందరు యువకులో యాతని కటాక్షమువలన తమ జీవితములు నూర జీవితము యొక్క పరమావధిని దెలిసికొనిరి. వివేకానందస్వామి అట్టి మహాపురుషుల సాంగత్యమున నైదునిముషములలో నెట్టివారి జీవితములైనను పూర్తిగ మారి పవిత్రతమము లగునని చెప్పియున్నారు. "మతము గురువునుండి శిష్యునకు సంక్రమించు"నను నీ వాక్య మీతనియెడ సత్యమయ్యెను.

అంత్య దినములు - మహాసమాధి

B. S. 1306 వ సంవత్సరమున నాగమహాశయుఁడు దుర్గా పూజకు యథాపూర్వము కలకత్తాకు రాలేకపోయెను. ఆ సంవత్సరము నవంబరు మాసమున కలకత్తాలోనున్న చక్రవర్తి యనునాతని భక్తునికి మహాశయుల భార్యయొద్దనుండి మహాశయుఁడు తీవ్రమగు జబ్బుచే బాధ పడుచుండెనని తంతవార్త వచ్చెను, ఆ నాఁడాభక్తుఁడు శ్రీ రామకృష్ణ సమాజ సభయందు "వేదమతము" అను వ్యాసమును చదువవలసి యుండెను. అందువలన నాతని కేమి చేయుటకును దోఁచకుండెను. కాని యద్భుతానందస్వామి యాతనితో "నాయనా నీకు వేదములగూర్చి చెప్పుట కెన్నియో తరుణములు లభించును గాని యీ సమయముదప్పిన ప్రత్యక్ష వేదమగు నాతని జూచుట తటస్థింపదు" అని చెప్ప నాతఁ డాదిన మునసే దియోబాగునకు పయనమయ్యెను.

మరునాఁడు చీఁకటిపడుటకు పూర్వమే దియోబాగు చేరుకొనెను. చక్రవర్తి లోనికి ప్రవేశించునప్పటికి మహాశయుఁడు తన గది ముందొక (పరదాలచే కట్టబడిన) చావడిలో పరుండి యుండెను. అది శీతలకాల మగుటచే చుట్టుప్రక్కలనున్న పొలములనుండి చలిగాలి మిక్కుటముగ వీచుచుండెను. ఆ చలిగాలికి ఆరోగ్యవంతుఁడే కొయ్యబారి పోవుచుండ నిఁక రోగిమాట వేర చెప్పఁబనిలేదు. ఆ చావడికి వైచిన పరదాలుకూడ చినిఁగిపోయి యుండుటచే చలిని ఏమాత్రమును ఆపలేకుండెను. ఈస్థితి యం దాతనిఁ జూచి యట్లాతని నా చావడిలో నుంచుటకు కారణమేమని శరత్కుమారి నడిగెను. అందుల కామె "నాయనా! ఏ దినమునుండి యశక్తతవలన మంచము పట్టెనో నాటినుండి మేమెంత ప్రార్థించినను వినక నిచ్చటనే పరుండి యున్నారు. కొలఁది దినములకు పూర్వము శూలనొప్పవచ్చినది. ఆపైన గ్రహిణిబాధ సంభవించినది. రోగము

ప్రబలమైనందున నాయన యనుజ్ఞపై నీకు తంతివార్త నంపితి" యని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

మహాశయులు తన బాధను ఇతరులకుఁ దెలుపఁడు. భార్యతో నొకసారి "నా ప్రారబ్ధము ఫలోన్ముఖమైనది. ఇంక కొలఁదిమాత్ర మనుభవింప వలయు" ననెను. ఈ రోగ మంకురించుటకు పూర్వ మాతని దేహము కృశింపఁ జొచ్చెను. పగటిపూట మాత్రము కొలఁదిగ భుజించి రాత్రులం దుపవసించువాఁడు. అంతకంతకు శల్యావశిష్టు డయ్యెను. భార్య యధైర్యచిత్తయై యేడ్వఁగా "అస్థిమలమాంస భూయిష్ఠ మగు నీ దేహమునకై విచారింపకు" మనెను. ఎందరు బ్రతిమాలినను మందు పుచ్చుకొనుటకు సమ్మతింపలేదు.

ఇప్పు డాతని రోగ మతిశయింప నా తెరలమధ్య పరుండెను. ఎందరో యాతని లోన పరుండుటకు ప్రార్థించిరి కాని విఫలమనోరథులైరి. జబ్బు సహింపరానిదిగ నుండినను రోగమునకు లొంగక నితరమును మరచి శ్రీరామకృష్ణ నామమునే జపించుచుండెను.

ఇట్లు పదుమూఁడు దినములు బాధపడెను. చనిపోవువరకును చక్రవర్తి ప్రక్కను గూర్చుండి భగవద్గీతలను ఉపనిషత్తులను జదువుచు నొక్కొక్కప్పుడు జగన్మాతను స్తవముజేయుచు, నవసరమగు నప్పుడు సేవఁ జేయుచు నుండెను. ఆతఁడు కీర్తనల వినినప్పుడు స్మృతిరహితుఁడై గంటలకొలఁది సమాధి నిమగ్నుఁడై యుండువాఁడు. సమాధి తీరిన యంతనే నిద్రనుండి మేల్కొను పసిబాలుని చందమున "నమ్మా యమ్మా" యని యేడ్చువాఁడు. ఆ సమయమున నాతనిఁ జూచినచో నాతఁడు తప్పక సాత్వికమూర్తి యని యనుకొనుట నిశ్చయము. చైతన్యము వచ్చిన తరువాత నొకప్పుడు "సచ్చిదానంద. అఖండ చైతన్య" యని యుచ్చరించువాఁడు.

అంత్య దినములు - మహాసమాధి

జబ్బులో నున్నంతకాలమును అతని భక్తులు ప్రతిదినమును వచ్చి చూచుచు నొక్కొక్కప్పుడు రాత్రులు గూడ నచ్చటనే గడపుచుండిరి. అంతటి యవస్థలో నున్నను మహాశయుఁ డాశ్చర్యజనకముగ అతిథి నారాయణస్వరూప మను సిద్ధాంతమును మరువక సత్కరించువాఁడు. వారికి త్వరగ భోజనము పెట్టు విషయమునను నిద్రపోవుటకు తగు సదుపాయములఁ జేయు సందర్భమునను భార్యను హెచ్చరించుచు అతిజాగరూకుఁడై యుండెను. వారికి సరిగ సత్కారము జరుగుచున్నదో లేదో యని మిగుల నాతురత జెందువాఁడు. ఆ పదమూఁడు దినము లొక ఉత్సవమువలె నుండెను. నాగమహాశయుఁ డొక్క శ్రీ రామకృష్ణులఁ గూర్చి తక్క నితర విషయములగూర్చి మాటలాడక పోవుటచే సతిథు లా పవిత్ర భావతరంగములయందు మునిఁగి తమ కష్టములను మరచి యొక్క భగవంతునే సదా ధ్యానించుచుండిరి. తన జీవితమును గూర్చి గాని రోగమును గూర్చి గాని వారెవ్వరైన శ్రద్ధగొని యెట్లుండునో యేమో యని భయము జెందుచొ వారితో "నయ్యా! శల్యభూయిష్ఠమగు నీ కళేబరముఁ జూచుట కెందుల కంత వ్యయప్రయాసలకోర్చి వచ్చితిరి? ఇది యిఁక నెంతో కాలముండదు. ఇది మాటిమాటికి మారుచుండు" ననును.

చక్రవర్తి, మహాశయుఁడు వ్యాధితో నున్నప్పుడు రాత్రిం బవళ్లచ్చటనే గడపెను. మహాశయు లొక్కొక్కమారు "ఈశ్వరుఁడెంత కరుణామయుఁడు! ఇది యంతయు నాతని కరుణాప్రసార సంజనితమే" యనువాఁడు. కాని యాతని బాధఁజూచి చక్రవర్తి యొకసారి "భగవంతుఁడు దయామయుఁడు కాఁడు, క్రూరుఁ" డని యనుకొనెను. నాగమహాశయుఁ డాతని మనోభావము గ్రహించి "నాయనా! భగవానుని దయఁగూర్చి యాపణ్మాత్రమును సంశయింపకుము. ఈ కళేబరము ప్రపంచమున కేమి యుపకృతి చేయఁగలదు? ఇది యిప్పుడు మంచ

మెక్కినది. ఈ యవస్థలో నా గృహమున కేతెంచు నారాయణమూర్తులను సేవించ లేకున్నాను. అందువలన శ్రీ రామకృష్ణుఁడు తన యనంతమగు కృపామహిమచే నీ దేహమును మరల పంచభూతములఁ గలియునట్లు చేయుచున్నాఁ" డనెను. తరువాత క్షీణకంఠముతో నెమ్మదిగ "దేహము తన జాగ్రత్త యందుండుఁగాక, దుఃఖములును కష్టములును తమ జాగ్రత్తలో తాముండుఁగాక. ఓ మనస్సా! నీవుమాత్రము దీని యందుగాక ఆనందమయ ఆత్మస్వరూపమునందే మగ్నమై యుండుము." అని తన్నుఁదాను హెచ్చరించుకొనెను.

మరల చక్రవర్తి దిక్కు మొగమై "ఈ దేహమునకై విచారింపకుము. మాంసమజ్జాయుత మగు నీ దేహమును మరచిపొమ్ము. జగన్మాతృ సంకీర్తనము చేయుము. శ్రీరామకృష్ణ చరిత్రమునే చెప్పు కొనుము. ఇదియే ప్రాపంచిక వ్యాధులను నిర్మూలన మొనర్పఁగల్గిన యౌషధము. అంత చక్రవర్తి భక్తిపూరితుఁడై మాతాసంకీర్తన మొనర్చుచు దేహమును మరచెను. కొంతవడికి శరత్కుమారి పిలువగా తెలివి వచ్చి చూచునప్పటికి మహాశయులు మంచముపై గూర్చొని యుండెను. చూపులు నాసికాగ్రమున బంధింపఁబడియుండెను. సంకీర్తనమును వినుచు నతఁడు సమాధిగత మనస్కుఁ డయ్యెను. అతఁ డట్లు కూర్చొని యుండఁగా చక్రవర్తి చూచియుండలేదు. ఇర్వురి సహాయము లేనిదే ఒక ప్రక్కనుండి యింకొకప్రక్కకు పొరలుటకు నూడ శక్తిలేని యాతఁడు ఇట్లు కూర్చొనియుండుట వారికి ఆశ్చర్యమును గొల్పెను. చక్రవర్తి శరత్కుమిను లది యేమియుపద్రవమును దెచ్చునో యని కంపింపసాగిరి. వారెట్టకేలకు అతనిని నెమ్మదిగఁ బరుండఁబెట్టిరి. ఇంతలో మహాశయునికిఁ దెలివివచ్చి జగదీశ్వరీనామ ముచ్చరించుచుండెను.

ఆ దినమునకంటె నాదినము రోగము వృద్ధియగుచుండెను. కొంచెమైనను ఆహారము లోనికిఁ బోవుటలేదు. క్రమముగా ఎవరైనను అతని

యొద్ద రాత్రులు మేల్కొని యుండవలసిన యవసరమువచ్చెను. శరత్కుమారియు చక్రవర్తియు ఒకరితరువాత నొకరు మేల్కొని కనిపెట్టుకొనియుండసాగిరి. ఒకసారి చక్రవర్తి యధైర్యచిత్తుడై వినయముతో "అయ్యా! మీ కరుణామృత మొకింత నాపై వర్షింపుఁడు. మీర్ప్రపంచమును వీడినతరువాత నేనెట్లు జీవింపఁగలను? ఎవరిపై నాధారపడి యుండఁగల?"ననెను. అంత మహాశయులు "ఇందు భయపడవలసిన విషయమేమున్నది? శ్రీ రామకృష్ణపాదముల శరణుజొచ్చిన తరువాత నాయన దయ తప్పక నీపై ప్రసరించునని నమ్ముము. ఎవరాతనిఁ గోరుదురో వా రాతనిఁ దెలిసికొని తీరుదు"రనెను.

ఈ కాలముననే శారదానందస్వామియు రామకృష్ణాధ్యమ వ్యవహారముల సందర్భమున ఢక్కాలో నుండెను: అతఁడు తరచు మహాశయుని యొద్దకు వచ్చి యాతని పరిచర్యవిషయమై తగు సలహా నిచ్చుచుండెను. అతఁడు మిగుల చక్కఁగ బాడఁగలఁడు. అందువలన మహాశయులాతని నొకనాఁడు శ్రీరామకృష్ణులు ప్రేమించు కీర్తనలను పాడెను. మహాశయుఁడు సమాధిగతుఁ డాయెను. తోడనే శారదానందులు చెప్పినట్లు భక్తులాతని చెవిలో జగదీశ్వరీ నామోచ్చారణ చేసినంతనే తెలివివచ్చెను.

మహాశయునికి తాను దేహమును చాలించుటకుఁ బూర్వము కాళీమాతను బూజింపవలెనను కోరిక యుదయించెను. అందుల కొకదినము నిశ్చయింపఁబడెను. కాళీవిగ్రహమును తీసికొనివచ్చిరి. శారదానందుఁడు "ఈ ప్రస్తుతావస్థలో ప్రక్కనుండి లేచి యాతఁడీవిగ్రహమును జూచుట కష్టము. అందువలన నా విగ్రహము నాతని పడక యొద్దకుఁ గొనితెండు. అతఁడు దర్శించినతరువాత పూజకై మరల మండపమునఁ బెట్టవచ్చు" ననెను. ఆప్రకారమే విగ్రహము నెదుటఁబెట్టిరి. చక్రవర్తి "అయ్యా! అదిగో నీవు పూజింప నభిలషించిన విగ్రహ మెదురుగ నున్నది చూడుఁ" డనెను. అప్పటికి అతఁడు కండ్లుమూసికొని

యుండెను. ఈమాటలు వినినతోడనే కండ్లుతెరచి చూచునప్పటికి విగ్రహము కనఁబట్టెను. తోడనే స్మృతిరహితుఁడై "అమ్మా! అమ్మా!" యని కేకలిడి సమాధిచెందెను. జగదీశ్వరీనామము చెవియం దుచ్చరించిరి. కాని యీ సారి చైతన్యము రాలేదు. నాడి నిలిచిపోయెను. హృదయచలనము గూడ నాగిపోయెను. శరత్స్వామిని "అయ్యో! మాతాపూజనము వంక బెట్టి మనలను విడిచిపోయె"నని యేడువఁ దొడఁగెను. శారదానందుఁ "డమ్మా! కంపించి యాతని ముందు కేకలిడకుము. మరల నాతనికి స్మృతివచ్చు" ననెను. ఈరీతిగ రెండుగంటలు గడచెను. తరువాత హఠాత్తుగ నాతఁ డమ్మాయని కేకలిడుచు మరల ప్రకృతావస్థకు వచ్చి "పూజయైనదా?" యని యడిగెను. అంత చక్రవర్తి "విగ్రహమును మీ యెదుట నుంచితిమి. మీయాజ్ఞ యైనతోడనే దానిని మంటపమున నుంచి పూజింప నెంచితి" మనెను. పిదప నాగమహాశయుని యాజ్ఞపై శాస్త్రవిధిగ తగు పూజల నొనర్చిరి.

మరునాటి ప్రాతఃకాలమున చక్రవర్తి "నిన్నటి మీ యవస్థ గాంచిన తోడనే మరల మీ రీప్రపంచమునకు రారనుకొంటి" ననెను. అందులకు మహాశయులు నీరసమగు స్వరముతో "ప్రారబ్ధము కొంచెము మిగిలియుండుటచే ఈ దేహము పో"దనియెను.

పూజానంతర మందరును జగన్మాత నాతని కటాక్షించి రక్షించు నని యాశించియుండిరి. కాని మహాశయుఁడు "జగదీశ్వరి నన్ను రక్షించుటకు గాక నాయభ్యుదయమును గోరు మిమ్మందరిని దుఃఖముల నుండి రక్షించుటకొరకు దయచేసినది. జగన్మాత మీ యందరిపై దయ వర్షించి యాశీర్వదించుగాత" యని యనుటచే కాళీపూజ యందలి యాతని భావమును వారు గ్రహించిరి. మరునాఁడు శ్రీ రామకృష్ణుని గూర్చి ముచ్చటించునప్పుడు "మీ కందరకును శ్రీ రామకృష్ణుని చరణ కమలములయందు భక్తివిశ్వాసము లుదయించుగాక నేను దుచ్చుఁ

డను. నే నెందులకును పనికిరాని యధముఁడ నని యాతఁ డెఱుఁగును కాని యాతఁడు ప్రేమప్రపూర్ణుఁడగుటచే నన్నాతని ప్రేమ వార్ధియందు ముంచె" ననెను. పిదప 'జయరామకృష్ణ' 'జయరామకృష్ణ' యనుచు నమస్కరించెను.

మరునాఁడు మహాశయునికి పితృశ్రాద్ధకర్మలకై యప్పిచ్చిన యతఁడు అతని జూచుటకై వచ్చెను. మహాశయు లతనికి నమస్కరించి "యయ్యా నీయప్పులఁ దీర్చలేకయున్నందుల కెంతయు విచారించు చున్నాను. నీ యుదారస్వభావము మూలముననే నాతండ్రి కంత్యక్రియలఁ జేయగల్గితిని. కాని నీధనము విషయమై యాతురతఁ జెంద నవసరము లేదు. నేను చనిపోయిన తరువాత నీ గృహమును నీ యధీనము జేసి కొనుము. నాభార్య పుట్టినింట నుండు" ననెను. ఇది విని యాతఁడు మిగుల ఖేదించి "అయ్యా! అప్పు విషయమై విచారింపకుఁడు. నే నప్పు కొరకు రాలేదు. మిమ్ము చూచుటకు వచ్చితి" ననెను. "ఇది యంతయు దేవదేవుని దయ" యని మహాశయులు కొంతవరకు కండ్లు మూసికొని యుండెను.

ఈ సత్పురుషుఁడు వెడలిపోయిన మూఁడు గంటలకు మహాశయుని యం దొకవింతయగు మార్పు గల్గెను. ప్రక్కమీఁద నుండలేక ఇటు నటు పొరలుచు సంధిలో అప్రసక్తముగ మాటాడఁ జొచ్చెను. చుట్టు ప్రక్కలంతయు చలిగా నుండెను. అయినను ఎంతసేపు విసరినను వేడి తగ్గలేదు. ఆతఁడు "ప్రక్కనుండి లేవవలెనని యున్న" దనెను. అందు వలన లేవఁదీసి కూర్చుండఁబెట్టిరి, కాని తత్క్షణమే మరల పరుండఁబెట్ట వలసివచ్చెను. మరల కొంతసేపటివరకు నిశ్శబ్దముగ నుండి మరల సంధిలో మాటలాడజొచ్చెను. ఇంతలో హఠాత్తుగ "రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁడు" అని యరచెను. శరత్స్వామిని యేడ్చుచు "నీవేకాదా నీయంత్య సమయమున నెట్టిసంధికిని లోపడనని చెప్పియుంటివి? మరి యిట్లెందు

లకు కలవరపడుచున్నా" వనెను. పిదప నొక గంటకు తెరపి వచ్చి నిద్రఁజెందెను.

ఈ హఠాత్సంధిని గూర్చి చక్రవర్తితో వివేకానందుఁ డిట్లనెను. "ఆ సమయమున నాతని బహిఃప్రకృతిని మాత్రమే చూచితివి కాని లోపల నేమి జరుగుచుండెనో తెలియవైతివి. అప్పుడాతఁడు లోపల పూర్తిగ తెలివిగలిగియే యుండెను. మనుష్య స్వరూపమునందుండి మనుష్య స్వాభావికములగు బాధల నందకున్నచో నాతఁడు మనుష్యమాత్రుఁ డని చెప్ప వీలుకాదు. ఇట్లే ఇతర ముక్తపురుషులయందు ఎంపటియందో చూచియున్నాము. జీవన్ముక్తుఁడగు మహాశయునియం దిదియొక లోపముగ ఎన్నఁదగినదికాదు. మరియు నాతఁ డెట్టియవస్థ యందుండి యట్లు 'రక్షింపుమని' కేకలిడెనో చెప్పఁజాలము. ఈ శరీరమునుండి త్వరలో విముక్తుఁడై యాత్మైక్యసంధానము పొందుటకొరకు కేకలిడి యుండ వచ్చును." ఈ విషయమునవే శ్రీయుత గిరీశచంద్ర ఘోషట్లు తన యభిప్రాయము దెల్పెను: "శ్రీ రామకృష్ణుని శిష్యులలో నెవ్వరును కైవల్యముక్తికొర కపేక్షింపరు. ఒకవేళ నట్లపేక్షించినను నిర్వాణముక్తి నందఁజాలరు. ఎందువలన నన 'ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే' యను గీతావాక్యము ప్రకార మి జగత్తు నధర్మమునుండి రక్షించి ధర్మసంస్థాపనము చేయుటకు మాటిమాటికి భగవంతుఁ డవతార మెత్తుచుండవలయును. ఆతనితో నీ సిద్ధులును మహాపురుషులుగూడ మనుష్యస్వరూపమున వచ్చుచుండ వలయును. నాగమహాశయునికి ప్రపంచమున నేమాత్రమును ధ్యాసము లేకపోయినను మాయను సంపూర్ణముగ జయించినవాఁ డయినను తాను మరల నిచ్చటికి వచ్చి శ్రీ దేవదేవుని లీలయందు పాల్గొనుటకై ఈ కొలఁది ఇచ్ఛతో శరీరమును విడచెను."

ఎట్లయినను ప్రాణము పోవువరకు నతనికి మరల ఇట్టి సంధి రాలేదు.

అంత్య దినములు - మహాసమాధి

ఇంక మూఁడుదినములకు చనిపోవుననఁగా మహాశయుఁడు చక్రవర్తిని పిలచి పంచాంగముఁ జూచి "ప్రయాణమునకు మంచిముహూర్తమేర్పరుపు" మనెను. పాపము చక్రవర్తి యిది కడపటి ప్రయాణ మని యెరుఁగఁడు. అమాయికముగ "పుష్య త్రయోదశినాఁడు ప్రొద్దున పది గంటలకు ప్రయాణమునకు బాగున్న"దనెను. మహాశయుఁ డంత "చక్రవర్తీ! నీ సెలవైనచో నాదినమున నా కడపటి ప్రయాణము సాగింతు" ననెను. పాపము చక్రవర్తి స్తబ్ధుఁడై కొంతవడికిఁ దెలివిఁ దెచ్చుకొని శరత్కుమారితో నీసంగతి నంతయుఁ జెప్పెను. పిదప నామె "నాయనా! యింక నాయనకై విచారించుటవలన లాభములేదు. మరి యెంతోకాలము జీవింపరు. ఆయన యిష్టమే జరుగుఁగాక. శ్రీ రామకృష్ణుని సంకల్పమే నెరవేరుగాక" యనెను.

మరణమునకు రెండు దినములకు పూర్వము శరత్కామిని, చక్రవర్తి, మరి యింకొక భక్తుఁడును శయ్యయొద్ద కూర్చొనియుండిరి. మహాశయుఁడు కండ్లుమూసికొని పరుండియుండెను. హఠాత్తుగ కండ్లుతెఱచి "శ్రీ రామకృష్ణుఁడు తీర్థయాత్రా స్థలములను నాకుఁ జూపింప నిఁట కేతెంచినాఁడు. చక్రవర్తీ! పుణ్యస్థలములఁ గొన్నిఁటినిఁ బేర్కొనుము. నేను వానిని చూచెద"ననెను. ఈతని రోగమునకు కొలఁది దినములకుఁ బూర్వమే చక్రవర్తి హరిద్వారమునకుఁ బోయియుంటచే హరిద్వారముఁ బేర్కొనెను. అంత మహాశయుఁ డుద్రేక పూరితమగు కంఠమున "హరిద్వారము, హరిద్వారము, అదిగో గంగామతల్లి హిమాలయములనుండి మహత్తరధ్వనులతో వచ్చుచున్నది. ఆతీరములనున్న వృక్షములు తరంగముల ననుకరించుచున్నవా యనునట్లు నాట్యము చేయుచున్నవి. చూడుమావైపున చాందీపర్వత మున్నది. ఆహా! ఎట్టి మనోహరమగు ఘట్టము! స్నానమాడుట కెంత సుందరముగ నున్నది. నదీ గర్భమునుండి తీరము వరకు నొకదానిపై నొకటి మెట్లుకట్టబడి యున్నవి. దయయుంచి ఒక్క

నిమిష మాగుము. ఈ యిరువది సంవత్సరములలో నొక నాఁడైన నిచట స్నానముచేయలేదు. ఈపవిత్ర తీర్థముల నొక్క మునుకువైచి నాజన్మ మును తరింపజేసికొననిమ్ము" అనెను. పిదప "ఓ గంగాభవానీ! అధః పతితోద్ధారిణీ! పాపప్రహారిణీ!" యని కేకలిడుచు సమాధిచెందెను. మరల స్మృతివచ్చిన తరువాత నాతనిఁజూడగా నప్పుడే స్నానము చేసినవాని వలె నుండెను.

తరువాత చక్రవర్తి ప్రయాగక్షేత్రముఁ జేర్కొనెను. అంత నమ స్కరించి "యమునాదేవీ! జయము! గంగామతల్లీ! జయము! ఇచ్చటెచ్చ టనో భరద్వాజాశ్రమ ముండవలయునే. అది నాకిప్పుడు కాన్పింపదేమి? అదిగో గంగా యమునా సంగమము, అదిగో అప్రక్క పర్వతపంక్తి. అయ్యో! తాకూరు నాకు భరద్వాజాశ్రమము చూపలేదు." అని సమాధిం జెందెను. అంత కొన్ని నిమిషముల యనంతరము "ఇదిగో కన్పడు చున్నవి." మరల కొంచెముసేపాగి "అమ్మా నీవు రాజరాజేశ్వరివి. నీవు సహజశక్తి స్వరూపిణివి. ఏమమ్మా నీవిట్లు తిరుగుచుంటివి? శ్రీ రామా జయము జయమ"ని మరల సమాధిని మునిఁగెను. మరల స్మృతి వచ్చిన తరువాత సాగరతీర్థనామము పేర్కొనఁబడగా నాగమహాశయుఁడు సగరవంశోద్ధరణమును ప్రత్యక్షముగఁ గాంచెను. సముద్రమును దర్శించి మరల మరల నమస్కరింపసాగెను. అనంతరము సురేశుఁడు కాశీక్షేత్ర ముం జేర్కొనెను. తోడనే "శివభగవానుఁడా జయము జగత్కర్తకు మంగళ మగుగాక. హరహర మహాదేవ శంభో" యనుచు "ఈ మారీ మహాత్మునియందు లీనమగుదు" ననెను. పిదప పూరి, శ్రీ జగన్నాథ క్షేత్రములం జేర్కొనిరి. అంత మహాశయుఁడు "అల్లదిగో దేవదేవుని మందిరము. అప్రక్క స్వామి ప్రసాదమును విక్రయించు ఆనందబజా రదిగో." తరువాత నాలుగైదు తూరులు శ్రీ చైతన్యనామ స్మరణముం గూడఁ జేసెను. అప్పటికి రాత్రి 4 గంటలయ్యెను. నిద్రమత్తు వచ్చు

టచే నిద్రించెను. మరల ప్రాతఃకాలమున నెనిమిది గంటలకు మేల్కొనెను. పుష్య త్రయోదశి వచ్చెను. చక్రవర్తి దగ్గరగ శ్రీరామ కృష్ణనామ ముచ్చరించుచు ఆయన చిత్తరువు నెదురుగఁబెట్టి "ఇదిగో ఎవరి నామము నుచ్చరించుచు సర్వమును త్యజించి సన్న్యాసిజీవనమట్లు గడపితివో ఆ నీ గురువర్యుని చిత్ర మిదిగో" యనియెను. మహాశయుఁడు దాని వైపునకుఁ జూచి నమస్కరించి క్షీణస్వరమున "కటాక్షము కటాక్షము. నీయనంతమగు ప్రేమసాగరమునుండి వెలువడిన ప్రేమ" యనెను. ఇవియే యాత డంత్యసమయమున నుచ్చరించిన వాక్కులు. ఇవియే యాతని తుదిపలుకులు.

సరిగా తొమ్మిదిగంట లగుసరికి యంత్య చిహ్నములు గన్పట్టెను. కండ్లు కొంచె మెఱుపువారెను. ఏదియో మంత్రముల చదువుచున్నట్లు పెదవు లదర నారంభించెను. పదప నొక యరగంటకు దృష్టి నాసికాగ్రమున స్థాపితమయ్యెను. రోమాంచితమయ్యెను. కండ్ల నానందాశ్రువులు నిండెను. పదిగంటల యైదు నిమిషములకు మహాసమాధిలో మునిఁగెను. శరత్కుమారి యాజ్ఞపై నాతని శుభ్రవస్త్రాచ్ఛాదన మగు నొకపరుపుపై పరుండఁబెట్టిరి. అంతవరకును ప్రాణము పూర్తిగ బహిర్గతము కాలేదు. వెలుపలకు తీసికొనివచ్చిన యైదారు నిమిషముల వరకును ప్రాణముపోలేదు. ఇప్పు డంతయు సమాప్తమైనది. ఈ జగన్నాటకమునుండి యొక యపూర్వ నటకావతంసు తన పాత్రము ముగియఁగా తెరచాటునకుఁ బోయెను. అప్పుడుకూడ నాతనిముఖము తేజఃపుంజమై యొప్పెను. సగము మూసిన యాతని కనుకొలఁకుల నింకను ప్రేమాశ్రువు లొకటి రెండుండెను. భక్తుల ఏడ్పులు మిన్నుముట్టెనవి. చక్రవర్తి శరత్కామినిఁజూచి "యమ్మా! ఊరడిల్లుము. పిచ్చిదానవు గాకుము. నీభార మాయన మాపైఁ బడవైచెను. నిన్ను సంరక్షించుటకు మీ బిడ్డలము మేమున్నార" మనెను. శోకముయొక్క ప్రథమ ఆవేగము

కొంచెమణగెను. పిదప నామెయనుజ్ఞపై నొకభక్తుఁ డంగడినుండి నెయ్యి, చందనపుకట్టెలు మొదలగు నుత్తరక్రియలకు వలయు సామగ్రిని దెచ్చుటకుఁ బోయెను.

అనుభవజ్ఞులగు నూరివార లాశవమును పరీక్షించి యింకను వేడి యుండవలయునా యను సందియము వచ్చెను. అంత చక్రవర్తి "యయ్యా! నాగమహాశయునివంటి యోగీశ్వరుని శరీరము దహనము చేయుట కింత తొందరపడకూడదు. చనిపోయెనని యనుకొన్న తరువాత నధమము పండ్రెండు గంటలయినను వేచి యుండవలయు" ననెను. అందువలన రాత్రి పదిగంటలవరకు వేచియుండుటకు నిశ్చయించిరి.

మహాశయుని శిష్యు లాతని ఛాయాచిత్రము (ఫొటో)ను తీయుట కుద్యమించిరి. ఆతఁడు బ్రతికియున్నప్పు డెన్నిమారులో కోరిరి కాని యాతఁ "డీ యస్థిపంజరముయొక్క చిత్తరువుకొర కెందుల కింత యాతురపడెదరు?" అని వారల నిరుత్సాహపరచువాఁడు. ఇప్పుడు మంచి గంధముపూసి ఛాయాచిత్రమును దీసిరి. ఈ చిత్రమునుండియే ప్రియనాదసింహ యను నాతఁడు తైలచిత్రమును (Oil Painting) వ్రాసెను. అది యిప్పటికిని మహాశయుల గృహము నలంకరించుచున్నది.

సంధ్యాత్పూర్వము శరత్కామిని భర్త పాదములను, బిల్వదళములచేతను పూలచేతను పూజించెను. పిదప నా మృతకళేబరముచుట్టు నేడుమార్లు ప్రదక్షిణముసల్పి పొడవగు తన శిరోజములచే నాతని పాదములఁ దుడిచెను. అనంతర మాతని కళేబర మలంకరింపఁబడెను.

మహాశయుని మరణవార్త యూరంతయు ప్రాకెను. ఊరిలోనున్న యాబాలగోపాలము కడపటిసారి యా యోగీశ్వరుని దర్శించుటకు వచ్చిరి. ఆ గ్రామమం దా దినమున ప్రతి గృహమందునను హాహాకారములు మిన్నుముట్టెను.

అంత్య దినములు - మహాసమాధి

రాత్రి పదిగంట లగునరికి గంధపుచెక్కలతో చితి యేర్పరుపఁబడెను. విధ్యుక్తక్రియల జరిపినతరువాత చితికి అగ్ని సంటింపఁ బడెను. చక్రవర్తి చితిపై బిల్వదళముల వేయుచు వ్యాహృతిహోమమును చేసెను. ఈలోపున శారదానందస్వామి వచ్చి చితిముందు సాష్టాంగపడెను. మూఁడు గంటలలో దహనమైపోయెను. శరత్స్వామిని చితినార్పెను. భక్తులా బూడిదనుముట్టి ధన్యులమైతిమని తలఁచిరి. ఇట్లు తండ్రి గతించిన మూఁడు సంవత్సరములకు తన సలువదినాల్గవ సంవత్సరమున తన జన్మస్థానమున స్వగృహమున నాగమహాశయుని భౌతిక శరీరము అదృశ్యమయ్యెను. బూడిదమాత్రమే మిగిలినది.

తరువాత శారదానందుని యాజ్ఞప్రకార మాతనిచే రచింపఁబడిన యొక కీర్తనమును, ఈ బూడిదను ఒక పాత్రలోనుంచి యా శ్మశానవాటికలో పూడ్చిరి. దానిపై యాతఁ డంత్యసమయమున నారాధించిన కాళికా విగ్రహమును బ్రతిష్ఠించి దానిపై నొక సుందరమగు నాలయమును నిర్మించిరి.

అతని యుప్పులనుగూర్చి, తగు నేర్పాటులను గావించి శారదానంద స్వామి పకాగ్నకుఁ బోయెను

పరిశిష్టము

నాగమహాశయులచే విరచితంబులగు కొన్ని గీతలు :—

౧

గిరివర! ఆర్ కొబే జావే ఉమార్ అనితే కైలాసభవనే నాహేరియా బిధుముఖహృదయే దారుణదుఃఖ కొత్ ఆర్ నహిబొజీ బనే॥

శునియా శివేర్ రీతి, హృదయే ఉపజేభీతి,
భూతప్రేత సజ్జేసాధీ, థాకేనాకి శ్మశానే॥
కికొబ్ తాహేర్‌గుణ్, కపాలే జ్వాలేఅగున్.

సిద్ధితే బడొనిపుణ్, ఆపన్ పర్ నా జానే॥
దీన అకించనే భాషే, తుష్టకొరి అశుతోషే
అనహ ప్రాణేర్‌గౌరీ, నైలే మొరిబొపరాణె॥

ఓ హిమవంతుఁడా! ఉమాదేవిని కైలాసమునుండి కొనివచ్చుట కెన్నఁడుబోదువు. ఆమెయొక్క వియోగమువలన దుఃఖము నిఁక భరింప లేవు. ఇఁక నెంతకాల మిట్లు జీవింతువు? నీ యల్లుఁడైన శివునిరీతి విని హృదయము తల్లడపడుచున్నది. భూత ప్రేతములతో సఖ్యముగలిగి దిగంబరియై శ్మశానమున నుండును. ఆతని గుణముల నెన్ని చెప్పఁగలను? హస్తమునందు కపాలము. అందు జ్వలించుచున్న యగ్ని. సిద్ధులయందు మిక్కిలి నిపుణుఁడే కాని తన గమ్యస్థాన మెరుఁగఁడు. నేనేమి చెప్పఁ గలను? దీనుఁడను. భాషాజ్ఞాన మత్యల్పము. అల్పసంతోషిని. ఏమి స్తుతింపఁగలను? గౌరీదేవి ఈతని సదవడిఁజూచి మూర్ఛిల్లినదో లేక చని పోయినదో చూచిరమ్ము.

౨

(కాళీ) ఆమి దినే దినే ఖ్షీణమొనే
భవజ్వాలాయ్ జ్వలే మొరి!
దయాకొరో నిజగుణె ఆర్ జె జ్వాలాసయితేనారి॥
ఎఖొన్ దెఖాదివేకి నాయి, కి కొరిబే బొల్ తాయి!
దీనే దర్శన్ చాయి, దోహాయి లాగే త్రిపురారీ॥
శక్తిభక్తి కిఛుయి నాయి, నిజగుణె దేఖాచాయి
అకించనే దేహతాయి, శ్రీచరణె దయాకొరి.

కాళీ! నేను దినదినమును ఖిన్నమనస్కుఁడనై సంసారాగ్నిం బడి మరణించుచున్నాను. నీ సహజ దయావీక్షణముల నన్నుఁ జూడుము. తేకున్న సహింపలేను. తల్లీ! ఏమి చేయుదునో చెప్పుము. దీనుఁడను. నీ దర్శనమే యపేక్షించుచున్నాను త్రిపురారీ! నాకు నీ కరావలంబన

మొసఁగుము. శక్తిగాని భక్తిగాని నా కావంతయులేదు. నీ సహజగుణము చేతనే నన్ను దయచూచి యుద్ధరింపుము. తుచ్ఛమగు ఈ శరీరము నీ మంగళచరణముల నుంచ గోరుదును. కటాక్షింపుము.

3

కాళీ కొథాగొ తారిణీ, త్రిగుణధారిణీ
కైలాసవాసినీ, హరమనోరమా, హరమనోమోహినీ
కృపాకోరో మాదీన్ పుణ్యహీన సంతానే, స్వర్గపథ నిస్తారిణీ;
అపరాజన్మహరా, భక్తిముక్తిదాయినీ,
తారా బ్రహ్మమయీ. పరాత్పరీ, వాంఛాతీతప్రదాయిని
(ఒగోమా)కే జానే తోమార్, మహిమా అపార్
అనన్త గుణాధార్, అవ్యక్త అచింత్యరూపిణి.
కొతోయోగి ఋషియోగాసనే, దివానిశి ఏకమొనే
భావియే నాపాయ్ ధ్యానే నిఖిల - బ్రహ్మాండ - జననీ
ఆమి దీన, జ్ఞానహీన, క్రియాహీన, భజనవిహీన
కి జాని మాహాత్మ్య, నిజగుణే త్రాణ కొరో దియే చరణ తరణే॥

కాళీ! త్రిగుణధారిణీ, కైలాసవాసినీ, హరమనోహారిణీ! హర మనో మోహినీ, స్వర్గతారిణీ, జన్మనిర్మూలినీ. భక్తిముక్తిదాయినీ, దుర్గా, బ్రహ్మమయీ, పరాత్పరీ, వాంఛాతీత ప్రదాయిని ఎచ్చట నుంటివమ్మా? పుణ్యహీనుఁడగు ఈ దీనునిపై నీ కృపామృతమును వర్షింపుము. ఓ జననీ! నీ యపారమగు మహిమ నెవ్వఁ డెఱుంగఁగలఁడు? అనంత గుణాధారిణివి, అవ్యక్త అచింత్యరూపిణివి. ఎందరో యోగులును, ఋషులు యోగాసనములం దుపవిష్టులై, రాత్రిందివములు ఏకాగ్రచిత్తములతో భావించి భావించి నిఖిల బ్రహ్మాండ జననివగు నిన్ను ధ్యానమునఁ గన్గొనలేక యున్నారు గదా! నేను దీనుఁడను, జ్ఞానరహితుఁడను, క్రియాహీనుఁడను, భజన

విహీనుఁడను. నీ మాహాత్మ్యమేమెరుంగఁగలను? నీ నైజగుణములచేతనే నన్ను తరింపఁజేయుము.

౪

(ఒగో) శ్యామా మా అమిర్
కోవల్ ముఖేర్ కొథా హొలాసార్
తుమి జే అమార్ సర్వస్వధన్,
తాతో అన్తరేర్ సహిత్ భావినా ఏక్‌బార్.
మొనే కొరి ఛాడి విషయవాసనా,
సార్ కొరి తవ నామ - ఉపాసనా,
కిన్తు కర్మఫెరే కిఛుమా హొలోనా,
నిజగుణే ఏబెకొర్ మానిస్తార్.॥
మనేరె బుఝాయిజత్, కిఛుతే నాహొయ్‌సత
అకిఞ్చన పదాశ్రిత యన్త్రణాసహె నాఆర్.

ఓ శ్యామజననీ! నా ముఖమున నీగుణగానమే యొప్పుచున్నది. నా సర్వస్వధనమును నిన్నే అంతరంగమున భావించుకొనుచున్నాను. మనస్సునందలి విషయవాసనను విసర్జించి నీ నామోపాసనము చేయుచున్నాను. కాని కర్మమాత్రము మారినది కాదు. దయఁగొని నీ మంగళేచ్ఛచే నన్నుద్ధరింపుము. మనస్సున నెంత తెలిసికొంటినో దానికి కొంచమైనను వినీతుఁడ నగుటలేదు. అల్పుఁడను. నీ చరణములనే ఆశ్రయించుకొన్నాను. ఇఁక నీ బాధను సహింపలేను.

౫

అజి ఏకి హేరి శు అపరూపదర్శన్।
ధరాయ్ ఆసలేస్ మా, కరుణామయీ, కరిపృష్ఠే ఆరోహణ్॥
తప్తకాంచన వరణీ, హాస్యయుతా త్రినయినీ;

పరిశిష్టము

వదనే ఝుల్‌కో కొత్ బేసర్‌మణి,
గలే హార్ గజముక్తా, రక్తవస్త్ర పరిధాన్॥
నానా అలంకార భూషిత, రూపే త్రిజగత్‌మోహిత
దశభుజే సుశోభిత
అయుధ తన్తే శంఖచంద్ర ధనుర్బాణ్॥
అమలకమల దళనిందిత - చరణతల,
కిబా తాయ్ సునిర్మల్,
నఖర్‌కోలే ప్రకాశే సితశశీ సుశోభన్॥
దిబానిశి ఒరూప్‌హేరి, బాలా యువ ఆది కొరి,
జత్‌సబ్ నరనారీ
పాశరిలో శోకదుఃఖసబే పుంకితమాన్॥
బావేచిత గద్‌గద్, దియే జబాకోశ [illegible],
పూజే మాయేర్, అభయపద్,
అతుల శోభానమ్పద యోగిగణేరి [illegible]యధన్
కలుషనాశియే తారా,
పుణ్యస్రోతే భాసాలే ధరా,
అకించనే దియేధరా,
దహి ఒ రఙ్గా చరణ్.

అమ్మా! నేడిట్టి యపురూప వేషమును ధరించి వచ్చితివేమి? మద గజము వాహనము, తప్తకాంచనదేహము- హాస్యయుతవచనము, త్రినయనములు, వదనమున ప్రకాసించుచున్న బేసరిమణి, కంఠమున ముక్తావలహారము, రక్తవస్త్రము పరిధానము. ఆహా! నానాలంకార భూషితవు. త్రిజగన్మోహన రూపధారిణివి. దశభుజములచే విరాజిల్లుచున్నావు శంఖ చక్ర ధనుర్బాణాధికముల ధరించియున్నావు. పద్మములను ధిక్కరించు

చరణయుగ్మము. ఆహా! ఎట్టి నిర్మలరూపము నఖములు శుభ్ర చంద్రికలతో నెకసక్కెము లాడుచున్నవి! అమ్మా! ఎల్లప్పుడీ రూపమునే ధరించి స్త్రీలను, పురుషులను, బాలురను వృద్ధులనందరను శోకదుఃఖములచే పులకింపఁ జేయుచున్నావు గదా!

అతుల శోభాసంపదలను, యోగిగణ హృదయధనమును అభయప్రదములు అగు నీ పాదపద్మములను భావావేశమున గద్గదిక చెంది చెంగల్వలాది పుష్పములచే పూజింతును. నీవు కలుషములను నశింపఁజేసి పుణ్యస్రోతమున నీదులాడింపఁ జేతువుగదా! తల్లి నాకు నీ చరణకమలముల నాశ్రయ మొసంగుము.

Printed at the Suryaprabha Printing Press,
No. 18, Venkatesa Naicken St., Madras-1.